

Пламен Илиев

СЪДЕБНИ ЕКСПЕРТИЗИ

**СЪДЕБНО-ИКОНОМИЧЕСКИ
ЕКСПЕРТИЗИ**

ЕЛЕКТРОНЕН УЧЕБНИК

Рецензенти:

проф. д.ю.н. Александър Воденичаров,
доц. д-р Николай Орешаров

Научен редактор: проф. д-р Иванка Данева

2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Използвани съкращения

Увод

ОБЩА ЧАСТ

Глава 1. Развитие и организация на съдебната експертиза

1.1. Понятие, предмет, метод и система на науката съдебни експертизи	5
1.2. Възникване и развитие	8
1.3. Организация на съдебната експертиза	10
1.4. Видове съдебни експертизи	12
1.5. Правна уредба на съдебната експертиза	15

Глава 2. Съдебни експерти и експертни заключения

2.1. Съдебни експерти – вещи лица	34
2.2. Процедура по подбор и утвърждаване на списъците на вещи лица	37
2.3. Назначаване и възлагане на съдебна експертиза	40
2.4. Подготовка за извършване на съдебна експертиза	44
2.5. Извършване на съдебна експертиза	47
2.6. Експертно заключение – структура, правна сила и доказателство	49
2.7. Приемане на експертизата – фактическо и процесуално значение	51

СПЕЦИАЛНА ЧАСТ

Глава 3. Съдебно-счетоводна експертиза

3.1. Същност и характеристика на съдебно-счетоводната експертиза	54
3.2. Организация на съдебно-счетоводната експертиза	60
3.3. Технология на съдебно-счетоводната експертиза	63

Глава 4. Съдебно-финансови и икономически експертизи

4.1. Същност на съдебната финансово -икономическа експертиза	70
4.2. Съдебно-стокова експертиза	72
4.3. Криминалистична експертиза за технически изследвания на писмени доказателства	74
4.4. Съдебна експертиза на банкноти, платежни документи и ценни книжа	77

Глава 5. Други експертизи

5.1. Експертизи на АВ за оценка на активи, вземания, услуги и недвижими имоти	80
5.2. Данъчна експертиза възлагана от НАП	86
5.3. Място и отражение на измамите и злоупотребите в експертните заключения	89
5.4. Други съдебни експертизи	98

Заключение	110

Използвана литература	112

Примерен тест за проверка на знанията	113

Приложения	117

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АВ – Агенция по вписване

АПИИ – Асоциация за противодействие на икономическите измами

АПК – Административно процесуален кодекс

БНБ – Българска народна банка

ВЛ – Вещо лице

ВСС – Висш съдебен съвет

ГПК – Гражданско процесуален кодекс

ДОПК – Данъчно осигурителен процесуален кодекс

ИДЕС – Институт на дипломираните експерт счетоводители

ИВОБ – Институт на вътрешните одитори

ЗФУКПС – Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор

ЗСВ – Закон за съдебната власт

КНОБ – Камара на независимите оценители в България

МОЛ – Материално отговорно лице

МВР – Министерство на вътрешните работи

МП – Министерство на правосъдието

МФ – Министерство на финансите

НПК – Наказателно процесуален кодекс

НАП – Национална агенция по приходите

ОДОП – Обжалване и данъчно осигурителна практика при НАП

ССЕ – Съдебно счетоводни експертизи

СЕ – Съдебни експертизи

СФИЕ – Съдебно финансови и икономически експертизи

ТЗ – Търговски закон

ФЛ – Физически лица

УВОД

Учебникът е предназначен за студенти от департамент „Икономика“, изучаващи дисциплините „Съдебни експертизи“ и „Съдебно-икономически и счетоводни експертизи“ в НБУ, без специалност „Право“. Материала е подбран и разработен след конкретни проучвания за потребностите и интересите на студентите и на база известен опит с оглед действащата у нас към момента нормативна уредба, засягаща тематиката.

Изданието е наложително и навременно, тъй като до момента липсва подобно за подготовка и може да се използва от студенти в редовна и дистанционна форма на обучение, с която е и съобразена структурата на изложението, както в бакалавърските, така и в магистърските програми.

При написването на изложението, авторът е проучил редица публикации и материали от автори у нас и в чужбина, сред които С. Фортинский, Н. Кудрявцева, проф. Ив. Вакарелски, проф. Цеков, проф. Ст. Павлов, проф. Ив. Душанов, проф. П. Цанков, проф. К. Бобев, проф. Д. Радонов, проф. Е. Коцева, проф. М. Дочев, проф. Воденичаров, проф. Р. Беленски и др.

Подробно е проучена и приложена съществуващата към момента (декември-2018 г.) нормативна уредба относно съдебните експертизи, а именно – ГПК, НПК, АПК, ЗСВ, ДОПК и съответните Наредби в областта, преди всичко на МП и т.н.

В изданието са разгледани основните въпроси от съдебните експертизи съгласно програмата на специалностите по паспортите на изучаващите курсове, структурирана в две части – обща, разгледана в първа и втора глава, и специализирана в трета, четвърта и пета глава. В двете части се съдържат двадесет и три теми, обхващащи възможно всички необходими въпроси, нужни за обучението на студентите, в т.ч. и несъдебни експертизи възлагани от НАП и АВ, съгласно програмата и които ще ги подпомогнат за усвояването на предложения материал, включително и самоподготовката, което е и основната цел на изданието. В материала са включени като приложения, списък за определена година на утвърдените вещи лица (който е публичен) и примерна съдебно-счетоводна експертиза за онагледяване на изложеното, както и въпроси и примерен тест за самоподготовка.

Предложеното издание е ограничено в нужната тематика по утвърдените планове и паспорти на дисциплините, и няма претенции за изчерпателност, възможни са непълноти и пропуски, както и наличие на съществуващ достатъчно материал за допълване и разширяване.

ОБЩА ЧАСТ

Глава 1. Развитие и организация на съдебната експертиза

***Резюме:** Изследването на темата за развитие и организация на съдебната експертиза у нас е актуална и любопитна тема за студенти от икономически специалности, защото една не малка част от експертизите в тази област са свързани и изследват множество документи, в т.ч. и счетоводни за събиране на необходимата информация, за изготвяне на независима и обективна експертна оценка. Целта е да се вникне в същността, видовете и технологията на експертизата, като наред с това се запознаем с възникването и развитието ѝ, предмета и методите, които използва, нейната организация и нормативната уредба, действаща в момента.*

В настоящата глава са включени обобщени данни и заключения на водещи теоретици и специалисти в областта, за които читателите следва да консултират следните основни източници: Вакарелски (Криминалистика 1978), Беленски (Съдебни експертизи 2012), Павлов (НП-НРБ 1979), Цеков (Криминалистика 1998), Цанков П. и кол. (2012) Съдебни експертизи-ВСУ-Варна, както и ГПК, НПК, ЗСВ, АПК, ДОПК, Наредба 2, 5, 10 –МП, 1461-МФ от официални сайтове на МП и МФ.

1.1. Понятие, предмет, метод и система на науката съдебни експертизи.

Като понятие съдебната експертиза в България заема важно място за разкриване на обективната истина в гражданския и наказателния процес. Известно е, че непосредствено след освобождението на България от турско робство, се осъзнава необходимостта от нея, поради което тя става едни от способите за подпомагане на компетентните органи в решаване на правните казуси. Оттогава до днес настъпилите изменения в развитието на страната обуславят нейното усъвършенстване. Това се дължи и на развитието на частните науки, на постоянно повишаващите се изисквания към съдебната експертиза от страна на компетентните органи, при решаване на конкретни въпроси на практиката.

Многостранны и многообразни са извършваните днес съдебни експертизи. Все повече се разширява тяхната видова принадлежност, увеличава се делът им в дейността на прокуратурата, следствието и съдебните органи. Естествено е обособяването на

съдебните експертизи в самостоятелна учебна дисциплина, която е безспорно необходима не само за бъдещите юристи, но и за специалистите, работещи в съдебната система и в други области. Не на последно място е необходимо да се посочи, че видовото им разнообразие изисква да се получава своевременна информация за съвременните експертизи и звената, в които се извършват, с оглед при доказана необходимост, те да се назначават при водените процеси.

Необходимо е да се прави разлика между предмета на учебната дисциплина за съдебните експертизи и предмета на съдебната експертиза с практическа насоченост.

Предметът на курса по съдебни експертизи обхваща изследване на съдебната експертиза като способ за събиране и проверка на доказателства, исторически предпоставки за нейното възникване и развитие, организация на съдебната експертиза, действия по подготовката и извършването на експертизата, същност и оценка на експертното заключение, както и особеностите при някои видове експертизи от гледна точка на техния обект, предмет и методи на провеждане. Предметът на съдебната експертиза в практиката се определя от задачите, които се поставят на експерта.

Обект на съдебната експертиза могат да бъдат материални обекти и процеси. Обект на съдебната експертиза е конкретно обстоятелство, обуславящо назначаването на експертиза за изясняването му от оправомощен орган, притежаващ специални знания в конкретната област на научното познание. Обектът е винаги конкретен. Или предмет на съдебната експертиза са фактите и обстоятелствата, които обуславят воденето на наказателния или гражданския процеси с цел компетентният орган да разкрие обективната истина.

Под *метод* обикновено се разбира „начин за постигане на определена цел, за теоретично изследване, за практическо прилагане на нещо в производствената, учебно-възпитателната и друга работа“ както и „начин, подход за откриване и възприемане на научни познания и истини или работа“, „начин за теоретично изследване на природните явления и обществения живот“. Те могат да са:

- общи методи, които се прилагат се използват и от други науки. Това са анализът и синтезът, индукцията и дедукцията, хипотезата, аналогията, обобщенията и абстракцията

- специфични методи или собствени методи не са предмет на изучаване в общата част на съдебната експертиза, тъй като влизат и се използват в предмета на особената част.

- към частните методи обикновено се отнасят: наблюдението, изменението и изчислението, описанието, сравнението и експеримента.

Изучаването на системата е свързано с класифициране на темите в два раздела: обща и особена част.

В общата част се изучават основните въпроси на съдебната експертиза – предмет, метод, система, организация на съдебната експертиза в България, изградена върху действащата нормативна основа, мястото ѝ в наказателния и гражданския процес, нейната роля в осъществяваната превантивна дейност, назначаването и възлагането на съдебната експертиза, процесуалният статут на съдебния експерт, подготовката за извършване на експертизата и накрая заключението на съдебния експерт като последен, заключителен етап от многостранната по същество научна дейност.

В особената част се изучават проблемите на отделните видове съдебни експертизи, обусловени от видовата принадлежност на тяхната насоченост, а именно: съдебно-криминалистични експертизи, в които са включени извършваните съдебни експертизи, като съдебно-химическа и физико-химическа експертиза; съдебномедицинските експертизи; съдебно-биологичните експертизи; съдебни селскостопански експертизи, съдебно-психиатрична и съдебно-психологична експертиза и др.

Предвид важността им, в особената част е отделено самостоятелно място на съдебно-счетоводната, финансово-икономическата експертиза и експертизата за оценка на вещи, услуги и недвижими имоти, на съдебно-стокова експертиза, както и автотехническата, пожаротехническата, строително-техническата и агротехническата експертиза; съдебно-екологичната, ветеринарномедицинската и т.н.

Разбира се, бурният ръст на частните науки обуславя извършването и на други видове съдебни експертизи, което е безспорен успех на науката в борбата за разкриване на обективната истина във всеки процес. Предполага се, че видът и броят им ще нараства.

1.2. Възникване и развитие

Категорични данни за момента на възникване на експертизата като средство за подпомагане на процесуалната държавна дейност липсват. Според някои сведения първото съдебно медицинско изследване е извършено още през 44 г. пр. н. е. Това е изследването на тялото на убития Юлий Цезар, според което се установявало само едно смъртоносно нараняване от над 20 такива. Съпътстващата и в много случаи определяща за крайните правни и фактически изводи същност на експертизата я прави неизменна част от наказателното и гражданското съдопроизводство още от обособяването им като такива. Необходимостта от специални знания и умения при решаването на конкретните казуси налага с времето нормативното регламентиране на този вид дейност.

Смята се, че първата нормативна уредба на съдебните експертизи е от времето на Петър Велики, когато се въвеждат изрични законови правила относно експертизата на документи във връзка със зачестилите подправки на завещания. По-голямата част от експертизите възникват през XIX век, което се свързва с развитието на техническите и естествени науки и последвалите иновативни методи и средства за изследване на доказателствата и доказателствените средства. Този процес се обуславя и от постепенното преодоляване на каноническия процес, който се е характеризирал с прекалена тенденциозност по отношение на обективното проучване на фактическата обстановка, а диренето на обективната истина не е било водещ принцип. В повечето развити европейски страни експертизата се утвърждава и формално, тъй като намира своето нормативно уреждане.

Съдебно-медицинската експертиза е известна с появата и развитието на съдебната медицина. За пръв път наименованието се появява през 690г. Още при Юстиниан в Римското законодателство се появяват разпоредби за ролята на съдебния лекар, като е даден приоритет на тази експертиза пред свидетелските показания.

Съдебната експертиза в България са заражда след Освобождението през 1878 г., заедно със съдебната система, когато има необходимост от изясняване на различни страни от гражданския и наказателния процес и има нужда от много специалисти в различни области. За различните случаи съдът е използвал различни специалисти, при решаване на различните процесуални казуси. Тези специалисти са били наричани „вещи лица“. През този период се говори за експертизи въобще, за експертизи извършвани в съдебната система във всички области на знанието.

Приема се, че в края на 19 век тя вече се използва в съдебното производство на България. В Юридическия факултет на СУ, съдебно-медицинската експертиза се чете от 1894 г. Съгласно НПК тази експертиза е задължителна за установяване причините за смърт и характера на телесната повреда. Назначава се още при убийства, при бракоразводни дела, при установяване на трудоспособността. Обект на изследване са както живи лица, така и трупове и части от тях.

Физико-химическа експертиза, също става известна и намира приложение в България непосредствено след Освобождението от 1880 г. Свързана е с доказване, наличие и изключване на отравяне. Обект на изследване са различните вещества и техните компоненти, храни, лепила, отрови и др. С тази експертиза се установява количествения и качествения състав на съответния обект, груповата принадлежност на привлечения под отговорност, установяване наличието на отрови в продукти, части от човешки труп и др.

За съдебно-счетоводни експертизи по това време не се говори и е нямало организирана система на съдебно-счетоводните експертизи в страната, тя се появява по-късно през годините, което ще разгледаме подробно по-нататък.

1.3. Организация на съдебната експертиза.

Преди близо четиридесет години един от доайените в областта – проф. Вакарелски (Криминалистика-1978) пише, че има нужда от „създаване на централен научноизследователски институт за съдебни експертизи, който да наблюдава, анализира и обобщава експертната практика във различните ведомствени експертни учреждения, да упражнява контрол и ръководство, да съдейства за повишаване равнището на експертната дейност и т.н.“ Поради това организацията на съдебната експертиза трябва да се разглежда от две страни:

- наличие на структурна организация на съдебната експертиза с изградена система и

- наличие на нормативна база с трайно изградени и утвърдени принципи.

Както е известно, липсва единен институт за съдебни експертизи, въпреки че при някои от тях имаше такава централизирана уредба, каквато беше при съдебно-счетоводните експерти. Положителен пример са съдебните криминалистични експертизи, съсредоточени в Научноизследователския институт по криминалистика и криминология (НИКК) при МВР с аналогични звена в териториалните дирекции на вътрешните работи. Тази стройна организация се запазва и досега, но институтът се намира на ведомствено подчинение, поради което не винаги съдебните експертизи се приемат еднозначно и независимо, тъй като са извършени във ведомствен институт. Съдебно-счетоводна експертиза, също се нуждае от усъвършенстване. От 1 април 1984 г. преминава на организационно подчинение на Министерството на правосъдието, а методическото ръководство беше възложено на Министерството на финансите. Тя стана "самоуправляваща се", лишена от методично ръководство и контрол особено след ликвидиране и на териториалните служби за съдебно-счетоводни експертизи. Що се отнася до другите различни по вид и разпространени в практиката експертизи като автотехническата, строително-техническата и други експертизи, не може да се говори въобще за централизирано оказване на организационна и методическа помощ. Естествено всеки експерт работи по приет от него начин. Така че остава единствено съдът да преценява доколко поднасяната му информация, го подпомага при решаване на делата въз основа и на другите доказателства.

От казаното дотук се налага изводът, че структурната организация на съдебната експертиза в нашата страна е децентрализирана и на тази основа е може би и неефективна. Такова и мнението на друго утвърдено име, проф. Ц. Цеков

(Криминалистика-1998), който приема, че е нужно създаването на „Единен център (институт) в нашата страна, който да решава организационните и методическите въпроси на съдебната експертиза, като се извади от ведомствена подчиненост, независимо от видовата принадлежност. Или основоположник на бъдещата експертна институция – специализиран институт за съдебни криминалистични експертизи, може да бъде Научноизследователският институт по криминалистика и криминология при МВР, който да излезе от подчинение на ведомството. Очевидно е, че за да се защитят по най-добрия начин интересите на обществото и на органите на досъдебното и съдебното производство, и на гражданите, се налага пълна централизация на съдебните експертизи“.

Разбира се и практиката го показва, че съществува и се е наложило противоположното мнение за абсолютна децентрализация на съдебните експертизи, както е и в момента.

На второ място, организацията на съдебната експертиза е свързана с наличие на ефективна законова и подзаконова база, която да регулира дейността ѝ единствено на основата на закона. Определено нормативната база на съдебните експертизи също изостава, независимо, че "в движение" се извършват частични промени. Ето защо е наложително не само приемане на закон за съдебните експертизи, но и кодификация на безбройните подзаконови актове, които уреждат нейната организация.

Въпреки изпитваните трудности при прилагане на тази нормативна база, тя е тази, която урежда въпросите на съдебните експертизи и всички следва да се съобразяват с това. Така че организацията на съдебната експертиза в Р. България се основава на действащите законови и подзаконови актове, като има определена нужда от:

- усъвършенстване институцията на съдебната експертиза;
- усъвършенстване на нормативната база, като се приеме Закон за съдебните експертизи, както и нови, съответстващи на настоящия етап от социално-икономическото развитие на държавата, други законови и подзаконови актове;
- усъвършенстване на реда и начина за подбор и назначаване на съдебните експерти, в зависимост от правоспособността и знанията им, както и да се сведе до минимум действащата практика в момента, различните съдебни състави и други възлагащи органи да работят само с определени експерти.

1.4. Видове съдебни експертизи.

Прилаганите и използвани у нас съдебни експертизи могат да се класифицират по различни начини и критерии, като:

В зависимост от използваните специални знания се делят на :

- криминалистични;
- съдебномедицински;
- съдебно-психиатрични;
- съдебно-счетоводни;
- съдебно-физикохимични;
- съдебни инженерно-технически (автотехнически, строително-технически, пожарно-технически) и др.;

От гледна точка на решаваните въпроси:

- идентификационни експертизи;
- експертизи за определяне на груповата принадлежност;

В зависимост от броя на експертите:

- еднолични;
- колективни;

От гледна точка на характера и обема на използваните знания:

- еднородни;
- комплексни;

В наказателното производство най-често използвани са :

- криминалистични;
- съдебномедицинските;
- съдебни автотехнически и др.

В гражданското съдопроизводство:

- съдебно-счетоводни;
- криминалистични експертизи на документи.

Според процесуалната им организация, съдебните експертизи са обособени в следните групи:

- еднолични — извършвани от едно вещо лице;
- колективни -извършвани от две или повече вещи лица с обща поставена задача;

- еднородни – експертиза за даване на заключение по еднороден проблем;
- комплексни – експертизи, чийто задачи са свързани с изследване на разнообразни обекти и въпроси, от различни научни области;
- първоначални – като първа по решение на съдебния орган;
- допълнителни – с които се дава отговор на непълно и неясно дадени заключения в предходни експертизи или по допълнителни въпроси с ново определение на органа;
- повторни – при необосновано или съмнение за правилността на дадено от предходната експертиза заключение, или когато се налага такава с участието на повече експерти.

Съгласно Наредба №2 / 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица на Министерство на правосъдието, съдебните експертизи се подразделят по класове и видове, както следва:

1. Клас “Криминалистични експертизи“

Видове:

- 1.1.Криминалистични експертизи на писмени доказателства
- 1.1.Трасологични експертизи
- 1.2.Съдебно-балистични експертизи
- 1.3.Биометрични криминалистични експертизи

2.Клас “Съдебно-медицински експертизи“

Видове:

- 1.4.Съдебномедицинска експертиза на труп
- 1.5.Съдебномедицинска експертиза на телесни повреди
- 1.6.Съдебномедицинска експертиза за установяване на родителския произход
- 1.7.Съдебномедицинска експертиза за идентификация на човека
- 1.8.Съдебномедицинска експертиза по писмени данни
- 1.9.Съдебномедицинска експертиза за телесно здраве

3. Клас “Съдебна експертиза на психичното състояние“

Видове:

- 1.10. Съдебно-психиатрична експертиза
- 1.11. Съдебно-психологична експертиза
- 1.12. Съдебно-психологична експертиза
- 1.13. Съдебна експертиза на психичното състояние по писмени данни

4.Клас “Съдебно-икономически експертизи“

Видове:

4.1. Съдебно-счетоводна експертиза

4.2. Съдебна финансово-икономическа експертиза

4.3. Съдебно-стокова експертиза

5. Клас “Съдебни инженерно-технически експертизи“

Видове:

5.1. Съдебна инженерно-техническа експертиза

5.2. Съдебна автотехническа експертиза

5.3. Съдебна инженерно-технологична експертиза

5.4. Съдебна компютърно-техническа експертиза

5.5. Съдебна строително-техническа експертиза

5.6. Съдебно-пожаротехническа експертиза

6. Клас “Съдебно – биологични експертизи“

Видове:

6.1. Съдебно-ботаническа експертиза

6.2. Съдебно-зоологическа експертиза

6.3. Съдебно-микробиологична експертиза

6.4. Съдебно-ентомологична експертиза

7. Клас “Експертизи на материали, вещества и изделия“

Видове:

7.1. Съдебно-химическа експертиза

7.2. Съдебно-физическа експертиза

7.3. Съдебна физико-химическа експертиза

8. Клас “Съдебни селскостопански експертизи“

Видове:

8.1. Съдебно ветеринарно -медицинска експертиза

8.2. Съдебно-агротехническа експертиза

9. Клас “Съдебно-изкуствоведски експертизи“

10. Клас “Други съдебни експертизи“

1.5. Правна уредба на съдебната експертиза

При изясняване процесуалната същност на съдебната експертиза, обикновено се прави сравнителен анализ между правомощията и изявленията на свидетеля и тези на експерта.

Съдебната експертиза е еднакво необходима, както за наказателния, така и за гражданския процес. Като процесуално средство тя подпомага компетентните органи при разкриване в пълнота на обективната истина. Безспорно е, че има редица въпроси, които са общо задължителни и за експертизите в двата процеса: назначаване на експертите; възможност за тяхната замяна; отводите, които могат да им се правят; определяне задачата на експертизата и др. В същото време обаче има и специфични въпроси, пряко относими към съответния вид процес – наказателен или граждански.

В наказателния процес въпросите на съдебната експертиза се решават в досъдебното и съдебното производство при отчитане на компетенциите им.

Затова у нас съдебната експертиза е регламентирана в достатъчно на брой законови и подзаконови нормативни актове, като:

1. Гражданско-процесуален кодекс

Съгласно чл. 195 от ГПК, вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и други.

В определението, с което съдът назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице, името, образованието и специалността на вещото лице, като дава на вещото лице подходящ срок за изготвяне на заключението. Вещото лице уведомява съда, когато не може да изготви заключението в определения срок, и посочва какъв срок му е необходим.

Назначеното вещо лице се освобождава от възложената му задача, когато не може да я изпълни поради липса на квалификация, болест или друга обективна причина, или когато не е изготвило своевременно заключението.

Вещото лице е длъжно да представи заключението най-малко една седмица преди съдебното заседание, на което излага устно заключението си. Страните могат да задават въпроси за изясняване на заключението, като при оспорване на заключението съдът може

да назначи друго или повече вещи лица. Оспорването може да бъде направено докато трае изслушването.

Допълнително заключение се възлага, когато заключението не е достатъчно пълно и ясно, а повторно – когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.

Съдът не е длъжен да възприема заключението на вещото лице, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото.

2. Наказателно-процесуален кодекс

В НПК чл. 144 определя, че когато за изясняване на някои обстоятелства по делото са необходими специални знания из областта на науката, изкуството или техниката, съдът или органът на досъдебното производство назначава експертиза. Тя е задължителна, когато съществува съмнение за:

- причината на смъртта;
- характера на телесната повреда;
- вменяемостта на обвиняемия;
- способността на обвиняемия с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото;
- способността на свидетеля с оглед на неговото физическо и психическо състояние правилно да възприема фактите, които имат значение за делото;

В акта, с който се назначава експертиза, се посочват: основанията, поради които се налага да се извърши експертизата; обектът и задачата на експертизата; материалите, представени на вещото лице; трите имена, образованието, специалността, научната степен и длъжността на вещото лице или наименование на учреждениято, в което работи, наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения. Когато експертизата е назначена в досъдебното производство, в акта се посочва и срокът за представяне на заключението, като органът, който назначава експертизата, може да изисква от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин.

Експертизата се възлага на специалисти от съответната област на науката, изкуството или техниката, но има и случаи, когато такива не могат да бъдат:

- свидетелите по делото;

- лицата, които се намират в служебна или друга зависимост от обвиняемия или неговия защитник, от пострадалия, частния тѣжител, гражданския ищец, гражданския ответник;
- лицата, извършили ревизията, материалите от която са послужили като основание за започване на разследването;
- лицата, които не притежават необходимата професионална правоспособност.

В такива случаи вещото лице е длѣжно само да си направи отвод, или заинтересованите лица предявяват отвода пред органа, който е назначил експертизата.

Вещото лице е длѣжно да се яви пред съответния орган, когато бѣде призовано, и да даде заключение по въпросите на експертизата, като може да откаже да даде заключение само когато поставените въпроси излизат извън рамките на неговата специалност или материалите, с които разполага, не са достатѣчни, за да състави обосновано мнение.

Вещото лице представя заключението си в досѣдебното производство в срок, определен от органа на досѣдебното производство, а в съдебното производство – не по-късно от седем дни преди датата на съдебното заседание, а в съда с преписи за страните.

Вещото лице, съгласно НПК има следните права: да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата; да изисква допълнителни материали и да взема участие при извършването на отделни действия по разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача; да получи възнаграждение за положения труд и да му се заплатят разходите, които е направил, както и да иска отмяна на актовете, които накърняват неговите права и законни интереси. Когато вещите лица са повече от едно, те имат право да се съвещават, преди да дадат заключението. При единодушие вещите лица могат да възложат на едно от тях да изложи пред съответния орган общото заключение, а когато са на различно мнение – всяко от тях дава отделно заключение.

Органът, който е назначил експертизата, призовава вещите лица, проверява тяхната самоличност, специалност и компетентност, отношенията им с обвиняемия и пострадалия, както и наличността на основание за отвод. Актът за назначаване на

експертизата се връчва на вещото лице, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

След като извърши необходимите изследвания, вещото лице съставя писмено заключение, в което посочва: името си и на какво основание е извършена экспертизата; къде е извършена; задачата, която е поставена; материалите, които са били използвани; изследванията, които са извършени и с какви научни и технически средства; резултатите, които са получени, и изводите от экспертизата, което задължително се подписва от вещото лице. Ако се открият нови материали, които имат значение по делото, но по които не му е била поставена задача, вещото лице е длъжно да ги посочи в заключението.

Органа може да назначи допълнителна експертиза, когато експертното заключение не е достатъчно пълно и ясно, а повторна – когато не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност.

Експертното заключение не е задължително за съда и за органите на досъдебното производство, като когато не е съгласен със заключението на вещото лице, съответният орган е длъжен да се мотивира.

3. Административно-процесуален кодекс

В АПК чл. 37 определя, доказателствата в производството по издаване на индивидуален административен акт, като данни, които са свързани с факти и обстоятелства от значение за правата или задълженията или законните интереси на заинтересованите граждани или организации и са установени по реда, предвиден в този кодекс.

Фактите и обстоятелствата се установяват чрез обяснения, декларации на страните или на техни представители, сведения, писмени и веществени доказателствени средства, заключения на вещи лица и други средства, които не са забранени със закон, освен ако специален закон предписва доказването на някои факти и обстоятелства да се извърши и с други средства.

Освен с писмени декларации, сведения от неучастващи в производството лица, пояснения на страна, които се получават на база изпратена призовка до съответното лице,

(като право да откажат да дават сведения, обяснения и пояснения имат само: роднините по права линия на заинтересован гражданин, участващ в производството, съпрузите, братята и сестрите му, както и лицата, които със своите отговори биха причинили на себе си или на свои роднини, непосредствена вреда, опозоряване или наказателно преследване), доказателства се събират и чрез съдебни експертизи. Експертиза се възлага, когато за изясняване на някои възникнали въпроси са необходими специални знания в областта на науката, изкуството, занаятите и др., каквито органът няма. Административният орган, възложил експертизата, проверява самоличността на вещото лице, отношенията му със страните, както и наличието на основание за отвод.

Вещото лице извършва експертизата в определения срок, и след извършване на необходимите проверки и изследвания вещото лице съставя писмено заключение. То не може да изменя, допълва или разширява възложената му задача без съгласието на органа, назначил експертизата. Вещото лице представя на съответния орган писменото си заключение с преписи за страните и то се прилага към преписката по производството.

Административният орган преценява заключението на вещото лице заедно с другите доказателства, събрани в хода на производството. Ако не е съгласен със заключението на вещото лице, органът се мотивира в акта.

4. Закон за съдебната власт

В закона за съдебната власт чл. 395, определя извършването на експертизи, като всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за експертизата, са длъжни да осигурят достъп на вещото лице до тях съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което то притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачите на експертизата.

Вещото лице се назначава от органа, който възлага експертизата, от съответния списък на специалисти, утвърдени за вещи лица. Не може да се назначи за извършване на експертиза вещо лице, което е заинтересовано от изхода на производството или има с някоя от страните по делото отношения, които пораждат основателни съмнения в неговата безпристрастност.

За всеки съдебен район на окръжен и на административен съд, както и за специализирания наказателен съд се съставят списъци на специалистите, утвърдени за вещи лица. Върховният касационен съд, Върховният административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и

Националната следствена служба при необходимост утвърждават отделни списъци за нуждите на своята дейност.

Списъците са публични, като предложенията за включване в списъците се правят до председателя на съответния съд. До 15 ноември списъците се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в "Държавен вестник" и за публикуване в интернет.

Министърът на правосъдието, съгласувано с ВСС, издава наредба за:

- реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията и реда за определяне възнагражденията на вещите лица.

Наредбите се обнародват в "Държавен вестник".

Условията и редът за извършването на съдебномедицинските, съдебно-психиатричните и съдебно-психологичните експертизи, включително и за заплащане на разходите на лечебните заведения, се определят с наредба, издадена от министъра на правосъдието, министъра на вътрешните работи и министъра на здравеопазването, съгласувано с Висшия съдебен съвет.

5. Данъчно-осигурителен и процесуален кодекс

Съгласно чл. 60 от ДОПК, експертиза се възлага по инициатива на органа по приходите или по искане на субекта, когато за изясняване на някои възникнали в производството въпроси са нужни специални знания, каквито органът по приходите няма.

В този случай все още **не става въпрос за съдебна експертиза**, независимо, че се извършва от експерти, но одобрени от **възлагащия орган (НАП), който не е съдебна инстанция**, а такава може да се възлага на по-късен етап, когато акт на органа по приходите се обжалва пред съответния съд.

Експертизата се възлага на специалисти с необходимото образование и практически опит в съответната област, вписани в списъка на експертите, утвърден от изпълнителния директор на Националната агенция за приходите, като не може да извършва експертиза нещо лице, което:

- е съпруг, роднина по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство от първа степен на възлагащия орган или на субекта;
- е участвало в друго процесуално качество в същото производство;
- поради други обстоятелства може да се смята за предубедено или заинтересовано от изхода на производството;
- се намира в служебна или друга зависимост от страните;
- е проверявало в друго качество субекта и чиито резултати от проверката са послужили като основание за образуване на производството;
- е осъждано за умишлено престъпление от общ характер.

Експертът е длъжен сам да си направи отвод незабавно след възникване или узнаване на посочените обстоятелствата или поискан и страните.

Експертизата се възлага писмено от органа по приходите, възложил производството, във връзка с което е възникнала необходимостта от извършването ѝ, а при обжалване – от решаващия орган, като се посочват: предметът и задачата на експертизата, материалите, които се предоставят на експерта, името, единният граждански номер, адресът, специалността, местоработата и длъжността на експерта, срокът за извършване на експертизата. Когато експертизата се извършва по искане на субекта, посочват се размерът и срокът за внасяне на определения от органа по приходите депозит за възнаграждение на експерта.

Експертът подписва декларация, че ще даде безпристрастно заключение, ще пази в тайна данъчната и осигурителната информация и че не са налице основанията за отвод, след което получава от органа, възложил експертизата, определения за извършването ѝ материали.

Експертизата се извършва въз основа на материалите, предоставени на експерта от органа по приходите, който има право да извърши изследване на свързани със задачата на експертизата недвижими вещи, както и на всички движими вещи, които поради естеството или предназначението си не могат да бъдат отделени от мястото, където се намират.

Всички лица, държавни или общински органи, у които се намират вещи, са длъжни да осигурят достъп на експерта до тях, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачата.

Експертът е длъжен да извърши експертизата в определения от органа по приходите срок, и не може да изменя, допълва или разширява възложената му задача без съгласието на органа по приходите, възложил експертизата.

След извършването на необходимите проверки и изследвания експертът съставя писмено заключение, в което посочва:

- името, единния граждански номер, адреса, специалността, местоработата и длъжността си;
- основанието, предмета и задачата на експертизата и къде е извършена;
- материалите, които са били използвани;
- изследванията и с какви научни и технически средства са извършени;
- резултатите, които са получени, и изводите на експерта.

Заключението се подписва от експерта и се предоставя на органа по приходите, възложил експертизата, и на субекта в 7-дневен срок от датата на изготвянето му.

При определени условията се възлага допълнителна експертиза, когато заключението на експерта не е достатъчно пълно и ясно, и повторна – когато то не е обосновано и възниква съмнение за неговата правилност. Повторната експертиза се възлага на друг експерт.

Възнаграждението за извършване на експертизата се определя с акта за възлагане.

Органът по приходите преценява заключението на експерта заедно с другите доказателства, събрани в хода на производството, и когато не е съгласен със заключението на експерта, органът по приходите е длъжен да се мотивира.

6. Наредба № 2 / 2015 г. на Министъра на правосъдието за вписване, квалификация и възнаграждение на вещи лица

С тази наредба се уреждат:

- редът и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията и редът за определяне възнагражденията на вещите лица.

Наредбата се прилага за специалисти, утвърдени за вещи лица, назначени от органите на съдебната власт, органите на досъдебното производство, както и тези по изпълнителни дела.

Дейността на вещите лица при извършване на съдебни експертизи се основава на следните принципи:

- законност;
- процесуална и познавателна независимост на вещото лице;

- научна обоснованост на средствата и методите, използвани при експертното изследване;

- добросъвестност, обективност, всестранност и пълнота на експертното изследване;
- поверителност и спазване на професионалната етика.

Експертната дейност включва:

- организацията на процесуалната и познавателната дейност на субектите на съдебната експертиза;

- научните изследвания в областта на съдебните експертизи;
- научно-методическото обезпечаване на съдебната експертиза;
- професионалната подготовка и повишаването на квалификацията на вещите лица.

Съобразно процесуалната си организация съдебните експертизи са: еднолични и колективни; однородни и комплексни; първоначални, допълнителни и повторни.

Вещото лице има свободен достъп и може да прави справки по делото, по което е назначено, да получава копия от книжа и сведения с предимство в съда, прокуратурата, органите на досъдебното производство, административните органи и други служби и навсякъде, където е необходимо, само въз основа на качеството си на вещо лице, което удостоверява чрез представяне на карта за вещо лице.

Съдът, прокуратурата, органите на досъдебното производство, административните органи и други служби в страната са длъжни да оказват съдействие на вещите лица, както и всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за експертизата, са длъжни да осигурят достъп на вещото лице до тях съобразно достъпа до съответното ниво на класифицирана информация, което то притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачите на експертизата.

За вещо лице може да бъде утвърдено дееспособно лице, което отговаря на следните изисквания:

- притежава степен на образование или професионална квалификация, съответна на вида експертиза, за която се назначава; за вещи лица, които са служители на МВР – завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;

- има най-малко 5 години стаж по специалността;
- не е осъждано за престъпление от общ характер;
- не е лишено от право да упражнява професия или дейност;
- не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт;

- има разрешение за постоянно пребиваване в Република България, ако лицето не е български гражданин или гражданин на Европейския съюз;

За всеки съдебен район на окръжен и административен съд, както и за специализирания наказателен съд се съставят списъци на специалистите, утвърдени за вещи лица.

За вписването в списъка на вещите лица кандидатите подават заявление заедно със следните документи:

- лична карта – копие;
- диплом за завършена степен на образование или професионална квалификация – нотариално заверено копие; за вещи лица, които са служители на МВР – документи за завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;
- свидетелство за съдимост;
- декларация – съгласие на кандидата за вписването му в списъците на вещи лица;
- документи, свързани със стаж по специалността: нотариално заверено копие на трудова или служебна книжка, а за лицата със свободни професии – доказателство за регистрацията или за вписването им, удостоверяващи стаж по специалността не по-малко от 5 години;
- декларация, че лицето не е поставено под запрещение, не е лишено от право да упражнява професия или дейност.
- удостоверение за достъп до класифицирана информация, ако има;
- декларация, че кандидатът не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт.

На вписаните и утвърдени в списъците вещи лица, органите издават „карта за вещо лице“ по образец, утвърден с решение на Висшия съдебен съвет.

Специалист, включен в списъка на вещите лица, може да бъде отписан: по негово желание;

ако не отговаря на изискванията ; при смърт; при трайна фактическа невъзможност да работи по конкретни задачи повече от 6 месеца; при трайно поведение, което не отговаря на принципите; когато многократно безпричинно отказва да му бъде възложена работа; при неспазване на етичните правила за вещи лица; при многократно освобождаване на вещото лице от възложената задача поради несвоевременно изготвяне на заключението.

Условията и редът за определяне възнагражденията на вещите лица се прилагат за експертизи, назначени по наказателни, граждански, административни и изпълнителни дела.

Вещото лице има право на възнаграждение за извършената експертиза, както и направените разходи за използваните материали, консумативи, пособия, технически средства, машинно и компютърно време и други необходими разходи.

При определяне на възнагражденията органът, възложил експертизата, съобразява и преценява:

- сложността и спецификата на поставените задачи;
- компетентността и степента на квалификация на вещото лице;
- времето, необходимо за извършване на експертизата;
- обема на извършената работа;
- необходимите разходи за извършването на експертизата, като употреба на материали, консумативи, използвани пособия, съоръжения и други;
- други условия, оказващи влияние върху заплащането за извършената работа, в това число срок на изпълнението, работа в почивни дни и национални празници.

Обстоятелствата се установяват от органа, назначил експертизата, въз основа на справка-декларация от вещото лице. За всеки действително отработен час се заплаща възнаграждение в размер на 2,3 % от установената минимална работна заплата за страната към датата на възлагане на експертизата, като броят на действително отработените часове се установява от справка-декларация приложение.

За особено сложни и специфични експертизи, извършени от висококвалифицирани вещи лица, възнаграждението може да бъде увеличено до 100 %.

Под формата на етични норми, трябва да се спазва следното:

- Вещото лице няма право да разпространява информацията за обстоятелствата, фактите и документите, които са му станали известни в хода на съдебната експертиза и при прекратяване на функциите си то не е освободено от задължението си да пази тайна, свързана с дейността му като вещо лице;
- Вещото лице е длъжно да извърши експертизата добросъвестно съобразно поставените му задачи, като използва съвременните постижения в съответната научна област;
- Вещото лице не може да приема каквито и да са подаръци, услуги, ангажиране по други дела, ангажиране за работа, услуги или консултации от страна по делото или нейни представители до приключване на делото;
- Към всяка експертиза вещото лице представя декларация, че не е в конфликт на интереси във връзка с изготвянето ѝ.

Съгласно тази Наредба:

- Вещото лице е специалист със специални знания и умения, включен в списък по Закона за съдебната власт, а именно, които отговарят едновременно на следните изисквания: не са юридически, с изключение на тези, които се отнасят до чуждестранно законодателство и практика; не са общоизвестни; получени са в резултат на теоретична подготовка и практически опит по определена научна дисциплина, а
- Експертизата е процесуално регламентирана дейност, извършвана по искане на компетентния орган от лица, които притежават специални знания и умения за изследване на определени обекти или други обстоятелства, свързани с изясняването на определени обстоятелства.

7. Наредба № 10 / 1983 г. на МП за съдебните и арбитражни експертизи

С тази наредба се уреждат организацията по възлагането и извършването на съдебните и арбитражните експертизи, с изключение на съдебно-счетоводните, финансово-икономическите, експертизите за оценки на движими вещи, автотехническите, съдебномедицинските и съдебно-психиатричните експертизи.

Експертизата се назначава от органите на предварителното разследване, прокуратурата, съда или държавния арбитраж за изясняване на някои обстоятелства и въпроси по делата, за които са необходими специални знания от областта на науката, изкуствата, техниката, занаятите и др.

Експертизата се назначава с решение, постановление или определение на органа на предварителното разследване, прокуратурата, съда или арбитража в което се посочват:

- трите имена, домашният адрес на експерта, наименованието и адресът на учреждениято, организацията или научния институт, където работи;
- основанието, поради което се налага да се извърши експертизата;
- обектът и задачата на експертизата;
- срокът за извършване на експертизата;
- размерът на необходимата сума за извършване на експертизата, когато се назначава по искане на страни по делата, които не са освободени от заплащане на разноски. Този размер не се посочва предварително по арбитражни дела.

Не може да се възлага извършване на експертиза на лице:

- което е съпруг, роднина по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство от първа степен на страните по делото или длъжностното лице, което е назначило експертизата;
- което е участвало като орган на предварителното разследване, прокуратурата, съда или държавния арбитраж по преписката или делото или е участвало в тях като частен обвинител, частен тъжител, граждански ищец, граждански ответник, обвиняем, техен повереник, настойник или попечител, обществен обвинител или защитник;
- което е било свидетел по преписката или делото;
- което поради други обстоятелства може да се смята предубедено или заинтересувано пряко или косвено от изхода на преписката или делото;
- което е извършило ревизия, чиито материали са послужили като основание за образуване на преписката или делото;

При изпълнение на възложената експертиза експертът има право:

1. да се запознае с материалите, отнасящи се до въпросите на експертизата;
2. да изисква допълнителни материали по предмета на експертизата;
3. на достъп до местата и документите, предмет на експертизата.

Експертът е длъжен да извърши експертизата в срока, определен от органа, който я е назначил.

След извършване на необходимите проверки и изследвания експертът съставя писмено заключение, в което посочва:

- трите си имена, на какво основание е извършена експертизата и по кое дело;
- мястото на извършването на експертизата;
- задачата, която е поставена;
- материалите, които са използвани;
- изследванията, които са направени и с какви научни и технически средства е станало това;
- резултатите, които са получени, и изводите на експертизата.

Експертът не може да изменя, допълва или разширява възложената му задача без съгласието на органа, назначил експертизата.

Експертът представя на съответния орган писменото си заключение в необходимите преписи най-малко пет дни преди датата, за която е призован, заедно със справка, която съдържа:

- времето, употребено за извършване на експертизата;

- размера на направените разходи, свързани с извършването на експертизата (употребени материали, използвани пособия, пътни, дневни и квартирни пари и др.);
- разчетната сметка на учреждението, организацията или института, по която следва да се преведат възнаграждението за извършената работа и сумата за направените разходи;

Експертът е длъжен да се яви пред органа, който е назначил експертизата, в определеното време, за което е призован, да даде заключение по въпросите на експертизата, както и да отговори на поставените му въпроси.

Необходимата сума за извършване на експертизата се определя от органа, който я е назначил, и се внася от заинтересуваната страна на депозит по сметката на същия орган. Не се внасят предварително суми по делата на държавния арбитраж и по които страните са освободени с нормативен акт от такова задължение.

След изпълнение на задачата органът, назначил експертизата, определя размера на възнаграждението, полагащо се на експерта, както и направените разходи за извършване на експертизата. Възнаграждението се определя по Тарифата за възнагражденията на съдебните и арбитражните експерти.

8. Наредба № 5 / 2008 г. на МП и БНБ за условията и реда за включване и изключване във/от списъка на вещите лица по Закона за кредитните институции

С тази наредба се определят условията и редът за включване и изключване във/от списъка по чл. 151 от Закона за кредитните институции, на вещи лица, които могат да бъдат назначавани за извършване на съдебно-счетоводна или съдебно-икономическа експертиза в съдебни производства пред Върховния административен съд по оспорване на административни актове на Българска народна банка.

Списъкът се утвърждава със заповед на председателя на ВАС. Включването на вещо лице в списъка е за срок 5 години. В списъка може да бъде включено дееспособно физическо лице, което:

- има висше икономическо образование с придобита образователно-квалификационна степен не по-ниска от „магистър“;
- не е осъждано за умишлено престъпление от общ характер, освен ако е реабилитирано;
- е участвало в качеството му на регистриран одитор в одитирането на банки или е работило в областта на надзорните регулации, управлението на риска или вътрешния одит в централна, местна или чуждестранна банка през последните 5 години, предхождащи включването му в списъка;

- не е било през последните две години преди датата на решението за обявяване в несъстоятелност член на управителен или контролен орган или неограничено отговорен съдружник в прекратено поради несъстоятелност дружество, ако има неудовлетворени кредитори, независимо дали е възстановено в права;
- не е било член на управителен или контролен орган на банка през последните две години преди датата на решението за обявяването и в несъстоятелност;
- не е лишено от право да упражнява професията си или дейността си;

Кандидатите за включване в списъка подават във ВАС заявление, придружено от следните документи: заверен препис от диплома за завършено висше образование с придобита образователно-квалификационна степен не по-ниска от „магистър“; подробна биографична справка (CV); свидетелство за съдимост. Вещо лице се при определени условия се изключва от списъка, който се актуализира веднъж годишно.

9. Наредба № 1461 / 1975 г. на МФ за съдебно-счетоводните и финансово-икономически експертизи

Съгласно тази много остаряла, изменяна и почти неактуална наредба съдебно-счетоводната и финансово-икономическата експертиза е способ за установяване по документи на факти и обстоятелства по счетоводно, отчетно, финансово-икономическо и финансово-контролно естество, въз основа на които се дават заключения от значение за решаването на финансово-начетни, граждански, арбитражни дела и предварителни производства.

Когато за изясняване на някои обстоятелства по предварителното производство или делото, имащо за предмет акт за начет, трудов спор, неизпълнение на договор, последвано от вреди, пропуснати ползи, неустойки и др., са необходими специални знания из областта на счетоводната отчетност и финансовата дейност, финансовия контрол (а сега най-вече данъчния контрол) и договорните задължения, изразени в счетоводството, съдът, арбитражът или органът на предварителното производство назначава съдебно-счетоводна или финансово-икономическа експертиза.

Съгласно тази наредба за онова време, Министерството на финансите е ръководило, организирано и контролирало експертизите и пряко подчинените му окръжни служби за съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи. Тази дейност се е провежда чрез отдел "Съдебно-счетоводни и финансово-икономически

експертизи" при управление "Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни экспертизи".
(Сега не съществуват.)

На отдел "Съдебно-счетоводни и финансово-икономически экспертизи" към управление "Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни экспертизи" при Министерството на финансите са възлагани следните задачи:

- ръководи методически съдебно-счетоводните и финансово-икономическите экспертизи. За тази цел дава нареждания, задължителни за службите;
- упражнява контрол върху качеството на тези экспертизи с оглед да са законосъобразни, обективни, обосновани и компетентно да отговарят на поставените им задачи;
- ръководи организацията и проверява дейността на службите по места провежда инструктаж, дава препоръки и посочва мерки за отстраняване на констатирани слабости и подобряване на тяхната работа;
- упражнява сигнални функции чрез министъра на финансите пред централни ведомства, обединения и организации за констатирани слабости в организацията и формите на счетоводната отчетност и финансовия контрол, договорната дисциплина и др. за вземане на мерки и провеждане на мероприятия за опазване на социалистическата собственост;
- разработва мероприятия и материали с оглед да се създава еднаквост в практиката и работата на експертите. За тази цел дава нареждания и упътвания по всички въпроси, отнасящи се до извършването на експертизите — задачи, констатации, изводи, свързването им с нормативните актове, съдебната и арбитражната практика и др.;
- организира и провежда курсове, лекции и др. за повишаване на квалификацията на експертите, за подобряване качеството на експертизите и за срочното им извършване;
- поддържа връзка с Министерството на правосъдието, Върховния съд, Главната прокуратура, МВР и др. по въпросите на съдебно-счетоводните и финансово-икономическите экспертизи;
- упражнява контрол върху постъпленията на сумите, преведени от органите, назначили експертизите, и изплащането им на експерта. На лицата, упражняващи този контрол, се дават от министъра на финансите права на финансови ревизори и т. н.;

Съдебно-счетоводните и финансово-икономическите экспертизи са се извършвали от щатни или нещатни експерти при съществуващите тогава окръжни служби за съдебно-счетоводни и финансово-икономически экспертизи по искане на органите на предварителното производство, съда или държавния арбитраж.

За щатни експерти са назначавани лица, които имат висше образование по финансови, икономически, счетоводни или правни науки с трудов стаж по специалността (като счетоводители, икономисти или финансови ревизори) – 12 години.

По право се утвърждават за експерти:

- професори, доценти и преподаватели по финансови и счетоводни науки във висши учебни заведения и хабилитирани научни сътрудници по същите науки, включително и в научните институти;
- получилите звание "експерт" или "главен експерт" като счетоводители или финансови ревизори.

Където няма достатъчно кандидати с висше образование за извънщатни експерти, по изключение се приемат и лица със съответно средно образование и трудов стаж по специалността – 20 години.

При извършване на експертизите експертите се съобразяват с действащите закони и укази, актовете на Министерския съвет и нормативните актове, отнасящи се до счетоводната отчетност, финансовата дейност и финансовия контрол.

Всяка експертиза се извършва в срока, определен от органа, който я е назначил. Срокът трябва да е достатъчен за извършването на експертизата, за да не става причина за отлагане на делото.

Всяка експертиза се приключва с писмено мотивирано заключение, в което се отразяват констатациите и изводите в резултат на извършените проверки и в отговор на възложените задачи.

Заключението трябва да съдържа адреса на органа, назначил експертизата, името и адреса на експерта, характера и номера на делото, имената на страните, размера на иска, датата на която е насрочено делото, къде е извършена експертизата, както и следните раздели: задачи на експертизата, обстоятелства по делото, проверени документи и книга, констативно съобразителна част и заключителна част.

Заключението не може да съдържа констатации и изводи, обосновани със събрани от експертизата обяснения, свидетелски показания и др. Експертизата няма право да събира и не е компетентна да преценява такива доказателства. Писменото заключение на експертизата се представя на органа, назначил експертизата.

Заключението на експертизата се изготвя по установения образец в писмена форма на пишеща машина в необходимия брой екземпляри с оглед характера на делото и страните.

На основание Постановление № 111 на Министерския съвет от 16 август 1975 г. е съществувал фонд "Изплащане на възнагражденията на нещатните експерти и сътрудници" (наричан по-нататък "Фонда"). Имат се пред вид възнагражденията, предназначени за изплащане на експертите, извършили съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи, както и на нещатните сътрудници, привлечени за оказване помощ и съдействие.

Органът, назначил експертизата, с определение (постановление) определя размера на възнаграждението.

Към съществуващите по това време към Министерството на финансите при управление "Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни експертизи" и отдел "Съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи", е имало методически съвет в състав: трима представители на Министерството на финансите – един от Главно управление на държавен финансов контрол, двама от управление "Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни експертизи", един представител на Министерството на правосъдието, един на Главната прокуратура на НРБ, един на Върховния държавен арбитраж и двама представители на експертите в София.

Наредбата е издадена с Постановление № 111 на МС – (ДВ, бр. 74 от 1975 г.) и отменя:

- Наредбата за организацията и задачите на службите за съдебно-счетоводни експертизи (Изв., бр. 50 от 1957 г.; изм. ДВ, бр. 57 от 1966 г.; попр. бр. 63 от 1966 г. и бр. 9 от 1973 г.)
- Инструкцията за приложение на Наредбата за организацията и задачите на службите за съдебно-счетоводни експертизи (ДВ, бр. 58 от 1966 г.; попр. бр. 63 от 1966 г.; изм. бр. 67 от 1969 г.).

Наредбата се издава от Министерството на финансите и е съгласувана с Министерството на правосъдието, Министерството на вътрешните работи, Главната прокуратура на НРБ, Върховният съд на НРБ и Върховния държавен арбитраж.

Наредбата е посочена, защото, независимо че е морално остаряла и почти изцяло отменена, голяма част от експертните заключения в областта се базират на нея поради липсата на по-нова!

10. Към изброените могат да се добавят още:

Наредба № 23 / 1994 г. – МЗ и МП (допълн. ДВ бр. 45 / 2005 г.) за съдебно-медицинските, съдебно-психиатричните и съдебно-психологичните експертизи;

Наредба № 1 / 1996 г. за автотехническите експертизи на МТ, МП и МВР

Изводи по темата:

- Съдебната експертиза играе много важна роля за подпомагане разкриването на обективната истина в гражданския и наказателен процес.
- Разглеждането на съдържанието, предмета или обекта на съдебната експертиза е обособено в две части – обща и обособена.
- Организацията на съдебните експертизи у нас към момента е по – скоро децентрализирана, без единен комплексен подход, единна нормативна база (няма Закон за съдебната експертиза), без методология, обучение и т.н.
- Съдебните експертизи се регламентират в множество закони и подзаконови актове.

Ключови термини и думи:

- съдебна експертиза
- граждански процес
- наказателен процес
- експерти
- вещи лица

Контролни въпроси:

- Какви са целите и какво се търси със съдебната експертиза?
- Кои са предмета и обекта на експертизата?
- От кога датира възникването на съдебната експертиза?
- Има ли и каква е организацията на съдебната експертиза у нас?
- Под какви видове съществува и се прилага съдебната експертиза?
- Кои са основните нормативни документи, регламентиращи назначаването и извършването на съдебни експертизи?

Глава 2. Съдебни експерти и експертни заключения

***Резюме:** В темата се разглеждат както характеристиката и значението на експертите- вещи лица в съдебните експертизи и техните права и задължения, така и начините и изискванията за кандидатстване за вещи лица и утвърждаването на списъците. Основна цел в темата е запознаването с основните въпроси по възлагането на експертизата и назначаването на вещи лица, проследяването на етапите при подготовка и извършване на експертизата, нейната структура и съдържание, предаването и приемането ѝ от органа, който я е назначил.*

В настоящата глава са включени обобщени данни и заключения на водещи теоретици и специалисти в областта, за които читателите следва да консултират следните основни източници: Душанов, Цанков (Съдебно- счетоводни експертизи 2004), Беленски (Съдебни експертизи 2012), Коцева (Съдебни експертизи 2012), Вучков В. (2010) Съдебни експертизи-норм. уредба, съд. практика, Душанов, Радонов (Съдебни експертизи 2009), Цанков П. и кол. (2012) Съдебни експертизи-ВСУ- Варна, както и ЗСВ, ГПК, Наредба-2/2015г., Наредба-1461 от официални сайтове на МП и МФ.

2.1. Съдебни експерти – вещи лица

Терминът „експерти“ се използва в съдебната практика на всички държави. Той произхожда от латинския термин „expertus“, което означава „вещо лице“, опитен и добър познавач, знаещ човек.

По действащото законодателство експертът е специалист в областта на науката, изкуството, техниката, медицината, икономиката и др. Обикновено това е лице признато по установеният ред с професионална правоспособност. (Коцева-Съдебни експертизи-2012)

Принципи за назначаване на експерти

- за експерт се назначава само ФЛ.
- възлага се на специалист с професионална подготовка и опит в съответната област.
- възлага се на незаинтересовано лице от изхода на делото.
- забранява се съвместяване на две процесуални качества по едно и също дело.
- гарантирана е независимост на експерта от страните в процеса.

-назначаването става освен по инициатива на органите в съдебното и досъдебното производство и от страните по делото.

Експертизата съгласно НПК, се възлага на специалисти от съответната област на науката, изкуството или техниката.

Задължения на вещото лице:

- Вещото лице е длъжно да се яви пред съответния орган, когато бъде призовано, и да даде заключение по въпросите на експертизата.

- Вещото лице може да откаже да даде заключение само когато поставените въпроси излизат извън рамките на неговата специалност или материалите, с които разполага, не са достатъчни, за да си състави обосновано мнение.

- Вещото лице представя заключението си в досъдебното производство в срок, определен от органа на досъдебното производство, а в съдебното производство – не по-късно от пет дни преди датата на съдебното заседание.

- Вещото лице представя заключението си в съда с преписи за страните.

- За неявяване или отказ да даде заключение без уважителни причини вещото лице се наказва с глоба. Ако вещото лице посочи уважителни причини за неявяването си, глобата се отменя.

Разпит на вещо лице, което се намира извън страната, може да се извърши и чрез видео конференция или телефонна конференция, когато това се налага от обстоятелствата по делото.

Права на вещото лице:

- Вещото лице има следните права: да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата; да изисква допълнителни материали и да взема участие при извършването на отделни действия по разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача; да получи възнаграждение за положения труд и да му се заплатят разходите, които е направил, както и да иска отмяна на актовете, които накърняват неговите права и законни интереси.

- Когато вещите лица са повече от едно, те имат право да се съвещават, преди да дадат заключението. При единодушие вещите лица могат да възложат на едно от тях да изложи пред съответния орган общото заключение, а когато са на различно мнение – всяко от тях дава отделно заключение.

Проверка на условията, на които трябва да отговаря вещото лице, и връчване на акта за назначаването му:

- Органът, който е назначил експертизата, призовава вещите лица, проверява тяхната самоличност, специалност и компетентност, отношенията им с обвиняемия и пострадалия, както и наличността на основание за отвод.

- Актът за назначаване на експертизата се връчва на вещото лице, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

Съдържание на акта за назначаване на експертиза:

- В акта, с който се назначава експертиза, се посочват: основанията, поради които се налага да се извърши експертизата; обектът и задачата на експертизата; материалите, представени на вещото лице; трите имена, образованието, специалността, и наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения.

- Когато експертизата е назначена на досъдебното производство, в акта се посочва и срокът за представяне на заключението.

Лица, на които се възлага експертиза според ГПК:

Вещо лице се назначава, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са нужни специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и др., каквито съдът няма. Заключениеето се подписва от вещото лице и се представя по делото поне пет дни преди съдебното заседание.

2.2. Процедура по подбор и утвърждаване списъците на вещите лица.

Закона за съдебната власт (публ. 2007 г. с изм. и доп. ДВ. бр. 103 / 2017г.) и Наредба № 2 / 2015 г. на МП за вписване, квалификация и възнаграждения на вещите лица представляват нормативната база у нас, регламентираща тематиката, като са насочени към подобряване организацията и дейността на съдебните експертизи.

С посочената наредба се уреждат:

- редът и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията и редът за определяне възнагражденията на вещите лица.

Наредбата се прилага за специалисти, утвърдени за вещи лица, назначени от органите на съдебната власт, органите на досъдебното производство, както и тези по изпълнителни дела.

За вещо лице може да бъде утвърдено дееспособно лице, което отговаря на следните изисквания:

- притежава степен на образование или професионална квалификация, съответна на вида експертиза, за която се назначава; за вещи лица, които са служители на МВР – завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;

- има най-малко 5 години стаж по специалността;
- не е осъждано за престъпление от общ характер;
- не е лишено от право да упражнява професия или дейност;
- не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт;
- има разрешение за постоянно пребиваване в Република България, ако лицето не е български гражданин или гражданин на Европейския съюз;

За вписването в списъка на вещите лица кандидатите подават заявление заедно със следните документи:

- лична карта – копие;
- диплом за завършена степен на образование или професионална квалификация – нотариално заверено копие; за вещи лица, които са служители на МВР – документи за

завършено специално обучение в Академията на МВР или Научноизследователския институт по криминалистика и криминология на МВР;

- свидетелство за съдимост;
- декларация – съгласие на кандидата за вписването му в списъците на вещи лица;
- документи, свързани със стаж по специалността: нотариално заверено копие на трудова или служебна книжка, а за лицата със свободни професии – доказателство за регистрацията или за вписването им, удостоверяващи стаж по специалността не по-малко от 5 години;
- декларация, че лицето не е поставено под запрещение, не е лишено от право да упражнява професия или дейност.
- удостоверение за достъп до класифицирана информация, ако има;
- декларация, че кандидатът не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт.

На вписаните и утвърдени в списъците вещи лица, органите издават „карта за вещо лице“ по образец, утвърден с решение на Висшия съдебен съвет.

Вещото лице има право на възнаграждение за извършената експертиза, както и направените разходи за използваните материали, консумативи, пособия, технически средства, машинно и компютърно време и други необходими разходи.

Експертната дейност включва:

- организацията на процесуалната и познавателната дейност на субектите на съдебната експертиза;
- научните изследвания в областта на съдебните експертизи;
- научно-методическото обезпечаване на съдебната експертиза;
- професионалната подготовка и повишаването на квалификацията на вещите лица.

Съгласно Наредбата – вещото лице е специалист със специални знания и умения, включен в списък по Закона за съдебната власт, а именно, които отговарят едновременно на следните изисквания: не са юридически, с изключение на тези, които се отнасят до чуждестранно законодателство и практика; не са общоизвестни; получени са в резултат на теоретична подготовка и практически опит по определена научна дисциплина

Закона за съдебната власт, определя извършването на експертизи, като всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за експертизата, са длъжни да осигурят достъп на вещото лице до тях съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което то притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на задачите на експертизата.

Вещото лице се назначава от органа, който възлага експертизата, от съответния списък на специалисти, утвърдени за вещи лица.

Списъците са публични, като предложенията за включване в списъците се правят до председателя на съответния съд. До 15 ноември списъците се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в "Държавен вестник" и за публикуване в интернет. **(Приложение 1.)**

Предложения за включване на специалисти в списъците на вещи лица правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти. Предложение за включване в списъците на вещи лица и преводачи могат да правят лично и самите специалисти.

Списъците се утвърждават от комисия в състав: председателят на апелативния съд или определен от него съдия, председателят на апелативния специализиран наказателен съд или определен от него съдия, апелативният прокурор или определен от него прокурор, ръководителят на апелативната специализирана прокуратура или определен от него прокурор, председателят на окръжния съд, председателят на специализирания наказателен съд, окръжният прокурор, ръководителят на специализираната прокуратура и председателят на административния съд.

Министърът на правосъдието, съгласувано с ВСС, издава наредба (в случая посочената) за:

- реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за вещи лица;
- условията и реда за определяне възнагражденията на вещите лица.

Процесуалният статус на експерта се променя, като от момента на възлагането на експертизата специалистът придобива процесуалното качество "вещо лице" и произтичащите от него права и задължения, от които се определя неговия процесуален статут. (Беленски-Съдебни експертизи-2008)

2.3. Назначаване и възлагане на съдебна експертиза

Фактите, които подлежат на установяване и доказване в наказателния и гражданския процес, могат да бъдат от най-различно естество – причина за настъпване смъртта на жертвата на престъплението; химически състав и произход на дадено вещество; наличие или отсъствие на еднаквост между следи-отпечатьци, биологични продукти, стойност на причинените от гражданския деликт щети, дали дадена стока има някакви недостатъци и ако има, на какво се дължат и др. Спектърът от знания, извън областта на правото, които са необходими за изясняване на обстоятелства по делото, може да бъде изключително широк и разследващият орган и съдът естествено не са длъжни да бъдат нито пък могат да бъдат компетентни във всяка област на науката, техниката или изкуството. Оттук произтича и необходимостта от привличането на компетентни специалисти извън сферата на правото, които да съдействат на съда и на органите на досъдебното производство при изясняване на някои обстоятелства по делото. Това определя и основанието за назначаване на експертиза, респективно на вещо лице.

В наказателния процес е прието привличането на съответния специалист, чиито специални знания са необходими за изясняване на определени обстоятелства по делото, да се определя като "назначаване на експертиза". Вместо назначаване на експертиза в гражданския процес се приет изразът за "назначаване на вещо лице". Въпреки терминологичното различие в наказателния и гражданския процес в крайна сметка става дума за едно и също нещо – привличане на дадено лице, което притежава необходимите специални знания за изясняване на определени обстоятелства по делото.

В наказателния процес, съгласно НПК, експертиза се назначава от съда или органите на досъдебното производство, когато за изясняване на някои обстоятелства по делото са необходими специални знания от областта на науката, техниката или изкуството. Вещо лице в гражданския процес се назначава с определение на съда, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са нужни специални знания от областта на науката, изкуството, занаятите и др., каквито съдът няма съгласно ГПК.

Става ясно, че доколкото трябва да се вземе решение за назначаване на експертиза, действително е налице субективна преценка на съответния орган, но

доминиращото в случая е обективната необходимост от изясняване на дадено обстоятелство по делото.

Исканата помощ или съдействие от специалисти във връзка с процеса на разследването може да бъде осъществявана в непроцесуална и процесуална форма:

-Непроцесуална е формата на съдействие на различни консултанти при провеждане на оглед на местопроизшествие, следствен експеримент и други действия, свързани със събиране и проверка на доказателства. По този начин се създават условия за правилна оценка на свързаните с разследването събитие обстоятелства. Осъществявайки консултантска помощ на разследващия орган, специалистът от съответната област не извършва експертна дейност, защото не му е възложено да извърши експертиза. А това изключва възможността да притежава процесуалното качество "вещо лице" и произтичащите от него права и задължения. Участието на специалист от дадена област при извършването на отделни действия по разследването обаче не е процесуална пречка да му бъде възложено по-късно извършването на експертиза

-Експертизата е процесуална форма за ангажиране на специалисти от различни области на науката, техниката или изкуството в процеса на събиране и проверка на доказателствата, но ангажирането му в качеството на експерт се осъществява само чрез постановление на разследващия орган или определение на съда. Редът за назначаването и възлагането на експертизата, процесуалният статут на вещото лице и неговото заключение са регламентирани в НПК и ГПК.

Експертизата може да е:

- Първоначална, когато за първи път се възлага на специалист от дадена област на науката, техниката, изкуството или занаятите да изследва даден обект с цел изясняване на определени въпроси. Както се посочи, възможно е един и същ предмет, документ и т.н. да бъдат обект на различни експертизи. Във всички случаи съответният документ ще бъде обект на първоначална експертиза.

Независимо от вида на експертизите, назначаването им се извършва по един и същ начин. Същността на тази дейност е в изготвяне на акта за назначаване на експертизата (постановление на разследващия орган или определение на съда) и подготовка на материалите, които трябва да се изпратят на вещото лице. Съгласно НПК в акта за назначаване на експертизата се посочват: основанията, поради които се налага да се извърши експертизата; обектът и задачите на експертизата; материалите, предоставени на експерта; трите имена, образованието, специалността, наименованието на

медицинското учреждение и т.н. В съответствие с ГПК в определението, е което се назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице; името, образованието, специалността, местоработата и длъжността на вещото лице.

- Комплексна експертиза, когато за решаването на даден въпрос са необходими знания от различни области на науката, техниката или изкуството, се назначава комплексна експертиза. Възможно е тя да бъде възложена на един експерт, ако има съответните специални знания, или на няколко експерти, всеки от които е специалист в съответната област, с която е свързан поставеният в акта за назначаване на експертизата въпрос. В практиката са известни различни видове комплексни експертизи, като физико-химична напр. и др.

- Колективна експертиза, при нужда от по-солодни гаранции за обективността на експертното изследване, експертизата може да бъде възложена на няколко експерти (най-малко трима). В тези случаи се назначава колективна експертиза. В зависимост от броя на експертите тези експертизи са известни в практиката като тройни, петорни и т.н. В гражданския процес се допускат до три вещи лица, които могат да извършат експертизата. Това е възможно само при сложност на предмета на изследването. Всяка от страните в тридневен срок от заседанието, в което е допусната тричленна експертиза, посочва по едно вещо лице, а третото се определя от съда. При несъгласие на страните със заключението на вещото лице или на тричленната експертиза съдът може да назначи нов състав от три вещи лица .

Обект на експертизата е това, което е предоставено на вещото лице за изследване с цел установяване на факти от значение за делото. Обектите на експертизата могат да бъдат изключително разнообразни -следи, документи, банкноти, предмети, вещества, трупове и части от тях, живи лица, микрообекти от органичен и неорганичен характер, хранителни продукти, транспортни средства, обекти, представляващи интелектуална собственост, образци за сравнително изследване и т.н. С развитието на информационните технологии възникват и нови, нетрадиционни обекти на експертиза – компютърна техника, носители на компютърна информация и т.н.

Предметът на експертизата се определя от въпросите (задачите), които се поставят на експерта за изследване на съответния обект, като от естеството на специалните знания, необходими за решаване на поставените на експерта задачи се определя и вида на експертизата. Недопустимо е да има несъответствие между вида на назначената експертиза и задачите , респективно въпросите, които се поставят на

експерта, например да се назначава по същество почеркова, т.е. графична експертиза, а тя да се определя като графологична и т.н.

Действията по назначаването и възлагането на експертиза са тясно свързани и взаимно обусловени, но са относително самостоятелни. Докато назначаването на експертизата, както се посочи, обхваща процеса от вземането на решение за необходимостта от използване на съответните специални знания в процеса на доказването и изготвянето на акта (постановление или определение) за нейното извършването, възлагането ѝ е дейност по връчване на акта за назначаване на експертизата.

Вещото лице се назначава от органа, който **възлага** експертизата, от съответния списък на специалисти, утвърдени за вещи лица. Не може да се назначи за извършване на експертиза вещо лице, което е заинтересовано от изхода на производството или има с някоя от страните по делото отношения, които пораждат основателни съмнения в неговата безпристрастност.

Експертиза се възлага, когато за изясняване на някои възникнали въпроси са необходими специални знания в областта на науката, изкуството, занаятите и други, каквито органът няма.

В определението, с което съдът назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице, името, образованието и специалността на вещото лице, като дава на вещото лице подходящ срок за изготвяне на заключението.

Органът, който е назначил експертизата, призовава вещите лица, проверява тяхната самоличност, специалност и компетентност, отношенията им с обвиняемия и пострадалия, както и наличността на основание за отвод. Актът за назначаване на експертизата се връчва на вещото лице, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако даде невярно заключение.

2.4. Подготовка за извършване на съдебна експертиза

Подготовката за извършване на всяка съдебна експертиза има изключително важно значение за успешното решаване на поставените задачи от органите на досъдебното и съдебното производство в гражданския или в наказателния процес. Това означава, че в много случаи тази непроцесуална дейност се подценява неоснователно. Тя, както е известно, стои в основата на решаването на конкретни задачи, от страна на експерта.

В ГПК се посочва основаниято за назначаване на вещите лица (експерти), като законодателят посочва състава (броя) на експертите в една колективна или комплексна експертиза, какво трябва да съдържа определението и др. Вещо лице се назначава по искане на страната или служебно, когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и други. (Воденичаров и кол.-Административно право-2001)

В определението, с което съдът назначава вещото лице, се посочват: предметът и задачата на експертизата; материалите, които се предоставят на вещото лице, името, образованието и специалността на вещото лице, като дава на вещото лице подходящ срок за изготвяне на заключението.

Съгласно НПК, в акта с който се назначава експертиза, се посочват: основанията, поради които се налага да се извърши експертизата; обектът и задачата на експертизата; материалите, представени на вещото лице; трите имена, образованието, специалността, наименованието на медицинското учреждение, в което ще се правят стационарните наблюдения. Когато експертизата е назначена на досъдебното производство, в акта се посочва и срокът за представяне на заключението, като органът, който назначава експертизата, може да изисква от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин.

Експертизата се възлага на специалисти от съответната област на науката, изкуството или техниката

Вещото лице, съгласно НПК има следните права: да се запознае с материалите по делото, които се отнасят до въпросите на експертизата; да изисква допълнителни материали и да взема участие при извършването на отделни действия по

разследването, когато това е необходимо, за да изпълни възложената му задача; да получи възнаграждение за положения труд и да му се заплатят разходите, които е направил, както и да иска отмяна на актовете, които накърняват неговите права и законни интереси. Когато вещите лица са повече от едно, те имат право да се съвещават, преди да дадат заключението. При единодушие вещите лица могат да възложат на едно от тях да изложи пред съответния орган общото заключение, а когато са на различно мнение – всяко от тях дава отделно заключение.

Етапът на подготовката трябва да се слее със самото извършване на експертизата и чак тогава да се установи, че направеното е недостатъчно или че не е в състояние да отговори задоволително на поставените му въпроси. Всичко това показва, че е нужно наличие все пак на някакъв акт, който да регулира този изключително важен процес при извършване на съдебната експертиза (закон или подзаконов акт). Като се има предвид, че всяка експертиза се отличава с индивидуалност и неповторимост, това налага да се нормират етапите на подготовката на съдебната експертиза. Всъщност предметът ѝ обуславя и предприемането на съответни действия, свързани с нейната подготовка.

С постановлението или определението, с което е назначен да извърши експертизата, експерта получава и веществени доказателства или достъп до такива. На този етап той следва да провери отговарят ли на изискванията изпратените му материали във вид, годен да реши поставената му задача. Ако се констатира, че са допуснати някои нарушения, при възможност следва да се изиска те да бъдат отстранени. В противен случай още на този етап се вижда, че успехът на експертизата ще бъде съмнителен.

В подготовката по извършване на експертизата се включва и проучване на документи и протоколи за извършените предварителни действия – разпит, оглед, изземване, претърсване или други документи, нужни за изготвянето на експертизата. В подготвителният етап, ако се налага, експертът може да изиска и допълнителни материали с оглед решаване на поставената задача. Това налага съдебният експерт да изиска от оправомощените органи да му изпратят допълнителни материали за изготвяне на перфектно заключение по извършената съдебна експертиза.

В подготовката за извършване на експертиза важен е избора на методика от експерта, което е и тест за научност в работата на експерта. Подготовката за извършване на съдебната експертиза налага да се проучат нормативните актове, относими към конкретния случай на експертизата. Това са законовите, подзаконовите актове и онези, които се създават в съответното предприятие, учреждение или организация, т.е.

вътрешните правилници, наредби и др. Като се изходи от предмета на експертизата и поставените задачи, подготовката за извършване на съдебната експертиза изисква експертът да проучи действащите нормативни актове, да установи дали не са вече обезсилени, или са прекратили действието си, дали деянието не е покрито с давност, дали въпросният акт е отменен изрично или мълчаливо.

Подготовката за извършване на съдебната експертиза изисква задълбочено проучване на необходимостта от назначаване на друг вид експертиза. (Цанков и кол.-Организация на съдебната експертиза-2014) Още в този предварителен етап след проучване на предмета и задачите, които компетентният орган е поставил на съдебния експерт, той следва да прецени дали възложената му експертиза няма да се окаже безпредметна, ако се установи, че основанието за назначаването ѝ променя изводите и оценките, до които се достига. Първоначалното запознаване с предмета и задачите на експертизата има важно значение, защото те обуславят поредността на извършваните експертизи като експертът трябва да прецени каква трябва да бъде поредността им.

2.5. Извършване на съдебната експертиза

Експертизата се извършва лично от вещото лице и изводите му трябва да се основават само на резултатите от проведеното от него изследване. То не може да привлича други лица да участват и да се позовава на чужди констатации и изводи

Тя се осъществява през няколко етапа – предварителен, констативно-изследователски, заключителен:

-Предварителен етап – вещото лице се запознава с постановлението за назначаване на експертизата, въпросите (задачите), които му се поставят, и обектите на експертизата – как са опаковани, правилно ли са транспортирани и състоянието им позволява ли да бъдат подложени на експертно изследване. Нарушаването на основните изисквания за опаковане и транспортиране на съответния вид обект понякога може да опорочи възможността за извършване на експертиза. Вещото, лице преценява дали обектите, които са му изпратени, са достатъчно за извършване на експертизата. В случай че са необходими допълнителни обекти, той ги изисква от органа, който е назначил експертизата.

- Констативно-изследователският етап включва дейността по извършване на експертизата. Експертното изследване се осъществява в съответствие с принципите на обективност, всестранност и пълнота.

Обективност – изследването изключва предубеденост, оказването на външно въздействие върху изграждането на вътрешното му убеждение. Той включва незаинтересоваността за изхода на делото, въздържането от неофициални срещи със заинтересовани от изхода на делото лица, провежда своето изследване самостоятелно и независимо от органа, който му е възложил експертизата. Решавайки каква методика да приложи при провеждането на експертизата, то се ръководи единствено от професионалните си знания и от постиженията на науката и практиката в дадената област (обективност, безпристрастност и самостоятелност при провеждане на изследването и отразяване на резултатите от него).

Пълнотата – вещото лице е длъжно да отговори на всички въпроси, които му е поставил органът, който е назначил експертизата. Също и ако се открият нови материали, които са от значение за делото е длъжно да ги посочи в заключението, съгласно НПК.

Всестранност – когато се изследват едновременно както признаците на обекта, които дават основание за положителен отговор на поставения въпрос, така и признаците, въз основа на които може да се направи противоположен извод.

- В заключителния етап се изготвя заключението на експерта, респективно на вещото лице. Експертното заключение задължително се изготвя в писмена форма и се подписва от експерта.

Органът, който назначава експертизата, може да изисква от обвиняемия образци за сравнително изследване, когато не е възможно да се набавят по друг начин. Когато образците за сравнително изследване са свързани с вземане на кръвна проба или с други подобни интервенции с проникване в човешкото тяло, вземането на образците се извършва от лице с медицинска правоспособност.

2.6. Експертно заключение. Структура, правна сила и доказателство

В заключителния етап от дейността по извършване на експертизата се оценяват резултатите от експертното изследване и се изготвя заключението на експерта, респективно на вещото лице. Експертното заключение задължително се изготвя в писмена форма и се подписва от експерта.

Според проф. Иван Душанов (Душанов, Радонов-Съдебни експертизи-2009), същността на заключението се формулира като: "...документ, в който при определен порядък намират отражение фактическите констатации по повод извършените от него изследвания и проверки, възложени му по надлежен ред от органа, назначил експертизата". Към посоченото определение може да се добави, че в заключението освен фактическите констатации, се излагат и направените от експертизата изводи в резултат на извършеното изследване, проверки, анализи и други поставени му в задачата.

В частност, същността на съдебно-счетоводната експертиза предполага изготвянето на документ, в който да се отразят резултатите от прилагане на нейните способности и се определя като способ за проверка. При това положение съдебно-счетоводната експертиза не е нито доказателство нито доказателствено средство. Проф. Ив. Душанов разглежда заключението по повод на извършената експертиза като "...своеобразен носител на информация, събрана, подредена, проверена и систематизирана в определен ред за нуждите на съдебния процес".

От тази гледна точка в заключението се съдържа:

- информация, която има вторичен характер;
- информацията е обобщение на част от счетоводната информация;
- информация за протекли стопански операции, ненамерили отражение в счетоводството.

Заключението на експерта се разглежда и като източник на информация, като в това се заключава неговото процесуално значение.

Съдържанието и структурата на заключението не са уредени нормативно, а се използва практика при изготвяне на заключението, на база някои отпаднали нормативни актове. Унифицирането и стандартизирането на заключението е предпоставка за правилното му тълкуване и ползване. В същото време експертът има

възможност да интерпретира и тълкува отделни факти и явления свободно според правилата на водене на счетоводната отчетност. От съдържанието на заключението може да се съди за качеството на изпълнение на задачите, поставени от органите, назначили експертизата.

Структурата на експертното заключение обикновено се състои от три относително обособени части: уводна, констативно- изследователска и заключителна.

В уводната част се посочват: трите имена, адрес, длъжността на вещото лице; основаниято за извършване на експертизата; посочва се органът, който е назначил експертизата; номерът на делото, по което е възложена; страните; задачите (въпросите), които са поставени при възлагането на експертизата.

В констативната част се посочват: обектите, които са изследвани, тяхното количество и състояние; методите, средствата и данните от делото, които са използвани, изследваните документи, сметки и т.н.

В заключителната част се отразяват отговорите на вещото лице на поставените му въпроси. На всеки от поставените въпроси се дава изчерпателен отговор в съответствие с резултатите от експертното изследване. Последователността на отговорите се определя от последователността, в която са поставени въпросите. Отговорите трябва да бъдат изложени ясно, за да не се допуска да бъдат тълкувани по различен начин както от специалисти, така и от лица, които не притежават съответните специални знания.

Допуска се заключенията да бъдат категорични и вероятни, като вероятните заключения не могат непосредствено да способстват за установяването на обективната истина и не допринасят за изясняването на фактите. При категоричните е обратното.

В НПК експертизата е предвидена като един от способите за събиране и проверка на доказателства. В заключението на вещото лице се посочват фактическите данни, които са свързани с обстоятелствата по делото и допринасят за тяхното изясняване, но то не е доказателство. Експертното заключение, в което се отразява резултата от експертизата, като способ за събиране и проверка на доказателства може да има и качеството на доказателствено средство, независимо, че органа назначил експертизата може да не се съобрази с него.

Главното е дали експертното заключение е източник на доказателствена информация, получена чрез регламентиран от НПК способ за събиране и проверка на доказателства. И в тази посока :

-Експертното заключение не е задължително за съда.

- Когато не е съгласен със заключението на вещото лице, съответният орган е длъжен да се мотивира.

-Съдът не е длъжен да възприема заключението на вещите лица, а го обсъжда заедно с другите доказателства по делото.

2.7. Приемане на експертизата. Фактическо и процесуално значение

Приемането е приобщаване към материалите по делото и отнасяне на заключението към обвинителните или оправдателни доказателства. Процесуалното приемане на заключението преминава през два стадия – подготвителен и приемане по същество.

Първият е свързан със снемане на самоличността на експерта и предупреждаването му за носенето на отговорност, за даване на невярно или заинтересувано становище, както и прочитане на заключението на експерта (съгл. НПК и ГПК). След това се открива процедура за разпит на експерта, която показва, че той задължително трябва да присъства на заседанието. На основание ГПК присъствието на експерта в съдебното заседание е задължително. Заключението се представя в определен срок преди заседанието.

Втория е след получаване на експертизата от компетентния орган и го предявяват на заинтересованите лица, а органите на досъдебното и съдебното производство го оценяват по същество. Предявяването на експертното заключение осигурява правото на защита на обвиняемия, дава му възможност да прецени необходимо ли е да иска допълнителна или повторна експертиза. Проверката е свързана с установяване спазени ли са разпоредбите на НПК и ГПК във връзка с назначаването, подготовката и извършването, като в случая проверката трябва да установи дали експертизата е извършена от назначеното от органите на досъдебното и съдебното производство лице, притежава ли необходимата компетентност в съответната област, спазени ли са разпоредбите за проверяване самоличността на експертите, специалността и компетентността в отношенията им с обвиняемия, заподозрения и пострадалия и налице ли са основанията за отвод на експерта. Връчено ли е решението за назначаване на експертизата, разяснени ли са правата и задълженията на експерта, както и отговорността, която носи ако откаже да даде заключение или да даде невярно такова

Представеното заключение съответства ли на експертизата, извършена ли е при необходимите условия и т.н. Извършена ли е при най-пълно използване на представения

сравнителен материал, подписано ли е заключението от експерта съгласно изискванията, или ако е колективна или комплексна, подписана ли е от всички участвали в нея експерти.

Органите на производството са суверенни и решават самостоятелно при оценка на експертизата, като заключението не е задължително за съда, но когато те не го приемат са длъжни да се мотивират. Съдът не е длъжен да възприема заключението на експерта, а го свързва с другите доказателства по делото, независимо от изводите на експертизата и приетите аргументи, както и когато е необходимо провеждане на някои следствени действия, за да се установи обективната истина в процеса, като разпита на лицата положили подпис под експертизата.

Оценката трябва да се извърши при вътрешно убеждение на експерта, при което трябва да се установи фактическата и логическата връзка на изводите и обстоятелствата отразени в обстоятелствената част на експертизата. Характера и ефикасността на използваните методи и средства, степента на техническите средства, използвани ли са количествени методи и в каква степен, какъв е техният дял при формиране на изводите, каква е научната и логическата обоснованост на заключението, какви са връзките и т.н.

От проверката и оценката са възможни различни изводи:

- пълно приемане на заключението.
- частично, например само по отношение на категоричните изводи.
- несъгласие с експертизата и неприемането ѝ.

Изводи:

- Съдебната експертиза е важен етап от съдебния процес и досъдебното производство.
- Експертите – вещи лица се подбират по определени критерии и се утвърждават от Министъра на правосъдието ежегодно с нарочна Наредба, съгласно ЗСВ.
- Експертизата се възлага с решение на съответния орган от производството, когато той не разполага със съответния научен потенциал и необходими познания по даден казус.
- Извършването на съдебна експертиза може да бъде поискана и от другата страна (ищец-ответник) в производството, за подпомагане доказването на обективната истина.
- Съдебната експертиза не може да бъде извършена без писмено възлагане от съответния орган, и без да са поставени конкретни въпроси на които се търси отговор.
- Плана, съдържанието и етапите на подготовка и изготвяне на експертизата (експертно заключение) са в приоритета и разбирането на вещото лице, което я изготвя самостоятелно и независимо (без чужда намеса), съобразно с нормативната база.
- Съдебната експертиза не е задължителна за органа, който я е назначил, но той е длъжен да се обоснове писмено защо не е съгласен с нея и я прилага към документите по делото.

Ключови думи и изрази:

- експерти
- вещи лица
- специалист
- подбор и утвърждаване
- подготовка и изготвяне
- експертно заключение

Контролни въпроси:

- Какъв е експерта – вещо лице?
- Какви са правата и задълженията на ВЛ?
- Кой нормативен документ и как урежда подбора и утвърждаването на ВЛ?
- Как и от кого се назначава (възлага) експертизата?
- Необходима ли е, и защо се извършва подготовка за извършването на СЕ?
- През какви етапи преминава изготвянето на СЕ?

- Какво представлява експертното заключение?
- Пред кого се представя готовата СЕ (експертно заключение), и има ли задължителен характер за органа, който я е възложил?

СПЕЦИАЛНА ЧАСТ

Глава 3. Съдебно-счетоводна експертиза

Резюме: Темата засяга въпросите, разглеждащи същността и характеристиката на съдебно-счетоводните експертизи (ССЕ), техния предмет и използвани методи. Целта е да се обърне внимание на нуждата и необходимостта от тях, как се възлагат и какво се изследва (проверява). Затова се разглежда и организацията на ССЕ и нейната правна рамка, технологията за провеждането ѝ и вероятните цели на изследване – касови и банкови операции, счетоводни операции, договорни отношения, начисления на заплати, осигуровки и данъчни задължения, спазване на законодателство и приложими стандарти и т.н. ССЕ трябва да може да даде компетентен отговор на всеки поставен въпрос от възложилia я орган в тази област.

В настоящата глава са включени обобщени данни и заключения на водещи теоретици и специалисти в областта, за които читателите следва да консултират следните основни източници: Душанов, Цанков (Съдебно счетоводни експертизи 2004), Махлев, Дочев (Съдебно-счетоводни експертизи 1992), Дочев М., Дочев Хр. (Съдебно-счетоводни експертизи 2015), Душанов (Съдебно-счетоводни експертизи 1999), Цанков и кол. (Организация на съдебната експертиза 2014), Цанков П. и кол. (2012) Съдебни експертизи-ВСУ- Варна , както и Наредба-1461 и др. от официални сайтове на МП и МФ.

3.1. Същност и характеристика на съдебно-счетоводната експертиза

Съдебно счетоводната експертиза до известна степен се явява като продължение на контрола, но без да е негова съставна част. Обект на съдебно-счетоводните експертизи е информацията, отразена в документите или отчетните регистри за имуществените

форми на капитала, гражданско правните отношения, стопански операции, финансови резултати, данъчните задължения, осигурителни вноски, информацията, станала обект на разследване и съдебно дирене, по която съдът или прокуратурата са поставили въпрос за изследване и решаване от специалисти (вещи лица) по счетоводство, финансово право, икономически анализ и т.н. В методологичния инструментариум на съдебно-счетоводните експертизи влизат различните способности на документалния контрол.

При съдебно-счетоводните експертизи основно се установяват факти и обстоятелства, които са по-малко правни и са необходими счетоводно-икономически знания за установяването им. Тези факти и обстоятелства обикновено са от значение за правилното решаване на съдебно дело – наказателно, гражданско или административно – или за приключването на досъдебно производство. Назначеното вещо лице по съдебно-счетоводна експертиза след като се запознае с акта, в който са му поставени задачите и след като се запознае с материалите по делото/досъдебното производство, следва да извърши проверка в счетоводството на определена организация или няколко организации (фирми, сдружения с нестопанска цел, бюджетни предприятия, НАП, банки, министерства и други, в зависимост от характера на делото), като провери първични и вторични счетоводни документи, аналитични и хронологични ведомости и счетоводни регистри, софтуерни системи за складова и счетоводна отчетност и други. След извършената проверка и обработка на получените данни, вещото лице съставя заключение, което се представя по делото не по-късно от 7 дни преди заседанието. В заключението вещото лице дава отговор на поставените му от съответния орган въпроси. В случай, че не може да се даде отговор на даден въпрос (например поради непълна счетоводна отчетност или липса на каквато и да е счетоводна отчетност, каквито случаи има в практиката), вещото лице трябва да посочи тези обстоятелства в заключението. **Съдебно-счетоводната експертиза задължително трябва да се базира на нормативни изисквания, счетоводни стандарти и счетоводни документи, а не само на субективното мнение на вещото лице.**

Предмет на експертизата могат да бъдат:

-организацията на счетоводната отчетност и отговаря ли тя на изискванията на нормативните актове;

счетоводната отчетност водена ли е правилно и редовно;

- счетоводните операции съответстват ли на нормативните актове;
- изчисляване на пропуснати ползи;
- изчисляване на различни видове лихви;

- правилно ли са оформени операциите за приемане, пазене и реализацията на стоково-материалните запаси и на паричните средства;
- има ли липси, за кой период се отнасят и кои са причините за възникването им;
- правилно ли е извършена ревизията, обосновани ли са направените изводи;
- как е извършена инвентаризацията и съответства ли на вътрешните инструкции;
- правилно ли са начислени съответстващите данъци;
- спазен ли е определен счетоводен стандарт при отчитането на определена операция;
- включена ли е определена функция в длъжностната характеристика на ищеца/ответника;
- правилно ли е, и обосновано ли е заключението на контролен орган и др.

Необходимостта от правилно определяне същността на съдебно-счетоводната експертиза се поражда от изискването за вярно и точно отразяване на предмета и задачите на експертизата. Също така същността изисква да се определи точен модел на действие на експерта в неговата работа за пълно удовлетворяване потребностите на органите назначили експертизата. Същността на експертизата стои и в основата на вземане на правилни решения от право -раздаващите органи.

В теорията няма единно становище относно същността на съдебно-счетоводната експертиза, но и за експертизата изобщо. Възможно е заключението, формулирано в съдебно-счетоводна експертиза, да е източник на доказателства. Изхожда се от презумпцията, че в заключението се съдържат факти и обстоятелства, които не са били известни на органа, назначил експертизата и за него те са източник на доказателства.

Затова тя се определя като самостоятелно средство за доказване и служи като източник за възникване на нови доказателства. В тази насока се налага напоследък и нуждата от информационната ѝ роля към органа, който я е възложил, относно констатираните съмнения и доказателства към тях за евентуални измами и злоупотреби. Но само до тук, защото в задачите на експерта- вещо лице, не може да влиза като задължение разкриването и доказването им, което е приоритет на други органи.

Друга насока относно правната същност на съдебно-счетоводната експертиза се отстоява от други автори, като съществено е това, че според тях **тя не е нито доказателство, нито доказателствено средство**, тъй като не е факт от обективната действителност, свързан с обстоятелствата по делото. Това становище се поддържа освен от проф. Душанов (Душанов-Съдебно-счетоводни експертизи-1999) и от проф. Ст. Павлов (НП-НРБ-1979). Според тези автори експертизата е дейност, насочена към

изясняване на обстоятелствата по делото и следователно тя е дейност, свързана със съдебния процес и представлява част от самия процес. “Експертизата не е факт от обективната действителност, свързан с обстоятелствата по делото, и следователно дейност, свързана с процеса, а дейност, насочена към изясняване на обстоятелствата по делото, и свързана с процеса, като част от самия процес.

Съгласно разпоредбите на НПК, доказателствата в наказателното производство могат да бъдат фактическите данни, които са свързани с обстоятелствата по делото, допринасят за тяхното изясняване и са установени по реда, предвиден в НПК. В тази връзка са и тълкуванията на проф. Ст. Павлов. Доказателства представляват всеки един елемент от обективната действителност, който носи някаква следа от извършеното престъпление.

Връзката на доказателствата с обстоятелствата по делото трябва да съществува реално, а нейното наличие се установява за всяко отделно доказателство.

От направените сравнения трябва да се отбележи, че експертизата не е и не може да бъде доказателство и доказателствено средство. Такова средство не може да бъде и заключението на експерта. “Основание за едно такова становище е, че експертизата и заключението на експерта нямат характер на факти, на фактически данни. Заключението на експерта е резултат от възприятията му при изследване на документите, на счетоводните записвания, на фактическите данни намерили отражение в счетоводните регистри и книжа и т.н.“ (Душанов. Съдебно-счетоводни експертизи-1999.)

Съдебно-счетоводната експертиза е процесуално действие на доказване от компетентни вещи лица – експерти, назначени от органите на досъдебното производство и съда за решаване на въпроси из областта на счетоводната отчетност, финансовата дейност, икономическия анализ, контрола и т.н.

Съдебно-счетоводната експертиза е самостоятелна област на изследване и се явява конкретизация на науката за експертизите въобще. Като такава тя има свой частен метод, който е по-нататъшна конкретизация на диалектическия метод. (Дочев М., Дочев Хр.-Съдебно-счетоводни експертизи-2015)

Частният метод на съдебно-счетоводната експертиза се състои от отделни способности, методи, с чиято помощ се изучава нейния предмет. Тези способности имат специфичен характер и се прилагат при извършване на съдебно-счетоводни експертизи. Някои от тези способности биха могли да се прилагат и при други експертизи, но само в отделни детайли.

Прилаганите способности от експерта при извършване на експертизата са свързани с

начините на извършване на проверките, изготвянето на счетоводните справки, съпоставки, изследвания, анализи, обобщения, изводи и заключения. Това показва, че в своята работа експертът трябва да прилага разнообразни способности при решаване на поставените му задачи. В повечето случаи те имат специфичен характер.

В своята конкретна работа експерта прилага по различен начин методите на експертизата. Може да се приеме, че методът на съдебно-счетоводната експертиза представлява "... системата от специфични за нея способности, прилагани в процеса на изследване на документите, на записванията в счетоводните регистри и на другите материали по делото във връзка с изпълнение на поставените въпроси и задачи на експерт-счетоводителя от органа на правосъдието за установяване и разкриване на факти от обективната действителност". (Махлев, Дочев-Съдебно-счетоводни експертизи-1992)

Прилаганите методи от експерта според характера и обхвата на изследването могат да се разделят на две групи:

- Общи и Специфични.

Съвкупността от общите способности образува **общата методика на съдебно-счетоводната експертиза**.

В общата методика на съдебно-счетоводните експертизи се включват определени способности или методи, валидни за всички експертизи. Според проф. Душанов те са следните

- способ на проверка на счетоводните и другите отчетни документи и на записванията в отчетните регистри по форма;
- проверка за съответствието на документалното оформление на извършената операция с установените правила;
- установяване съответствието на операциите, отразени в първичните документи с фактически извършените операции;
- проверка на обективната възможност за извършване на стопанската операция и регистрирана в счетоводните документи;
- способ на проверка на достоверността на материалите по делото въз основа на информацията, съдържаща се в отчетните документи и в счетоводните регистри;
- насрещна проверка на документите със счетоводните записвания;
- комплексно изследване и проверка на стопанските операции и записванията в счетоводните регистри и книжа.

Разгледаните до тук способности на общата методика се прилагат от експерта не изолирано един от друг, а комплексно. Най-често прилагането на един способ изисква прилагането и на друг с цел да се достигне до обективната истина.

Методиката на изследване, която трябва да се приложи, зависи от способите, използвани от лицата злоупотребили с отчетни данни или по друг начин и прикрили своите престъпления. Замаскираните злоупотреби в отчетните данни се проявяват основно в следните форми:

- противоречия и несъответствия в съдържанието на отделния документ;
- противоречия или несъответствия между съдържанието на няколко взаимосвързани документа;
- отразяване в отчетните данни движението на материалните ценности не по установения начин.

Изхождайки от основните групи нарушения, то и способите за изследване на отчетните данни могат да се подразделят също на три групи:

- методи за изследване на отделния документ;
- методи за изследване на няколко документа отразяващи взаимосвързани операции;
- методи за изследване на отчетни данни отразяващи движението на имущества от еднороден характер.

3.2. Организация на съдебно – счетоводната експертиза

След като през 1931 година се създава Институт на заклетите експерт-счетоводители в България със специален закон, се приема, че у нас се поставя началото на съдебно-счетоводните експертизи. По силата на приетия закон, институтът на заклетите експерт-счетоводители са поставя под контрола на Министерство на финансите. Членовете на института е трябвало да отговарят на редица условия: да имат висше образование по търговско-стопански, финансови, правни и математически науки с легализиран диплом и шестгодишен стаж свързан с търговски, банков или финансов характер, който да е свързан от своя страна със солидна подготовка по счетоводство.

Членовете на института на заклетите експерт-счетоводители са били основните вещи лица, които са били назначавани за експерти по углавни, търговски, фискални и граждански дела във всички съдилища на страната. Също така те са били назначавани от съда като синдици по несъстоятелност, като ликвидатори, членове на мораторни комисии, като членове на проверителни съвети на акционерни дружества и кооперативни сдружения, като членове на вътрешни контролни органи на банки, като вещи лица по данъчни облагания и други. Също така те са били задължени да подписват търговските книги, баланси и актове, като носят отговорност за дадените преценки при полагане на подписите. Институтът на заклетите експерт-счетоводители е закрит през 1948 година. Това поражда смущения и недостатъци в работата на съдебната система. На практика не съществува организирана система на съдебно-счетоводните експертизи. Съдилищата са назначавали вещи лица преди всичко от списъка на лицата от разформирования институт. Но като вещи лица са били назначавани и не добре подготвени специалисти, което води до затрудняване на съдилищата при вземане на окончателните решения. Това продължава до 1957 г. когато Министерство на финансите, Министерство на правосъдието и Главна прокуратура на НРБ изготвят и представят за одобрение в Министерския съвет специално постановление за създаване на бюро за счетоводни експертизи към Министерство на финансите. Предложението на заинтересованите министерства е одобрено с Решение № 12 от 1957 г. Възложено е било на вносителите да го изпълняват, като създадат необходимата организация за извършване на съдебно-счетоводните експертизи.

През 1969 г. съдебно-счетоводните експертизи се прехвърлят организационно към съществуващия тогава отдел “Счетоводна отчетност“ на Министерство на финансите и се формира нов отдел “Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни експертизи“.

През 1975 г. се приема Постановление № 111/МС, с което е приета Наредба № 1461 на МФ за съдебно-счетоводните и финансово икономически експертизи, с което се предприемат структурни промени, като на мястото на съществуващото управление “Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни експертизи“ са сформирани две дирекции – дирекция “Методология на счетоводната отчетност“ и дирекция “Съдебно-счетоводни експертизи“. Всички методологични, организационни и координационни функции и задачи в областта на съдебно-счетоводните експертизи се изпълняват от посочената дирекция.

През 1984 г. Министерският съвет приема Постановление № 10, съгласно което Дирекция “Съдебно-счетоводни експертизи“ преминава на подчинение на Министерство на правосъдието. Създадената дирекция със същото наименование има два обособени сектори “Организационен“ и “Методология на съдебно-счетоводните експертизи“. Те се свързват по-пряко с нуждите на съдебната система с цел усъвършенстване на съдебния процес. Но постепенно дирекция “Съдебно-счетоводни експертизи“ към Министерство на правосъдието загубва своето значение. Нейните функции непрекъснато се съкращават като през 2002 г. Министерство на правосъдието закрива териториалните служби “Съдебно-счетоводни експертизи“.

В настоящия момент съдебно-счетоводните експертизи се намират в преходно състояние. Практика е всеки експерт да работи по възприет от него начин, като се съобразява с изискванията на остарели и отменени, както и осъвременени нормативни актове, уреждащи частично съдебно-счетоводните експертизи, без да са налице признаци за нормативна регламентация и подобряване работата.

За вещи лица при извършване на съдебно-счетоводни и финансово-икономически експертизи се назначават т.н. “експерти“. Те са основна фигура във всяка съдебно-счетоводна експертиза. Въпросите свързани с вещите лица – се решават с различни нормативни актове според вида на производството – ГПК, НПК, АПК и др.

Експерта не е страна по съдебното дело, не е свидетел в процеса, не е и длъжностно лице. В съдебната практика той се явява като специалист в областта на счетоводната отчетност, финансовата дейност, контрола, анализа и т.н. В качеството му на такъв специалист той се привлича в помощ на правораздавателния орган за изясняване на конкретни факти и обстоятелства, имащи съществено значение при вземане на решение от досъдебното производство и съда. На практика той извършва съдебно-счетоводна експертиза, като се произнася по счетоводни и други икономически въпроси. За целта изготвя мотивирано заключение и го

представя на органа назначил експертизата. Той дава заключението си без намесата на външни фактори по собствено убеждение, изхождайки от проверените документи и книжа.

Вещото лице трябва да има определени качества. Те произтичат от някои законови разпоредби на Гражданския процесуален кодекс и Наказателно-процесуалния кодекс. Експертите трябва да притежават от една страна добра теоретическа подготовка, най-малко такава каквато имат главните счетоводители, финансовите и данъчни инспектори, одитори и от друга добра практическа подготовка. (Душанов, Цанков-Съдебно-счетоводни експертизи-2004)

Важни за вещото лице са и познанията му в областта на правото. Правните познания ще му позволят то да разбира правилно причинната връзка между отделните факти и явления и възникналия съдебен спор. Правните познания на експерта са му необходими както в съдебната зала, така и при спазване на процесуалните положения, свързани с неговите права и задължения.

Значение имат и личните качества. Те са съществени в някои моменти при изпълнение на възложените му експертизи. Той трябва да проявява съобразителност, експедитивност, критичност и тънък усет към същността на нещата в спора. Също така трябва да подхожда максимално безпристрастно и обективно при изпълнение на поставените му задачи от органа назначил експертизата. (Душанов-Съдебно-счетоводни експертизи-1999).

3.3. Технология на съдебно-счетоводната експертиза

Изготвянето на всяка експертиза протича по относително определен ред. Експерта – вещо лице използвайки своите знания, постъпва по различен начин при изпълнение на поставената му от органа назначил експертизата задача. Целият процес от получаване на задачата до изготвяне на заключението, представлява технологията на съдебно-счетоводната експертиза. Той включва както прилагане на различните способности характеризиращи стратегията и тактиката на експерта, така и реализиране на неговите интелектуални способности . (Дочев, Доcheв-Съдебно-счетоводни експертизи-2015).

Технологията на съдебно-счетоводната експертиза трудно може да се вмести в единна методика. При всеки обект на изследване е възможно да се приложат различни способности, прийоми, средства, подходи. Те се влияят от различни фактори.

Въпреки влиянието на различни фактори при провеждане на съдебно-счетоводната експертиза, подходите на експерта могат да бъдат еднакви или близки. Това в най- голяма степен зависи както от характера на обекта, така и от способността на експерта да ги приложи, като основните насоки могат да са следните:

- Съдебно-счетоводна експертиза при отчитане на касовите операции

На касовите операции винаги се е придавало и се предава приоритетно значение. Това произтича от боравенето с парични средства от редица материално-отговорни и длъжностни лица. Затова технологията за касовите операции и касовата дисциплина се характеризира с някои особености. Те произтичат от това, че технологията в много случаи се доближава до формите и методите на провеждане на финансовата ревизия и инвентаризацията на касовата наличност, но тя не трябва да ги дублира.

При извършване на съдебно-счетоводната експертиза, експертът няма право да извършва нито инвентаризация на касовата наличност, нито да прави ревизия. Той трябва само да изпълни задачата, формулирана му от органа назначил експертизата. Ако се налага да се извърши допълнителна инвентаризация или финансова ревизия, експертът е в правото си да поиска такива от съответния контролен орган и по установената процедура.

Съдебно-счетоводна експертиза за касовите операции и спазването на касовата дисциплина се назначава при установени липси и излишъци на парични средства в касата. Също така експертиза може да се назначи за част от касовите операции или всички операции при експертиза по други обекти на отчитането имащи връзка с касовите операции. Във всички случаи най-често поставяната задача пред експерта е да установи действителните размери на липсите и излишъците, както и правилно ли са отразявани касовите операции.

Тогава трябва да се направи следното:

- да се провери спазвани ли са изискванията за работа с паричните средства в касата;
- да се провери как се съхранява касовата наличност;
- да се провери как са отчитани касовите операции. Тази проверка трябва да се смята за основна. В нея се съдържат редица моменти имащи пряко отношение към работата на касиерите и счетоводителите отговарящи за работата на касата;
- да се провери редовността на водене и регистриране на касовите ордери и на касовата книга.

Посочената технология на провеждане на съдебно-счетоводната експертиза на касовите операции не изчерпва всички възможности на експерта. При различните случаи той може да подходи и по други начини. Това в голяма степен зависи от неговата подготовка и начин на работа. В своята работа експертът трябва да разкрие възможните отклонения от нормативните разпоредби свързани с касовите операции.

- Съдебно-счетоводна експертиза при взаимоотношения с подотчетни лица

В резултат на експертизата са налице различни възможности за установяване на присвояване и финансови нарушения както от страна на касиерите, така и от страна на други длъжностни лица.

Изхождайки от формулираната му задача експерта най-често следва да провери: заповедите издавани от ръководителите на предприятията за получаване на аванси срещу командировки; авансовите отчети на подотчетните лица; приложените документи към авансовите отчети; контировките на сметки към авансовите отчети; записванията по сметки. Тяхното спазване дава възможност да се разкриват редица нарушения свързани с отпускането на суми на подотчетните лица и тяхното отчитане. Те могат да произтичат както от действията на отделните подотчетни лица така и от действията или бездействията на отделни длъжностни лица.

По- често срещаните в практиката случаи могат да са:

- получаване на аванси без наличието на издадена заповед;
- получаване на по- големи суми от действително необходимите;
- оформяне на командировъчни заповеди без да се ходи в командировка;
- подправени на приложени към авансовите отчети фактури и други документи отнасящи се до закупуване на стоково-материални ценности;
- представяне на фалшифицирани документи, за отчитане на получени аванси и т.н.;

- Съдебно-счетоводна експертиза при банковите операции

Съдебно-счетоводната експертиза върху банковите операции е свързана с многобройните взаимоотношения, които възникват между различните предприятия от една страна, и от друга – между предприятията и банковите учреждения и институти по повод разплащанията между тях.

Преобладаващо плащанията между предприятията се извършват по безкасов начин, като се правят преводи по разплащателни сметки. Инициативата за плащанията може да бъде на платеца, на доставчика или на банката.

Експертизата трябва да установи спазването на законността на плащанията, спазването на сроковете, наличие на необходимите документи за тях и т.н. Същността на евентуални нарушения понякога може да доведе до забавяне на документооборота, процесът на разплащанията се забавя, което от своя страна е предпоставка за намаляване качеството на контрола върху извършените стопански операции, а оттук и за нарушения. Така може да се получи „кредитиране“ между предприятията както от страна на доставчика, така и от страна на купувача. Това налага експерта да обърне внимание на различните форми за разплащане използвани между контрагентите. (Дочев, Доcheв-Съдебно-счетоводни експертизи-2015

Посочените нарушения понякога водят до облагодетелстване на отделни лица и предприятия в големи размери. Това налага и проверките при назначаване на експертизи да бъдат по-обхватни и систематизирани, като основните насоки на съдебно-счетоводната експертиза са:

- комплексно изследване на всички документи свързани с определен тип плащания;
- анализ на прилаганата форма на плащане;
- задължителна насрещна проверка в контрагентите и банката обслужила с

плащане съответните стопански операции;

- проверка на сходни плащания, при необходимост искане за допълнителна експертиза.

- Съдебно-счетоводна експертиза при операции с дълготрайни материални активи

В предприятията и фирмите са налице много както по вид, така и по брой дълготрайни материални активи (ДМА). Това често затруднява провеждането на съдебно-счетоводните експертизи свързани с тези средства. За нейната ефективност голямо значение има правилно формулиране на задачите за експертизата. В зависимост от тяхната насоченост, може да се осъществи в следните направления:

- изградена организацията на отчитане на ДМА;
- отчитането постъпленieto и заприходяването на ДМА;
- отчитане на амортизациите на ДМА;
- отчитане ремонта и модернизацията на ДМА;
- отчитане на дадените под наем и наетите ДМА;
- отчитане преместването, продаването, предаването, бракуването и ликвидацията;

При операциите с ДМА са възможни редица нарушения. Те се отнасят до облагодетелстване на определени длъжностни и МОЛ, или до облагодетелстване и причинени щети на самото предприятие. По-характерните са:

- надписване на разходи свързани с ремонтите на ДМА, като се изписват резервни части, които не се влагат при ремонта и се присвояват .

- бракуване с цел покупката им от длъжностните лица, като най-често са ДМА от социално-битовия сектор – телевизори, хладилници, килими и други, както и от производствения сектор, които могат да се използват в частни фирми и домакинства като електромотори, стругове, шлайфмашини и други.

- предоставяне на ДМА под наем на външни лица, за които се определя нисък наем, който трябва да плати наемателя.

- продажба на годни за употреба ДМА на частни лица и фирми, за които се определя по-ниска цена от действителната.

- бракуване на ДМА с цел покупка от длъжностни лица и др.

- Съдебно-счетоводна експертиза при операции с материални запаси

Материалите (суровини, материали, горива и други) са най-различни и

разнообразни. Те са обект на значителни посегателства от страна на МОЛ и други длъжностни лица. Това произтича от факта, че материалите освен в производството могат да се използват и в бита на гражданите. Затова и експертизите възлагани на вещи лица свързани с материалите заемат голям относителен дял. Налице са и някои специфични особености на експертизата произтичащи от особеностите на самите обекти подложени на проверка от експертите. Технологиията на експертизата се обуславя и от самите задачи поставени на експерта.

Тук се обръща внимание на:

- първичните документи за отчитане на доставката на материали, движението, влагането в производство, изписването и бракуването им;
- законосъобразността на отделните стопански операции свързани с материалите;
- резултатите от инвентаризациите с материалите;

По-съществените нарушения, които са свързани с технологията на провеждане на експертизата и са обект на изследване от вещото лице, според проф. Душанов (Душанов-Съдебно-счетоводни експертизи-1999), могат да са в следните насоки:

- нарушения и злоупотреби при доставката на материали и суровини,
- нарушения и злоупотреби, свързани с инвентаризацията на материалите.
- нарушения и злоупотреби, свързани с документирането и счетоводното отчитане на операциите с материалите.

Нарушенията и злоупотребите свързани с материалите могат да се конкретизират по следния начин:

- закупуване на суровини и материали на по-високи цени от обичайните;
- нарушения свързани с изкупуването на селскостопанска продукция;
- незаприходяване на получени материали;
- изписване на по-големи количества материали от необходимите;
- изписване на суровини, материали и други в края на месеца с цел оправдаване на извършени кражби, злоупотреби и липси;
- неправилно отчитане влагането на материалите в себестойността на произведената продукция, работи и услуги, изчислено по някои от методите за оценка на материалите.
- формално отразяване на резултатите от извършена инвентаризация.
- неправомерно признаване на законните фирми.
- използване и отчитане на разходно-оправдателни документи, фактури–тип „Илиянци“ и т.н.

-Съдебно – счетоводна експертиза при начисляване на данъци и задължителни осигурителни вноски

Експертизите в тази област са широкообхватни и на практика те нямат ограничения за преглед и проверки на документи по отношение на възложената задача в акта за възлагане на експертизата. Задължително трябва да се обърне внимание на следното:

- описаните фактури в дневниците за покупки и продажби към СД по ДДС
- наличието на фирми фантоми регистрирани по ДДС
- реалност на самата фактура
- обвързаност между предмета на дейност и посоченото във фактурата
- отрязване в насрещните Дневници на регистрираните фактури
- фиктивни сделки
- наличие на плащания по издадените фактури
- регистрирани трудови договори
- спазването на минимални осигурителни прагове
- ненормиран работен ден
- начисляване и изплащане на РЗ през почивни дни
- внасяне на начислени и деклариран данъци и осигуровки и т.н.

Разбира се като предмет и задачи на експертизата могат да са и други различни процеси и операции свързани със ССЕ, които трябва да изяснят и подпомогнат органа назначил експертизата за достигане и доказване на обективната истина.

Изводи:

- ССЕ са обособени като отделен вид експертиза в класа на съдебно-икономическите експертизи, което им придава особено важно значение
- ССЕ имат определено специфичен предмет, разнообразни и разнородни обекти на изследване и собствена методология за изследване
- ССЕ могат да се разпростират и обхващат цялостната счетоводно-икономическа дейност на даден обект, в зависимост от поставените задачи
- Организацията и изготвянето на ССЕ се базира на много остаряла нормативна база (Наредба от 1975 г.), поради липса на по-нова
- Технологията на ССЕ може да прилага единна методика
- В зависимост от поставените задачи в технологичен аспект при ССЕ се изследват касови и банкови операции, отчитане на дълготрайни активи и материални запаси, начисления на възнаграждения, данъци, задължителни осигуровки и т.н.

Ключови думи и изрази:

- съдебно-счетоводна експертиза
- счетоводни документи
- счетоводни стандарти
- инвентаризация
- методи
- данъци

Контролни въпроси:

1. На какво се базира ССЕ?
2. Какъв е предмета на ССЕ?
3. Какво действие или процес е ССЕ?
4. Какви методи се прилагат при ССЕ?
5. Кои са основните насоки при технологията на ССЕ?
6. Какви са възможните отклонения или нарушения свързани с технологията на ССЕ?

Глава 4. Съдебно – финансови и икономически експертизи

***Резюме:** Материала разглежда като цяло класа на съдебно-икономическите експертизи, след като обърнахме внимание отделно на съдебно-счетоводната експертиза. Изхождайки от насочеността на курса, като цел за по-добро възприятие, наред със съдебно-финансовата и икономическа експертиза и съдебно-стоковата експертиза в разработката са залегнали и съдебни експертизи от друг клас, поради тяхната свързаност. Такива са криминалистичната експертиза за техническо изследване на писмени доказателства (документи) и съдебната експертиза на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа.*

В настоящата глава са включени обобщени данни и заключения на водещи теоретици и специалисти в областта, за които читателите следва да консултират следните основни източници: Душанов, Цанков(Съдебно-счетоводни експертизи 2004), Беленски (Съдебни експертизи 2008), Дочев М., Дочев Хр. (Съдебно-счетоводни експертизи 2015), Душанов (Съдебно-счетоводни експертизи 1999), Цанков и кол. (Организация на съдебната експертиза), Цанков П. и кол. (2012) Съдебни експертизи-ВСУ-Варна, Бобев (Криминалистични експертизи 1986), както и от официални сайтове на МП, МЗ и МФ

4.1. Същност на съдебната финансово -икономическа експертиза.

Същността и правното основание за тези експертизи са залегнали в:

- ГПК – споровете във връзка с обявяване на фирмите, банковите институции и др. в несъстоятелност, с осъществяване на приватизационни сделки и др.

- НПК – Тя е свързана с установяване на причините, довели до неизгодни икономически сделки при приватизацията, в умишлено довеждане на стопански субекти в несъстоятелност, при което са реализирани неблагоприятни финансови резултати, както и при безстопанственост, длъжностни присвоявания, документни измами и др.

- Наредби и др.

Съдебната финансово – икономическа експертиза може да има множество задачи, но по-важните са:

- каква е структурата и съдържанието на финансово-икономическата дейност на фирмата, предприятието или организацията;
- какво е финансовото състояние на организацията;
- отразени ли са определени кредити в централния кредитен регистър при БНБ;
- нарушени ли са производствени процеси;
- могат ли наличните авоари да осигурят финансово-икономическата дейност на юридическото или физическото лице;
- определяне дата на неплатежеспособност на търговско дружество и други.
- да се изведат основните икономически показатели, които да дадат ясна картина за състоянието на анализирания обект;
- трябва да се изучат и договорните отношения с други правни субекти, състоянието на организацията на работа и перспективите за излизане от затрудненото положение, ползвани ли са и от кого заеми, какъв е техният падеж и как ще се отрази това върху статуквото на икономическия субект и др.

При извършването им най-често се използват описателния и сравнителния метод, като експертът трябва да изложи описателно състоянието на обекта, в който извършва експертизата, а след това на базата на сравнителни данни от минали периоди да мотивира изводите, до които е достигнал. В тази връзка често пъти се използват математически или други социологически методи, които потвърждават правилността на подхода.

В заключението се обобщават изводите и оценките, до които е достигнал експертът. То се подчинява на редица нормативни изисквания, като заключението трябва да бъде систематизирано, ясно и прегледно, за да ползва успешно съда в динамично протичащите процеси. При извършване на експертизата е възможно да се открият и други обстоятелства, които имат значение за делото, без за тях да е била поставена такава задача на експерта, които експертът е длъжен да ги посочи в заключението. (Динев-Икономически измами-2006).

4.2. Съдебно-стокова експертиза

При съдебно-стоковите експертизи, които са отделен вид от класа, следва да се отчита дали става дума за експертиза на промишлени или непромишлени стоки, тъй като подходът трябва да бъде различен, дори на основание, че техните компоненти са различни.

В наказателното производство тази експертиза е свързана на първо място със засягане на субстанцията на стоката, отразило се върху нейното качество, т.е. годна ли е стоката да се ползва според предназначението си. И на второ място какъв е размерът на повредата, каква част от нея би могла да се ползва за други цели и накрая, всичко това отразило ли се е и в каква степен върху цената на стоката.

Тази експертиза се назначава най-често за извършени длъжностни присвоявания, кражби, за престъпления против отделните отрасли на икономиката и най-вече за производство на некачествена, нестандартна и некомплексна продукция и др.

В гражданското производство, съдебно-стоковата експертиза преди всичко е оценителна, защото в цената на стоката се отразяват всички фактори, които оказват влияние върху нейната субстанция. (Беленски-Криминалистика-2006). И тук за препоръчване е назначаването на комплексна съдебна стокова експертиза.

Правното основание за назначаване на такава експертиза са ГПК и НПК, както Комисията за защита на конкуренцията и Комисията за защита на потребителите, като органи по съответния закон, които могат да сигнализират за такива стоки.

Задачи на експертизата могат да бъдат:

- отчитане на фирите, които се отразяват върху количеството на стоките
- бракуването на стоково-материалните ценности
- вътрешни или външни проблеми които дават отражение и върху качеството, респективно и върху цената на стоката, а оттам и върху отговорността на виновните лица;
- начин на производство – например производството отговаря ли на определени стандарти;
- начин на съхраняване – съхранението отговаря ли на нормативните изисквания;
- начин на транспортиране – има ли специфични изисквания относно транспортирането на съответните стоки и спазени ли са;

- начин на реализация и т.н..

Предмет на съдебно-стоковата експертизата може да е: къде и кога е произведена определена стока; спазени ли са изискванията на приложими и утвърдени стандарти и ако не са спазени, кои от тях са нарушени; какви технологии са използвани – съвременни или остарели и неприложими за подобен вид стока; по какъв начин е произведена стоката – фабрично или занаятчийски; какво е качеството на стоката; съответства ли цената на пазарните изисквания и ако не съответства, по които пера е завишението; етикетът на стоката отговаря ли на изискванията и на нейната същност; съхранявана ли е стоката съгласно естеството ѝ; спазени ли са изискванията за съхранение и ако не са спазени, на какво се дължи това; по какъв начин е съхранявана стоката; налице ли са условия за нейното съхраняване или се е разчитало на случайност, за да не се стигне до правонарушение; кой е нарушил изискванията за съхраняване на стоката; по какъв начин е транспортирана стоката и в съответствие с естеството ѝ допустимо ли е това; как е доставена стоката за реализацията ѝ; какъв е бил амбалажът и отговаря ли той на естеството на стоката; осигурени ли са предварително условия за съхраняване на стоката до предаването ѝ на купувача; уведомен ли е предварително купувачът, за да осигури условия за съхраняване на стоката, преди тя да му бъде предадена; какви транспортни и други експедиционни и митнически документи е трябвало да съпровождат стоката; кои са причините, довели до неправомерния резултат, и др.

Експертите не са ограничени в избора на методите, които да ползват. Безспорно с описателния метод могат да се използват аналитичният и математическият метод, както и социологически и други методи с оглед изясняване на конкретната обстановка по конкретното дело.

Заключението трябва да е съобразено с изискванията на процесуалните закони – ГПК и НПК и издадените подзаконови актове. Полезно би било на основата на извършеното изследване експертът да посочи не само причините, довели до правонарушението, но и евентуалното лице, от което следва да се търси отговорност.

4.3. Криминалистична експертиза за техническо изследване на писмени доказателства (документи)

По принцип този вид експертизи не попадат в класа и групата на икономическите експертизи, но предвид пряката и косвена връзка за наличие на множество документи, като обект и предмет на изследване при експертиза, са залегнали в материала, като въпрос от особен интерес.

Документите и в частност счетоводни, банкови, договорни и др. могат да бъдат предмет не само на почерково, авторско, но и на техническо – криминалистично изследване, независимо дали текстът, който се съдържа в тях, е ръкописен, машинописен или от компютър. При провеждането на тази експертиза се използват не само криминалистична, но и физически, химически, фотографски и други методи и свързаните с тях технически средства (лупи, микроскопи, ултравиолетови и инфрачервени лъчи и др.).

Може да бъде изследван целият документ или отделни негови реквизити (част от текста, подпис, печат и пр.), както и материали и технически средства, чрез които са изготвени (или се предполага, че са изготвени) изпратените за изследване документи. (Бобев-Криминалистични експертизи-1986.)

Експертизата за изследване на документи най-често преследва следните цели или задачи: идентификации и неидентификации.

- идентификациите са за установяване на техническото средство, с което е написан документът; установяване изпълнителя на машинописния текст; установяване целостта на документа чрез неговите части и т.н.

- неидентификациите са за установяване на материалите, с които е изготвен документът; установяване на подправки в документа; разчитане (възстановяване) на видими и слабовидими текстове в документа; изследване на отпечатащи от печати, щемпели, принтери и друга размножителна техника.

Експертизите могат да обхващат:

- експертиза за изследване материалите на документа, изследване на хартията, химическия състав на щрихи от молив, мастило от писалка, химикал, печати, принтери и др., като задачата е да се определи вида на съответния материал въз основа на физикохимичните свойства на изследваните обекти.

- експертиза за установяване на поправки в документа.-експертиза за установяване на добавка в съдържанието на документа, като начин за промяна на неговото съдържание

чрез дописване на изречения, отделни думи, букви или цифри. Може да бъде извършена ръкописно или чрез печатащо техническо средство.

-експертиза за установяване „кражба“ на подпис, т.е. когато подписът върху документа е автентичен, но естеството и съдържанието на документа не съответстват на волеизявлението на неговия притежател е налице т.нар. „кражба на подпис“. Тя може да бъде извършена по различни начини: използване на празна бланка или празен лист хартия, върху които е положен подписът на дадено лице; празното място между подписа и съдържанието на документа е изрязани и върху него е добавен текст; при подписването на даден документ се поставя индиго с цел получаване на подпис и върху празен лист и др.

-експертиза за установяване на техническа поправка на подписи, като това може да бъде осъществено чрез откопиране на подписа (чрез индиго, натиск с остър твърд предмет, прерисуване срещу светлинен източник); пренасяне на подписа (чрез овлажнена фотохартия или фотолента); чрез цинкографско клише; копиране чрез ксерокс и др.

-експертиза за установяване на преправки в документа, касаеща отделни букви или цифри с цел тяхното изменение в други букви или цифри, имащи аналогична графична форма, например „е“ на „о“ и т.н.

-експертиза за установяване на подмяна на фотоснимки и марки в документи.

-експертиза за установяване на подмяна на отделни листа, когато документът (паспорт, трудова книжка, диплома и др.) се състои от няколко листа и възникне съмнение, че някои от тях са подменени.

-експертизи за разчитане и възстановяване на невидими и неясни текстове в документи, когато поради естествени процеси (слънчева светлина, влага и др.), умишлени или непредпазливи действия текстът в даден документ не може да бъде прочетен, защото е неясен или невидим (поради изтриване, заливане с вещество и др.).

-полиграфичната експертиза включва изследване на документи, които са изготвени в печатна форма – отпечатьци от печати, щемпели, текстове, написани на пишещи машини, принтери, факсове, касови апарати и др., както и съответните печатни устройства.

-експертизи за установяване времето на написване на документа, като зависимост от обстоятелствата по делото, които са предмет на доказване, е възможно да възникне необходимост от установяване на абсолютната или относителната давност на написване на документа. При абсолютна давност се има предвид установяване на точното време –

година, месец, ден на изготвяне на документа, а при относителна давност е периодът, в който е изготвен документа – преди настъпване на определено събитие или след него; преди изготвянето на даден документ или след него и т.н.

4.4. Съдебна експертиза на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа

Експертизата за установяване истинността на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа **е по-скоро част от предходната тема** и не попада в обхвата на финансово-икономическите експертизи, но е свързана с тях и се възлага за изясняване на обстоятелствата при извършване на престъпления против паричната и кредитната система на Р. България. С нея се цели да се докаже истинността на банкноти и ценни книжа при установяване или задържане на разпространители или изготвители на неистински банкноти, платежни инструменти и ценни книжа, както и начина на изготвяне на неистинските банкноти и ценни книжа.

Тези престъпления са уредени в Наказателния кодекс, където се визира:

„...който изготви неистински или преправи истински парични знаци с курс в страната или в чужбина; който подправи таксови и пощенски марки, облигации, издадени от държавата, или други държавни ценни книжа; съмнение за измами с неистински (фалшиви) парични знаци...“ и т.н.

Експертизи се възлагат и при случаи на кражби на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа за установяване на нанесената щета, когато е необходимо да се установи тяхната истинност, валидност (дали са в обръщение или са извадени от обръщение) и тяхната стойност в определен период.

Основание за назначаване на този вид експертиза са постановлението на органите на досъдебното производство или определението на съда, когато за изясняване на някои обстоятелства по делото са необходими специални знания из областта на науката, изкуството или техниката НПК.

Обикновено обекти на тези експертизи са: иззети или намерени банкноти, различни платежни инструменти като чекове, кредитни и дебитни карти, държавни ценни книжа – облигации, бонове, акцизни бандероли за спиртни напитки и тютюневи изделия, както и билети за вход на спортни и културни мероприятия, листовے хартия, отпечатащи на изображения на банкноти и ценни книжа върху хартия или други предмети, печатни клишета, филми, офсетни плаки, копия, изготвени на копирно-размножителна техника, печатарски мастила и други материали, свързани с изготвяне на неистински парични знаци и ценни книжа. (Криминалистични експертизи-1986).

Най-често при тези експертизи се изследва:

- дали представената за изследване банкнота е в обръщение в момента или е била в обръщение в даден период; какъв е бил курсът спрямо българския лев в даден период (датата на извършен грабеж или измама) на представените банкноти, емисии на чуждестранни банки;

- дали представените ценни книжа (чекове, акцизни бандероли за спиртни напитки или тютюневи изделия, билети за транспорт, билети за вход и т.н.) са истински или

- ако са неистински, то по какъв начин са изготвени. С какъв вид печат са отпечатани, с каква копирно-размножителна техника се възпроизведени, на каква хартия, с какви мастила?

- дали са във връзка с друга експертиза;

- дали в представената банкнота има извършена подправка – изменение на обозначението на номинала, изразен с числа и текст и ни изменение на други реквизити?. При осъществяване на експертизата се набляга задължително върху петте задължителни реквизита на банкнотите – наименование на банкната-издател, наименование на паричната единица (долар, евро, лев и т.н.), номинал-отпечатан с цифри и букви, сериен номер и подписи на длъжностните лица. Банкнотната хартия се изготвя от текстилни влакна, с осигурителна нишка, полутонове, водни знаци, микропечати, със скрити изображения; мастила, притежаващи специални качества.

Съгласно НПК „след като извърши необходимите изследвания експертът съставя писмено заключение – експертиза, която съдържа направените констатации и изследвания.

В нея се посочват датата на съставяне на експертизата, данни за извършващите изследванията експерти, основание за извършване на експертизата – определение на съда или възложител от друга институция, обстоятелствата по делото. Обектите на експертизата се описват подробно по вид, номинал, номерация и други реквизити. Описват се задачите на експертизата, проведените изследвания и научните и техническите средства, които са използвани, получените резултати и направените изводи. Заключениеето трябва изцяло да отразява резултатите от използването на специалните знания и техническите средства и да дава ясен и точен отговор на всяка поставена задача.

Изводи:

- Съдебно-финансовите и икономически експертизи, съдебно-стоковите експертизи и съдебно-счетоводните експертизи заедно съставят и се съдържат като отделни видове в класа на съдебно-икономическите експертизи.
- Наред с тях се разглеждат и съдебно – криминалистична експертиза за техническо изследване на документи и съдебната експертиза на банкноти, платежни инструменти и ценни книжа, поради факта, че има индиректна връзка между тях, т.е. изследват се документи и платежни документи, които най-малко може да са неистински.
- Освен финансовото и икономическо състояние на даден обект, е нужно да се обърне внимание и на състоянието на стоките, материали, суровини и др. за тяхното качество, себестойност, присвояване и т.н.
- Техническото изследване на документи, платежни документи и ценни книжа е тясно свързано, като експертиза със ССЕ и съдебно-икономическата експертиза.

Ключови думи и изрази:

Финансова и икономическа дейност
Финансов резултат
Печалба
Неплатежоспособност
Подправени документи
Стоки

Контролни въпроси:

1. В кои случаи се налага извършването на съдебно-финансова и икономическа експертиза (СФИЕ)?
2. Какви са задачите на СФИЕ?
3. Какви методи се използват?
4. За какви евентуално подправени документи може да се наложи извършване на експертиза?
5. Може ли и как да се извърши експертиза на парични средства?
6. Какво би наложило възлагането на съдебно-стокова експертиза?

Глава 5. Други експертизи

***Резюме:** В тази глава са разгледани няколко теми, свързани с експертизи, които не спадат към съдебните, но в действителност са експертизи с експертни заключения, изготвени от експерти-вещи лица. А те не са съдебни, защото не се възлагат от съответния съд, а от други органи извън съдебната система. За целите на обучението в тази глава се разглеждат тези „несъдебни“ експертизи при които, в никакъв случай „тежестта“ на експертните заключения или оценки, не е по-малка от съдебните експертизи.*

Разгледани са на първо място експертизите за оценки на вземания, услуги, предмети, недвижими активи и т.н., възлагани най- често от Агенцията по вписвания, банки и др. На следващо място са експертизите възлагани от НАП по ДОПК по отношение спазването на данъчното и счетоводно законодателство и дисциплина. При тях експертите най-често се срещат с допуснати нередности или злоупотреби, тяхното проявление и тяхната реакция. Предложено е и становище за мястото и значението на констатации или съмнения за измами и злоупотреби в експертните заключения и реакцията на вещите лица спрямо тях.

В кратък запознавателен стил са разгледани и най-често прилаганите и съществуващи други съдебни експертизи у нас.

В настоящата глава са включени обобщени данни и заключения на водещи теоретици и специалисти в областта, за които читателите следва да консултират следните основни източници: Душанов, Цанков(Съдебно- счетоводни експертизи 2004), Беленски (Съдебни експертизи 2008), Вучков В. (2010) Съдебни експертизи-норм. уредба, съд. практика, Дочев М., Дочев Хр. (Съдебно- счетоводни експертизи 2015), Динев (Икономически измами 2006), Цанков и кол. (Организация на съдебната експертиза), Коцева (Съдебни експертизи 2012), Цанков П. и кол. (2012) Съдебни експертизи-ВСУ-Варна, както и ЗНАП, ДОПК, ЗТР, ТЗ, Наредба-10 и др. от официални сайтове на МП, МЗ и МФ и личен опит на автора.

5.1. Експертиза за оценка на вземания, вещи, услуги и недвижими имоти

Правната значимост на тази вид експертиза придобива все по-голямо значение в условията на пазарно управление на икономиката. Оценителите – вещи лица, запълват

нова ниша, свързана особено с приватизацията, с обявяване в несъстоятелност или преобразуване на търговските дружества, на банките, за събиране на информация, относно доказване на извършени престъпления при които, наред с другите обективни данни, размерът на нанесените вреди дава отражение и върху размера на наказанията.

Експертизата се регламентира от ГПК, НПК, Закон за независимите оценители, Закон за приватизационен и следприватизационен контрол, Закона за търговския регистър, както и в някои подзаконови нормативни актове.

Основни задачи пред тези експертизи са:

- определяне размера на оценяваната вещ, услуга, недвижим имот или непарична вноска по чл. 72 от ТЗ;

- констатация на занижаване на цената при приватизацията на недвижими имоти;- определяне начина на установяване на отклонение на цената от пазарната стойност на оценяваната вещ, услуга или недвижим имот;

- изказване на съображение кой според експерта следва да носи отговорност за нанесена вреда в резултат на нереално оценена вещ, услуга, недвижим имот или непарична вноска по чл. 72 от ТЗ и др.

Използва се преди всичко описателният метод, преди да се премине към същността на оценяваните обекти, където се използват още икономически, математически и други методи, като метода за оценка базата на стойността, метода на собствения капитал и др. Експертите в своята работа се съобразяват и с Международните стандарти за оценяване, Международните счетоводни стандарти и т.н.

При този вид експертизи или оценки, експертите са създали и членуват в абсолютно независимата Камара на независимите оценители в България, подобно на ИДЕС за независимите одитори и ИВОБ за вътрешните одитори. Значителна част от оценките се назначават от Агенцията по вписвания, като орган на МП, където първоначалната експертиза е тройна, т.е. заключението се изготвя и подписва от трима експерти – вещи лица, разбира се и от банки, застрахователи или други институции, както и от съответния съд, или досъдебно производство при необходимост от съдебна експертиза в тази област.

Независимият оценител е лице, което се вписва в регистъра на независимите оценители, като има право да изготвя и подписва доклади за оценка на обекти, подлежащи на оценяване, прилагайки необходимите стандарти.

Оценителската правоспособност за извършване на оценки може да бъде за:

- недвижими имоти;

- недвижими културни ценности;
- машини и съоръжения;
- права на интелектуалната и индустриалната собственост;
- търговски предприятия и вземания;
- финансови активи и финансови институции;
- други активи, вкл. произведения на изкуството, недвижими културни ценности.

Оценката е становище на независимия оценител относно стойността на обекта за конкретна цел в определен момент от време и в условията на конкретен пазар, изготвена като доклад в писмена форма, с подпис и печат.

Вещо лице за оценка на непарични вноски, например се назначава от Агенцията по вписвания, то е дееспособно лице, което отговаря на следните изисквания:

1. има висше образование и съответни специални знания в областта на съответния вид оценка;
2. не е осъждано за престъпление от общ характер;
3. има сертификат за правоспособност като оценител, издаден от Камарата на независимите оценители в България, и е регистриран в Публичния регистър на независимите оценители;
4. има електронен подпис и осигурена възможност за електронен обмен с Агенцията по вписванията и лицето, заявило оценката на непарична вноска.

Не може да участва в производството по оценката на непарична вноска вещо лице:

1. когато самото то е вносител на непаричната вноска или заедно с някой от вносителите на непаричната вноска притежава права върху предмета на непаричната вноска;
2. което е съпруг или роднина по права линия без ограничение, по съребрена линия до четвърта степен или по сватовство до трета степен на вносителя на непаричната вноска;
3. което живее във фактическо съжителство с вносителя на непаричната вноска или с негов представител;
4. което е представител, съответно пълномощник на вносителя на непаричната вноска;
5. относно което съществуват други обстоятелства, които пораждат основателно съмнение в неговото безпристрастие.

Длъжностното лице по регистрацията назначава три вещи лица за оценка на непарична вноска по искане на съдружник или акционер – заявител на оценка на непарична вноска в капитала на капиталово търговско дружество. Вещите лица се

назначават измежду вписаните в регистъра, воден към Камарата на независимите оценители.

Искането следва да съдържа пълно описание на непаричната вноска, достатъчно данни за индивидуализирането на предмета на непаричната вноска и документи, удостоверяващи правата на заявителя на оценката върху предмета на непаричната вноска.

Длъжностното лице по регистрацията, възлага оценката на вещите лица съобразно непосредствения предмет на непаричната вноска, тяхната специалност и притежаваните сертификати за оценителска правоспособност, издадени от Камарата на независимите оценители в България -КНОБ.

В акта за назначаване се посочват: пълното описание на непаричната вноска; документите, удостоверяващи правата върху предмета на непаричната вноска, както и документите от значение за извършването на оценката на непаричната вноска, името, сертификата за оценителска правоспособност на всяко от вещите лица, срокът за извършване на оценката, размерът на определения депозит, както и срокът за внасянето му от заявителя на оценката по специална банкова сметка на Агенцията по вписванията.

Агенцията по вписванията предоставя на заявителя на оценката и назначените вещи лица копие от акта за назначаване. На вещите лица се предоставя и копие от искането заедно с документите към него.

Вещото лице за оценка на непарични вноски дава писмено съгласие за извършване на възложената оценка, освен ако закон изисква специална форма на съгласието. В случаите, когато закон предвижда наличие на предпоставки или отсъствие на пречки за назначаването, вещото лице удостоверява съответните обстоятелства с декларация и/или със съответни документи.

Обменът на информация между назначеното вещо лице и Агенцията по вписванията се извършва по електронен път.

Вещото лице е длъжно незабавно да съобщи на длъжностното лице по регистрацията за наличие на обстоятелства и да откаже извършването на оценката. В случай, че някое от основанията настъпи след даване на съгласието, вещото лице е длъжно да поиска от длъжностното лице по регистрацията отстраняването си.

Вещото лице може да бъде отстранено от длъжностното лице по регистрацията по собствено искане или по искане на заявителя на оценката, след като е възникнало или е станало известно основанията за отстраняване.

В случай, че искането е направено от заявителя на оценката, на вещото лице се дава възможност да даде становище по искането за отстраняването му. Вещото лице може да бъде отстранено, когато не изпълни възложената му работа поради липса на квалификация, болест или друга обективна причина или когато не е изготвило своевременно заключението. На отстраненото вещо лице не се дължи възнаграждение.

При отстраняване на вещо лице длъжностното лице по регистрацията назначава на негово място друго вещо лице.

Писменото заключение се подписва от всяко от вещите лица саморъчно и се представя в търговския регистър по електронен път с електронния подпис на едно от вещите лица. Длъжностното лице по регистрацията проверява дали представеното заключение отговаря на изискванията по чл. 72 от Търговския закон и на поставените с акта за назначаване на вещите лица задачи. В случай, че представеното заключение не отговаря на тези изисквания и на поставените с акта за назначаване задачи, длъжностното лице по регистрацията уведомява вещите лица за недостатъците и им предоставя срок за отстраняването им. За предоставения срок се уведомява и заявителят на оценката.

Заверено копие от заключението се предоставя на заявителя на оценката след определяне на възнаграждението и разходите на вещите лица в рамките на внесения депозит, а в случай че определеното възнаграждение е по-високо от внесения депозит – след донасяне от заявителя на оценката на разликата.

На вещото лице се определя възнаграждение за представеното заключение, ако то отговаря на изискванията по чл. 72 от Търговския закон, както и на поставените с акта за назначаване на вещите лица задачи. Длъжностното лице по регистрацията определя общо възнаграждение на вещите лица, изготвили оценката на непаричната вноска. При определяне на възнаграждението на вещо лице за оценка на непарична вноска длъжностното лице по регистрацията съобразява и преценява:

1. сложността и спецификата на поставените задачи;
3. времето, необходимо за извършване на оценката;
4. обема на извършената работа;
5. необходимите разходи за извършване на оценката;
6. други обстоятелства, при които е била извършена оценката.

Направените от вещото лице разходи във връзка с оценката на непаричната вноска се изплащат въз основа на удостоверяващ разходите документ. Ако вещото лице не представи документи за разходите, те се заплащат по преценка на длъжностното лице по

регистрацията. Възнаграждението на вещото лице се определя на база отработен час, като за всеки отработен час се заплаща възнаграждение в размер 7 лв. За отработен час се смята времето за извършване на: оглед на обекти, събиране на образци за сравнително изследване, измерване, преглеждане на документи, справки в архиви, изследвания, анализи и други дейности, необходими за изготвяне на заключението.

Броят на отработените часове се установява от декларация. Ако прецени, че са налице основания за непризнаване на пълния брой часове, декларирани от вещото лице, длъжностното лице по регистрацията определя възнаграждение, съответстващо на признатия брой отработени часове. За непризнаване на пълния брой декларирани от вещото лице часове длъжностното лице по регистрацията посочва мотиви.

Заедно със заключението вещото лице представя пред длъжностното лице по регистрацията и декларацията, към която се прилагат документи за извършените разходи. Не се признават за разходи, освен за случаите по декларацията – по преценка на длъжностното лице по регистрацията:

1. разходи за самолетен билет за пътуване в България;
2. пътни разходи над 30 лв. в една посока без представяне на билет;
3. разходи за една нощувка над 65 лв.

Възнаграждението и разходите на вещото лице се изплащат от Агенцията по вписванията за сметка на депозит, предварително внесен от заявителя на оценката по специална сметка на Агенцията по вписванията. Вещото лице започва дейността по извършване на оценката на непаричната вноска след внасяне на депозита, за което се уведомява от Агенцията по вписванията.

За възложените и извършени оценки на непарични вноски вещите лица водят деловодство на електронен носител, които се съхраняват в течение на 10 години от датата на оценката.

Заключението се изготвя, като се подчинява и отговаря на посочените вече изисквания, като експерта не може да изменя, допълва или разширява, както и да ограничава (да стеснява) възложената му задача без съгласието на органа, назначил експертизата, а когато се открият нови обстоятелства, които представляват интерес за процеса, експертът е длъжен да ги посочи в заключението.

5. 2. Данъчни експертизи възлагани от НАП

Предназначението на данъчната експертиза е да способства на пълното и законосъобразно мотивиране на издадения ревизионен акт. Тя **не е съдебна** и представлява дейност, свързана с данъчно-осигурителния контрол (контролно-ревизионното производство) и е способ за събиране и проверка на доказателства.

Данъчна експертиза, съгласно ДОПК се възлага, когато в хода на ревизията или при обжалване на издадения ревизионен акт възникнат въпроси, за чието изясняване са необходими специални знания. Данъчна експертиза се възлага въз основа на постъпило искане от страна на данъчния субект или по инициатива на органа по приходите. По правило експертиза се възлага на един експерт, но може да бъде възложена и на повече от един при наличието на следните хипотези:

1. при особена сложност на предмета на изследване и
2. при нужда от комплексност на предмета на изследване.

Експертиза се възлага писмено от органа по приходите, възложил контролно-ревизионното производство във връзка с което е възникнала необходимостта от извършването ѝ. Експертиза може да бъде възложена и от решаващия орган при обжалване на издадения ревизионен акт- Дирекция Обжалване и данъчно-осигурителна практика (ОДОП). Експертът, на когото може да бъде възложено извършването на експертиза, се избира измежду лицата, включени в списък, одобрен от изпълнителния директор на НАП. Когато в списъка липсва необходимия специалист или той не може да извърши експертизата, то експертизата се възлага на друг експерт извън списъка.

Експертиза се възлага с акт за възлагане на експертиза, като той се връчва на експерта и на субекта, когато той е поискал възлагане на експертизата. ДОПК изброява някои обстоятелства, които са основания за отвод от страна на експерта.

Извършването на експертиза не може да бъде възлагано на лице, което е осъждано за умишлено престъпление от общ характер, което е проверявало в друго качество субекта и чиито резултати от проверката са послужили като основание за образуване на производството, по повод на което се възлага експертизата.

Експертиза не може да бъде възлагана на лице, което е предубедено или заинтересовано от изхода на производството независимо на какво основание.

Експертиза не може да бъде възлагана на лице, което е участвало в производството в друго процесуално качество, както и на съпруг, роднина по права линия, по съребрена линия до четвърта степен и по сватовство до първа степен.

При наличие на всяко едно от тези основания всяка от страните може да отправи искане до органа, възложил експертизата, за отстраняване на експерта, а той самият е длъжен сам да си направи отвод.

Когато една експертиза е вече възложена, експертът може да бъде освободен от задължението да извърши експертизата при наличие на някои обстоятелства, свързани с невъзможността експертът да изпълни възложените задачи: болест, некомпетентност, недостатъчност на представените материали.

Правомощия на експерта се определят от неговото основно задължение да извърши възложената експертиза в обем и срок, определен от органа, възложил експертизата. Експертът изготвя писмено заключение, което подписва и представя на органа по приходите и на данъчния субект. Експертът няма право да изменя, допълва или разширява възложената му задача.

Това може да стане само със съгласието на органа, възложил експертизата. За извършената експертиза експертът получава възнаграждение. То се получава въз основа на сключен договор. Основание за сключването на договора е актът за възлагане на експертизата. Страни по договора са експертът и съответният териториален директор на ТД на НАП. Когато експертизата е възложена по искане на ревизирия субект, възнаграждението е за негова сметка, като ако субектът не внесе депозит в определения срок, то органът по приходите може да спре извършването на експертизата.

Предвид спецификата на експертизата и нуждата от специфични знания тя се възлага на специалист с нужното образование и практически опит в съответната област. При възлагането на експертизата се посочват:

1. предмета и задачите на експертизата,
2. материалите, които се предоставят на експерта,
3. индивидуализиращи данни за експерта,
4. срок за извършване на експертизата.

Когато експертизата се възлага по искане на субекта, то се посочва размера и срока за внасяне на определения от органа по приходите депозит, който ще бъде изплатен на експерта.

С възлагането на експертизата експертът подписва декларация, чието съдържание е следното:

1. че той ще даде безпристрастно заключение,
2. че ще пази данъчна тайна и
3. че не са налице основанията за отвод.

Едва след подписването ѝ на експерта се предоставят материалите. Експертизата се извършва въз основата само на тези материали. При извършване на экспертизата експертът има право да изследва притежаването на недвижими имоти от субекта.

Извършвайки экспертизата, експертът има правата по ГПК, които са породени от възлагането на экспертизата. Практическите въпроси по извършването на экспертизата се съдържат до известна степен и в почти отменената и остаряла Наредба 1461/1975г.

След извършване на всички проверки и изследвания експертът изготвя писмено заключение, което следва да съдържа някои задължителни реквизити:

1. индивидуални данни за експерта,
2. основанията, предмета и задачата на экспертизата,
3. описание на използваните материали,
4. описание на използваните методи и получените резултати и изводи

Обхватът на проверяваните документи и книжа се определя в зависимост от възложената задача. В писменото заключение на експерта задължително се описват документите и книжата, които имат отношение към поставената задача. В констативно-съобразителната част на экспертизата се записват констатациите на експерта, установени по време на изпълнение на задачата. С цел писменото заключение да бъде обективно и мотивирано в ДОПК са установени задължения за всички лица, в които се намират вещи, които не могат да бъдат отделени от мястото, където се намират, да указват необходимото съдействие на експерта.

Органът по приходите, който е възложил экспертизата, издава на експерта удостоверение, с което той се легитимира при изпълнение на задачата си.

В някои случаи възниква необходимостта от допълнителна или повторна експертиза. Тя се възлага в същия ред като първичната. Допълнителна експертиза се възлага, когато заключението на експерта не е достатъчно пълно или ясно, а повторна – когато заключението не е обосновано и възниква съмнение относно неговата правилност. Повторната експертиза се възлага на друг експерт.

Изготвеното заключение има доказателствена сила, но то няма самостоятелно доказателствено значение, а се преценява от органа по приходите заедно с други доказателства, събрани в хода на ревизията. Когато органът по приходите не е съгласен със заключението на експерта, той е длъжен да се мотивира писмено в издадения

ревизионен акт. Към ревизионната преписка се прилага и заключението на експерта.

5.3. Място и отражението на измамите и злоупотребите в експертните заключения

Независимо, че няма изрична законова регламентация за това как трябва да реагират вещите лица при съмнения или констатации на подобни открития в дейността си, особено днес когато измамите и злоупотребите ни заобикалят в ежедневието и се увеличават, те трябва да сигнализират за констатирани такива и да ги отразяват в заключенията си, независимо от органа назначил експертизата. Измами и злоупотреби са възможни във всички сфери на стопански живот у нас и те могат да попаднат във всички видове и класове експертизи, които са споменати без изключения.

А всъщност и целта на всяка съдебна експертиза, сама по себе си е да постанови експертно мнение по въпроси за спазване на законодателството или за евентуални допуснати и извършени неточности, нередности или злоупотреби в дадена определена област.

Преките задължения за недопускане и предотвратяване на неточностите, измамите и злоупотребите в която и да е организация, е на нейното ръководство, на вътрешните контрол и одит, както и на външните контролни органи, които по-скоро вече само констатира такива, ако са извършени за даден период и служат като предупреждение за недопускането им в следващи периоди.

Когато говорим за контрол на системите, на техните елементи и качества, както поведенчески методи за контрол, не може да не се обърне и внимание на възможните и допускани грешки от отделните личности или групи от такива, както и на условията и факторите които ги провокират и пораждат.

„Грешката“ е проявление на неправилни действия и мисли, отклонение от нормата за поведение повече от нормалното, докато погрешността е отклонение в рамките на нормалното. Прието е че грешката може да е случайна, техническа или непредумишлено действие.

За разлика от тях „измамата или злоупотребата“ е целенасочено отклонение от нормите за поведение, умишлено извършена с цел облагодетелстване и създаване на корупционни практики. Злоупотребата е възможна, както във областта на финансите, така и като злоупотреба с доверие, лоялност, служебно положение и др. (Динев-Икономически измами-1-2 т.-2006.)

За да е ефективен контрола при тях трябва да сме наясно с причините и условията, които ги пораждат.

Разликата между по-общия термин за „нередност“ и термина „измама“ се състои в елемента за умисъл, който е налице при измамата.

В контекста на българския наказателен процес, определението за измама като състав на престъпление се съдържа в разпоредбата на чл. 209 от НК – набавяне на и заблуждение или използване на неосведоменост на някого, с което се причинява имотна вреда.

Гражданската конвенция за корупцията, ратифицирана със закон, приет от Народно събрание през 2000 г., съдържа следното определение за „корупция“ – искането, предлагането, даването или приемането, пряко или косвено, на подкуп или всяка друга наследваща се облага или обещаването на такава, което засяга надлежното изпълнение на някое задължение или поведението, което се изисква от приемащия подкупът, неполагащата се облага или обещаването на такава.

Според Асоциацията на дипломираните експерт-проверители на измами, измамите се делят на три вида, въз основа на които организацията може да идентифицира сферите, застрашени от появата на измами:

- умишлена манипулация на финансовите отчети (напр. невярно отчетени приходи);
- всякакъв вид незаконно присвояване на материални или нематериални активи (напр. неправомерно възстановени разходи);
- корупция (напр. подкуп, подправяне на процеса на оферирание – недеклаиран конфликт на интереси, присвояване), имотна облага от или за определено лице чрез възбуждане или поддържане на

В сега действащия Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор – (ЗФУКПС) , е дадено следното определение – "Измама, засягаща финансовите интереси на Европейските общности" е всяко умишлено действие или бездействие:

- по отношение на разходи, свързано с използването или представянето на фалшиви, грешни или непълни изявления или документи, което води до злоупотреба или неправомерно теглене на средства от общия бюджет на Европейските общности или от бюджети, управлявани от или от името на Европейските общности;
- по отношение на приходи, свързано с използването или предоставянето на фалшиви, грешни или непълни изявления или документи, което води до неправомерно

намаляване на средствата от общия бюджет на Европейските общности или бюджетите, управлявани от или от името на Европейските общности; укриване на информация в нарушение на конкретно задължение със същия ефект; злоупотреба на правомерно получена облага със същия ефект, както и за:

- "Нередност, засягаща финансовите интереси на Европейските общности" е всяко нарушение на общностното право в резултат на действие или бездействие от икономически оператор, което е имало или би имало за резултат нарушаването на общия бюджет на Европейските общности или на бюджетите, управлявани от тях, или посредством намаляването или загубата на приходи, в резултат на собствени ресурси, които се събират направо от името на Европейските общности, или посредством извършването на неоправдан разход.

За съжаление, независимо, че е задължение на ръководството в дадена организация да не допуска и предотвратява нередностите и измамите, статистиката показва, че:

- процентът на измами, извършвани от ръководството и мениджърите, е висок
- алчността е един от основните мотиви за извършване на измама
- измамниците често са служители от финансовата функция на компаниите
- загубите от измами не са ограничени до определен сектор или държава
- разпространението на измами се увеличава

Измामите най-общо обхващат дейности като кражба, злоупотреба, пране на пари, подкупи, изнудване, както и други форми на корупция и заговорничество.

Правната дефиниция варира в различните държави, но по същество се изразява в прилагане на лъжа и заблуда с цел извличане на лична изгода за едно или няколко лица за сметка на други лица или организации, а много често успешно прилагани и използвани от различни органи на държавната администрация или нейни служители и то на най-високо ниво.

Измамата може да има много лица в резултат на различни типове взаимоотношения между нарушители и жертви като:

-измами извършени от лица срещу потребителите, клиентите или други бизнес партньори, например невярно представяне на качеството на стоки или пирамидални търговски схеми

-измама, причинена от служител срещу работодателя, свързана с труд и работна заплата; фалшифицирани бележки за разходи; кражба на пари в брой, активи или интелектуална собственост; невярно счетоводство

-срещу инвеститори, потребители и служители, например неверни финансови отчети; продажба на фалшиви стоки; неплащане на данъци или осигурителни вноски, удържани от персонала

-срещу правителството или местната власт, например измами, свързани с отпускане на помощи/субсидии; измами, свързани със социални обезщетения; укриване на данъци

-електронни измами с компютри и технологии за извършване на престъпления, например фишинг; престъпления, свързани с авторски права; хакерство и др..

От изложените определения е ясно, че по – нататък става въпрос изключително за неточности, измами и злоупотреби в сферата и правомощията на икономическите, счетоводните, документните, стоковите и т.н. експертизи. Вещите лица в тази област, в зависимост най-напред от задачите поставени от органа, възложил съдебната експертиза, а след това от тяхната компетентност, насоченост, практически опит и подготовка, могат да установяват и констатираят евентуални измами и злоупотреби, които трябва да отразят в своето заключение.

Разбира се първостепенна задача и роля за тяхното предотвратяване и откриване имат съответното ръководство, вътрешен контрол и одит. Само по себе си, това няма как да е възможно, ако представители на ръководството сами извършват дейности водещи към измами или злоупотреби, или възпрепятстват по някакъв начин вътрешния контрол за констатирането им.

Както се споменава по-горе, всеобщо е мнението, че много по-лесно е противодействието и борбата с измамите и злоупотребите в тяхната превенция, познаването на средата която ги поражда и тяхното недопускане, превантивния контрол и т.н. Това между другото трябва да е първостепенна задача на обществото като цяло и държавните органи, в противен случай, нещата са много по-сложни, когато вече измамите са извършени, контрола и доказването им е много по-трудно, от което губим всички ние.

Предотвратяването и противодействието на злоупотреби и измами, преди всичко е свързано с вътрешния контрол и одит и познатите вече пет елемента на системата за вътрешен контрол и управление, които са в основата на модела „COSO“ и действащия Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор, а именно:

- Контролна среда
- Оценка на риска
- Контролни дейности

-Информационна и комуникационна система

-Мониторинг

Тяхното приложение и използване зависи преди всичко от управленската отговорност, управлението на риска, контролните дейности, планираните и внезапни одити, подбора на одиторите, тяхната компетентност и независимост и т.н., като това води до разкриването на измамите и злоупотребите още в организацията.

Когато има пропуски и слабости във вътрешния контрол и той не се справя със задачите си срещу измами и злоупотреби, това остава в пререогативите на външния контрол и одит, и едва след това може да се стигне до възлагане на съдебни експертизи от съответен орган на вещи лица.

В книгата си “Икономическите измами „, доц. Д. Динев – председател на АПИИ, предлага класификация и типология на измамите, които изчерпателно обхващат тяхното многообразие и уникалност на проявление. А и не съществува измама, ако тя първо не е разкрита, въпреки , че обикновено има „далавера“, но след това може да се окаже, че такава липсва или пък не може да бъде доказана.

Въпреки, че в Наказателния кодекс към момента, измамите като престъпления са няколко вида – обикновена, документна, компютърна, застрахователна, експертна – счетоводна, от експерт счетоводител и бизнес оценител – те изобилстват като елемент на други правонарушения, като подкуп, незаконни подаръци, комисионни, търговия с влияние и информация, пране на пари, конфликт на интереси и т.н.

Според изданието, за да може да бъдат разкрити измами и/или злоупотреби, собственикът, мениджърът, вътрешният одитор или вещото лице, трябва:

- да познава видовете измами и присъщите им индикатори, както и областите в организацията, където те биха могли да бъдат извършени;
- да различава (разпознава) индикаторите, характеризиращи конкретен вид или схема на измама;
- да проучи наличните факти и данни, за да прецени дали може да съществува измама или не.

Но не са достатъчни само индикаторите за измами. Индикаторите са само характерни белези или признаци за необичайни или нелогични бизнес практики, промени в начина на живот или ежедневно поведение, които правят впечатление на разкриващият или пък той е информиран за тях от други лица. Не е възможно само на база на наблюдаваните индикатори и без последващо разследване да се знае и твърди, че измама е били извършена, се извършва или ще бъде извършена.

На помощ може да дойде апробираната вече методика, известна като „Компасът на доц. Д. Динев за разкриване на измами“, която успешно би могла да бъде прилагана когато имате работа с измами, злоупотреба, грешка, нарушение или др.

В него доц. Динев посочва осем посоки, които насочват към обхвата, времетраенето и използваните методи в процеса на разкриване на различни видове измами и злоупотреби. Ето защо, е много важно да познаваме характеристиката и видовете симптоми или индикатори, касаещи проявлението на различни и възможни измами и злоупотреби

Симптомите са необичайни признаци, събития и всички други неща, които подсказват, насочват вниманието, предизвикват съмнение, че измама се е извършила, се извършва или ще бъде извършена. Такива може да са:

- счетоводни несъответствия
- несъответствия при първичните документи
- неправилни счетоводни записвания
- неточности в дневниците и главната книга
- слабости в системата за вътрешен контрол
- аналитични несъответствия
- екстравагантен начин на живот
- необичайно поведение
- сигнали и оплаквания

В „Ръководството на експерт-проверителя на измами“ – издание на Асоциацията за противодействие на икономическите измами, са посочени възможно най- пълната класификация на основните видове измами и корупция – подкупи и комисионни, подаръци, конфликти на интереси, изнудване, търговия с вътрешна информация, злоупотреби с доверие, кражби и присвояване на активи, измами чрез финансовите отчети и др.

В това Ръководство се разглеждат и различни схеми, възможни за прилагане при извършване на вътрешни и външни измами като:

- измами и злоупотреби с материални запаси
- измами чрез счетоводни вземания
- измами с парични средства
- измами чрез фактуриране
- възстановяване на отчетени, но неизвършени разходи
- чрез разчетно-платежните отношения и ведомости

- от доставчици
- при концесии
- чрез финансови институции или застрахователни измами.

Към вътрешните злоупотреби или измами могат да се отнесат и:

- застрахователна измама
- престъпления против кредиторите
- незаявяване на търговска неплатежоспособност
- фиктивни приходи
- признаване на приходи и разходи в неправилен отчетен период
- укрити задължения
- некоректни оповестявания
- неправилна оценка и преоценка на активи
- бизнес комбинации
- дълготрайни активи
- данъчните измами, нарушения и престъпления
- способи за избягване плащането на данъци
- сделки между свързани лица, различни от обичайните пазарни условия
- използване на “черна каса“
- използване на офшорни компании
- трансферното ценообразуване

При опитите за разкриване на измами се използват методи, познати и от другите научни дейности, но по -известни са: стратегически; моделиране; дедуктивни и индуктивни методи; хипотези – създаване и тестване; системни методи; технологични; използване на традиционни технологии за разкриване на измами вътрешен и външен одит; възможни слабости и пропуски в системата за вътрешен контрол и одит; съдебно-счетоводен анализ и експертизи (Динев-Икономически измами-2006).

Когато се говори за разкриване на измами, трябва да се тръгне от проверка на системата за вътрешен контрол и одит, проверка на финансовото състояние, фактурирането, калкулирането, разходите за труд, закупуването, влагането и изписването на материали и суровини, в т.ч. фалшифицирани документи, ценообразуване и не на последно място на финансовите отчети.

Възможни са злоупотреби и измами и схеми при договарянето и участието в обществените поръчки по ЗОП. Задължително трябва да се обръща внимание на

условията на договора, нарушаване на договори, определяне на нуждата от закупуването на стоки и услуги и изготвяне на офертната документация, при предаване на оферти и приемане на офертите, при оценяване на офертите и предложенията, при окончателно договаряне и сключване на договора .

Най-често срещаните нередности и измами се свързват със: съглашателство при офертиране между договарящите се ; конфликти на интереси; подкупи и комисионни изтичане на информация за офертите; фалшиви отчети и претенции; манипулиране на оферти; злоупотреба с подмяна на първоначалните условия; смесване на договори невярно ценообразуване; неизпълнение на договорените спецификации или цели доставчици – паравани, или фиктивни доставчици; фалшиви фактури с надуты стойности и (или) дублирани фактури; подмяна на стоки, материали и резервни части разделени по стойност поръчки за стоки, работи, услуги; ненужни и неоправдани покупки др.

Независимо, че у нас от 1998г. действа Закон за мерките срещу изпирането на пари, това не означава, че са спрени или намалени опитите за злоупотреби и измами в тази посока.

Възможностите са не малки и се действа чрез: финансови институции – местно и международно банкиране; парични преводи чрез нефинансови институции; през поставени фирми; чрез използване на законен бизнес (легална фирма); увеличаване на отчетените приходи и на отчетените разходи; повече от отчетените приходи и разходи (пране в счетоводния баланс); офшорни зони и фирми; чрез доверителни лица или дружества; трансферно ценообразуване; отпускане на заеми от външни фирми, на фирми у нас, като при невръщането им се пристъпва към увеличение на капитала им и легализиране на средства, изнесени незнайно кога и от кого; спонсориране на спортни организации и др.

Особено внимание е нужно, когато се използват подизпълнители или определени доставчици, където много често се злоупотребява с разходите за труд като:

- кръстосано начисляване на множество клиенти
- кръстосано начисляване на няколко отдела
- застъпващо се работно време
- манипулация на работното време
- “мъртви“ или фиктивни служители
- разходи за командировки
- закупени в повече материали
- лична употреба

- покупка за скрап
- кражба и присвояване на материали
- подмяна на материали
- липси и излишъци на материали
- фалшиво оборудване или повредено оборудване
- наемане на оборудване
- гориво и смазочни материали и т.н.

Изискванията към вещото лице, когато става въпрос за злоупотреби или измами са свързани преди всичко с неговата квалификация, практическа насоченост, компетентност, непредубеденост и независимост.

Най- често експерта трябва да даде становище и заключение относно оценка на укритите и неотчетени печалби, изчисляване на претърпени икономически загуби или ползи, неправилно заложена и отразена рентабилност, оценка на вредите нанесени на ищец или ответник и т.н.

При написването на заключението, експерта е длъжен да спазва всички нормативни документи имащи отношение към задачата в назначената експертизата и законовите изисквания към нея. При констатирани или съмнения за нередности, злоупотреби или измами, експерта трябва да приложи фактология и доказателства, най често документи, на база на които да гради своите твърдения и изводи. В никакъв случай в заключението не трябва да се градят хипотези, предположения или съмнения, ако не са приложени съответни доказателства. Трябва да се знае, че констатираните и доказани съмнения с доказателствени средства за нередности или измами от вещите лица, не представляват твърдение за тяхното съществуване, а само уведомление до органа назначил експертизата за такава възможност, като обстоятелства довели до евентуални отклонения свързани с поставените въпроси пред експертизата. Експертите нямат за задача да търсят и доказват извършени измами и злоупотреби, което е задължение на други органи.

5.4. Други съдебни експертизи

1. Експертиза по писмени данни.

Експертизата на „писмената реч“ е самостоятелен вид експертиза, която има за пряка и непосредствена задача установяване на интелектуалния автор на документа.

Неин непосредствен обект обаче не е текстът като почерков обект, а текстът като израз на писмената реч. Тя не се назначава в случаите, когато има данни, които безспорно сочат, че авторите на документа са две или повече лица. Експертизата на „писмената реч“ има разширен кръг непосредствени обекти – не само документа като правно понятие, но и художествени и научни произведения; тя намира широко приложение в съвременната обществена практика

Експертизата на писмената реч трябва да се различава от:

- Графологическата експертиза, която също има за общ обект документа като правно понятие, художествени, научни произведения и епистоларни документи, но за разлика от експертизата на писмената реч, установява черти на характера по две групи признаци:

- признаци на почерка като функционално-динамичен комплекс;
- признаци на писмената реч като израз на личностни характеристики.

– Графическата (почеркова) експертиза: Експертизата на писмената реч се назначава, когато са изчерпани възможностите на почерковата експертиза, но докато чрез нея се установяват преди всичко физиологични характеристики на личността, с експертизата на писмената реч се установяват интелектуални характеристики на личността. Връзката между тях се обуславя от обстоятелството, че почеркът и речта се формират почти едновременно, в единния процес на обучение като някои от интелектуалните черти на личността могат да бъдат отразени в признаците на почерка.

2. Криминалистични и трасологични експертизи

При трасологични експертизи, обект на изследване са следите, намерени на територията на местопроизшествието или иззети при извършването на отделни процесуално-следствени действия.

Трасологичните експертизи се използват по-често в наказателния процес, отколкото в гражданския процес, тъй като се използват за идентификация на отделни обекти, свързани с извършеното престъпление или с предмета на спора. За да се разбере

същността им, трябва да се изясни понятието „следа“, което може да се разглежда в два аспекта. В тесен смисъл това е материално фиксирано отражение на повърхността на един обект върху повърхността на друг обект. В широк смисъл под следа се разбира изменение в обективната действителност въобще. От тази гледна точка различаваме следи в материален смисъл и следи в идеален смисъл.

– Идеални следи са следи оставени в човешкото съзнание в резултат на протичане на определени събития, процеси, явления, които са предизвикали изменения в обективната действителност.

– Материалните следи са следи в тесен смисъл, като са познати хомоскопни следи (образувани от човека) и механоскопни следи (образувани от обекти от неживата природа).

3. Съдебномедицинска експертиза за идентификация.

Тази експертиза е самостоятелен вид. Различава се донякъде от общата идентификация по външните признаци на личността. Неин общ обект е човекът, а непосредственото изследване е насочено към установяване признаците на човешкото лице, като задачата ѝ е да идентифицира определено лице включително по неговата фотография.

Основания за назначаване: свързани са с необходимостта от изследване и установяване на техническите условия за създаване на определена фотоснимка или скица на лице по запомнени отличителни белези на свидетел.

Обекти на експертизата са:

- фотоснимки, диапозитиви, негативи на филми, рентгенови снимки;
- технически средства, използвани за създаването на посочените по-горе обекти;
- обект са и кино- и видеоснимките от камери и т.н.

5. Съдебномедицинска експертиза

Науката, изучаваща процеса на умиране, признаците на смъртта, началните прояви на разлагане е танатология, от която са известни смъртта и процеса на умиране:

Смъртта е общобиологично явление, което настъпва по различни причини и поводи и се изразява в прекъсване на биологичната активност на въглеродните организми. Смъртта е продължителен процес – затова се говори за умиране и смърт. Настъпването на смъртта се предхожда от процеса на умиране – трае от няколко минути до няколко дни. Познати са няколко етапа в процеса на умиране:

- Предагонален: характерно е замъгляване на съзнанието, отслабване на рефлексите, промяна в ритъма на сърдечната дейност, нарушаване на стволите рефлексии на главния мозък;

- Терминална пауза: спиране на дишането и на сърдечната дейност и понякога е начало на клиничната смърт;

– Агония: пълно изключване на висшите отдели на мозъка – лицето изпада в безсъзнание, но после се връща в съзнание; временно покачване на артериалното налягане, съкращаванията на сърдечния мускул са все по-редки, в дишането участват само част от мускулите. В края на агонията дишането спира, но сърдечният ритъм продължава; Продължава от няколко минути до няколко дни;

– Клинична смърт: обратим процес, при който организмът губи и възвръща кръвообращението, дишането. Честотата и устойчивостта на клиничната смърт зависи от загубата на корови клетки от централната нервна система – колкото повече се губят, толкова е по-необратима. Продължителността е от 3 до 4 минути. В някои случаи (в особени случаи на ниска температура) продължава 10-15 минути.

- Биологична смърт: необратимо състояние, при което всички опити за възстановяване на функциите на дишане, сърдечен ритъм, артериално налягане, рефлексии са невъзможни.

6. Съдебномедицинска експертиза на телесни повреди.

Съдебно-медицинските експертизи са задължителни по смисъла на НПК. Там се регламентират случаите на експертиза, когато има съмнения относно причината на смъртта и характера на телесната повреда. Останалите видове съдебномедицински експертизи нямат задължителен характер в никое от двете производства. Обект е човешката личност по време на живот и след настъпването на смъртта.

В зависимост от непосредствените задачи съдебномедицинските експертизи са:

- съдебномедицинска експертиза на труп;
- съдебномедицинска експертиза на телесни повреди;
- съдебномедицинска експертиза за установяване на родителски произход;
- съдебномедицинска експертиза за идентификация на човека;
- съдебномедицинска експертиза по писмени данни.

Съдебно-медицинска експертиза на телесни повреди е вързана е с установяване на различни по характер и тежест наранявания на човешката личност, които имат

престъпен характер. Съдебно-медицинската експертиза на телесни повреди има значение за правилната квалификация на деянието.

7. Съдебномедицинска експертиза за установяване на родителски произход

Съдебно-медицинската експертиза за установяване на родителски произход се извършва при оспорване на бащинство, при оспорване на майчинство и в случаите на замяна на дете.

Непосредствени обекти са майката, детето (само ако е на повече от 6 месеца) и лицето, посочено за баща на детето. Ако става дума за замяна на дете, обектът на експертизата са родителите, които претендират за детето, и детето.

Задачите могат да са:

- дали определено лице може да се смята за биологичен родител;
- дали претендираното дете и претендиращите родители имат едни и същи кръвно групови и генетични признаци;
- дали една жена може да бъде майка на определено дете.

8. Съдебномедицинска експертиза по писмени данни

Съдебно-медицинската експертиза по писмени данни се различава от другите съдебномедицински експертизи по това, че изследването не е насочено към конкретно определен обект, а към включените в следствените и съдебни дела писмени съдебно-медицински материали. Такива материали са: медицински свидетелства, амбулаторни картони, история на заболяването, бланки за извършени лабораторни/амбулаторни изследвания, рецепти, заключения по съдебномедицински експертизи, протоколи за извършени освидетелствания, протоколи за разпит на свидетели, заподозрян, обвиняем, подсъдим.

Най-често задачата на този вид експертиза е да се определят медико-биологичните характеристики по извършени медицински прегледи и съдебномедицински експертизи с цел установяване правилността на направените медицински изводи.

9. Съдебно-психиатрични и съдебно-психологични експертизи

Психологията е наука, която изучава процесите на активно отражение на обективната действителност от човека и животните под формата на усещания, възприятия, понятия, представи и други явления на психиката. Под психика следва да се разбира свойството на високоорганизираната материя да отразява обективната

действителност, което е присъщо на живи същества с централна нервна система и съзнание.

За разлика от психологията психиатрията е наука, която изучава причините, проявите, лечението и предотвратяването на душевните болести, т. нар. психози.

Съдебно-психиатрична експертиза е самостоятелен вид съдебна експертиза, която се назначава за установяване психичното състояние на лицето, по отношение на което има съмнение за психично разстройство.

Съдебно-психологична експертиза се назначава сравнително по-рядко и има за обект психични процеси у здрави лица. Нейните задачи са:

- да се установи равнището на интелекта на определено лице и неговата личностна структура;
- да се установи съответствието на интелекта и личностното развитие спрямо биологичната (календарната) възраст на лицето;
- определяне на психичната годност на определено лице правилно да възприема фактите от значение за делото и да дава достоверни обяснения за тях;
- оценка на личностното развитие на определено лице, свързана с ефективност на жизнения път, способност за контрол и самоконтрол, съотношение между потребности и интереси, способност за решаване на проблемни критични ситуации;
- да се анализират психологичните преживявания, свързани с извършеното престъпление или с анализ на психологичните механизми въобще.

10. Съдебномедицинска експертиза на веществени доказателства

Веществените доказателства са предмети от действителността, които са били използвани за извършване на престъплението или имат доказателствено значение за разследваното престъпление.

Съдебно-медицинската експертиза на веществени доказателства има значение за идентификация на различни предмети, с които са извършени увреждания по тялото и за установяване на следи от биологичен произход.

Най-важни от гледна точка на практиката са съдебно-медицинските изследвания за установяване и изследване на кръв, секрети, косми, храни, почви и т.н.

11. Съдебни инженерно-технически експертизи

Те са насочени към изясняване на въпроси, които са свързани с прилагането на общо -технически знания . Обекти на експертизата са различни по своето

предназначение и вид технически средства, машини, механизми, апарати, отделни агрегати, измервателни или контролни уреди и техническата документация за тях.

Задачите са свързани със:

- установяване на техническата и функционална изправност на обекта на експертизата;
- съответствие на обектите на експертизата с действащите към момента технически стандарти и отраслови нормали;
- съответствие между техническото описание на съответната машина с действително изработения прототип или модел;
- установяване на съответствието между техническото описание и инструкциите за монтаж и експлоатация и действителните условия, при които е извършен монтажът и експлоатацията;
- установяване дали правилно е извършен техническият ремонт на съответната машина по отношение на инструкциите за експлоатация и поддръжка;
- какви мерки за техническа безопасност при експлоатацията на машината е следвало да бъдат предприети;
- какви мерки за защита от вредно влияние са предприети и дали съответстват на приетите държавни стандарти.

12.Автотехническа експертиза

Основание за назначаването на автотехническа експертиза е извършване или настъпване на пътнотранспортно произшествие, независимо от неговия вид. Криминалистичната теория разграничава следните видове пътнотранспортни произшествия: авария, катастрофа, злополука, несчастен случай. Обикновено авто - техническата експертиза се назначава като еднолична и еднородна, но в някои случаи може да бъде назначена в състава на колективна и комплексна експертиза, при която се извършват трасологични, медико-автотехнически изследвания или съдебно -химични изследвания.

Обекти на експертизата са автотранспортните средства и техническите механизми/системи, възли и агрегати.

Някои автори отнасят към предмета и останените следи на пътя, пътните съоръжения, цялостната пътнотранспортна обстановка. Това е приемливо само за решаване на задачи, свързани с изясняване на механизма на пътнотранспортното произшествие и причините за настъпването му.

13.Строително-техническа експертиза

Назначават се предимно по граждански дела във връзка с установяване на качеството на строително -монтажни работи и съответствието им с действащите стандарти. В гражданското производство се назначава предимно за определяне на стойността на материалите и вложения труд, в наказателното – при разследване на длъжностни присвоявания, на свързани с нарушаване на техниката на безопасност на труда престъпления.

Обекти на тази експертиза са различни по своето предназначение сгради и строителни съоръжения, както по време на строителството, така и в процеса на тяхната експлоатация.

Задачите пред нея са различни по характер, но по-важните са:

- установяване на съответствието на конструктивните и архитектурни особености на конкретния строителен обект на действащите нормативни актове в областта на строителството;

- изясняване на въпроса дали е допуснато несъответствие между строителните стандарти и действително извършените строително -монтажни работи;

- установяване на вида и характера на настъпилите конструктивни и архитектурни увреждания на конкретния строителен обект, оттам и установяване на точния размер на причинените щети.

- установяване съответствието на извършените строително -монтажни работи с конструктивните и архитектурни планове;

- установяване дали настъпилите повреди се дължат на неспазване на нормативни изисквания или на случайно събитие;

- установяване дали е допуснато нарушение на правилата за техническа безопасност на труд при извършване на строително -монтажни работи.

14. Пожаротехническа експертиза

Пожаротехническата експертиза се различава от съдебно-химичната експертиза, въпреки че имат еднороден обект. Пожаротехническата експертиза използва значително по-широк кръг специални знания и решава по-широк кръг от задачи.

Най- често се назначава като еднородна и колективна експертиза, но в по-сложни случаи може да се назначи в състава на комплексна общо -техническа експертиза или да се извърши заедно със съдебно -химичната или физикохимичната експертиза.

Основание за назначаване на пожаротехническата експертиза е необходимостта от

използване на специални знания във връзка с причинения пожар или палеж и изясняване на обстоятелствата. Обект на тази експертиза е цялата материална обстановка по време и след пожара.

Непосредствен обект могат да бъдат :

- сгради и части от сгради;
- различни инсталации към сградите (електрически, отоплителни, вентилационни).
- конструктивни елементи от сградите;
- остатъци от запалителни вещества или материали;
- отделни електрически уреди, както и технически средства за противопожарна защита.

15. Инженерно-технологична експертиза

Основания за назначаване на такъв вид експертиза са свързани с установяване на отклонения в производствения цикъл на дадено предприятие от действителния технологичен режим за изработване на определени изделия и материали. Съвременните пазарни отношения, при които функционира материалното производство обуславят в голяма степен нуждата от непосредствен контрол върху спазването на технологичните режими, респективно на качествените показатели на предлаганите на пазара стоки и изделия. В това отношение технологичната експертиза има не само конкретно значение при разследване на длъжностни престъпления и престъпления, свързани с некачествена продукция, но и оказва силно превантивно действие при опит да бъдат приложени нестандартни и лошокачествени суровини и материали.

17. Съдебно-биологична експертиза на хранителни продукти

Основание за назначаване на експертизата са съмнения за отравяне с хранителни продукти, за нарушение на вътрешни нормативни документи при производството на храни и напитки, измама на купувачи и др.

Обект на изследването са хранителни продукти, напитки, полуфабрикати.

18. Съдебно-биологична експертиза на обекти от растителен произход (ботаническа експертиза)

Тази експертиза се назначава, когато съществува необходимост от определяне вида на обекти от растителен произход, които са веществени доказателства по

разследвано престъпление, ако тези обекти се намират върху дрехите на заподозрения или имат връзка с престъплението. Тези изследвания се извършват в НИИКК – МВР.

Обект на изследване са: дървесни вещества, корени, плодове, семки, тютюн, влакна от лен, памук и т.н.

19. Съдебно-агротехническа експертиза

Прилага се в гражданското и наказателното производство, при унищожаване и повреждане на селскостопански продукти, в резултат на неправилно съхранение, природни бедствия, вредители, както и с цел установяване наличието на нитрати.

Обект на експертизата са : посеви, продукти, торове, и места за съхранението им.

20. Съдебно-химическа експертиза на наркотични вещества

До 1990г. може да се каже, че тази експертиза се назначаваше във връзка с наркотрафика. През последните години значително нарасна употребата и контрабандата на наркотици. У нас хероина се продава, смесен с различни разредители или примеси, като съдържанието на хероин е 10-20 %, в съответната “доза“. Хероина е производна на морфина. Други разпространени наркотични вещества са марихуаната (от индийски коноп); хашиш (от растението канабис); кокаин (от растението кока). Различните видове наркотици предизвикват различни интоксикации и зависимост.

Екстази – субстанция на амфетамин (таблетки, капсули).

ЛСД – синтетичен наркотик -халюциогенен, води до психическа зависимост.

Обект на експертизата могат да бъдат различни субстанции, за които се съмняваме, че са наркотични вещества или смеси, от растителен или синтетичен произход. Обект на изследване са и биологични продукти (кръв, урина) и спринцовки и игли, които са използвани.

21. Съдебно-химическа експертиза на лекарства и лекарствени продукти.

Тази експертиза се назначава често в наказателното производство при умишлени отравяния или опити, вредителство, незаконна продажба на лекарства; спорове относно договори между фирми производители и разпространители – в гражданското производство; изследване на водач на МПС за употребени лекарствени и наркотични средства – при ПТП.

Експертизата се назначава от органите на досъдебното производство, от съда или по искане на заинтересувана страна.

Обект на изследване са инкриминирани лекарствени средства открити в трупове, храни, напитки, фуражи, почви, или предписани в рецепти и сравнителен материал.

22. Съдебно-химическа експертиза на нефтопродукти и материали.

Правно основание за назначаване на експертизата е предполагаема връзка на нефтопродуктите и материалите с разследвано престъпление и необходимостта да бъдат приложени специални правни знания, за да се установи вида и произхода на продукта. Тази експертиза се назначава най-често при палежи, ПТП, кражби, а също и в гражданското производство при мотивирано искане от заинтересованата страна.

Обект на експертизата са : различни видове бензини – авто-, авио-, керосин, нафта, моторни масла, а също и обекти, върху които има следи от нефтопродукти.

Тази експертиза се назначава и при разследване на автотранспортни престъпления, кражби и др. Следи от бои и лакове могат да се открият върху дрехите, тялото на човек, МПС, оръдието, с което е извършено престъплението. В гражданското производство приложението на тази експертиза е по-малко.

Обект на експертизата са следи от бои и лакове във и върху МПС; върху дрехите на заподозрян и пострадал; бои и лакове в опаковки или върху произволни обекти иззети от местопроизшествието.

24. Съдебна ветеринарномедицинска експертиза

Основания за назначаването ѝ е необходимостта от изясняване на някои обстоятелства по делото, с помощта на специални знания в областта на ветеринарното дело, а именно :

- данни за заболели и умрели животни, риби, птици, от болести опасни за здравето на човека;

- данни за храни от животински произход;

- данни за хранителни отравяния от месо и др.

- установяване връзката между заболели и умрели животни в дадена ферма и причина за смъртността;

- условия за отглеждане и лекуване на животните;

- наличие на скрити недостатъци в закупени животни.

Обект на изследване са :

- живи и мъртви животни и части от тях;

- хранителни продукти от животински произход;

-медицински документи, фуражи и други материали по делото.

25. Съдебно-изкуствоведски експертизи

Тези експертизи се назначават при извършени престъпления, свързани с предмети на изкуството, като картини, скулптури, иманярски находки, златни и сребърни предмети и др. Свързани са преди всичко с оригиналността или истинността на съответното изделие на изкуството, изработката на копия на тях и т.н.

26. Оценителни експертизи

За част от тези експертизи стана въпрос по-горе, като основното при тях е извършването на даден вид оценка, при зададени параметри.

27. Други съдебни експертизи

В този клас може да влязат експертизи, непопадащи в посочените вече, но необходими за изясняване на дадено обстоятелство, за което предходните не са били достатъчни.

Изводи:

- Освен съдебни експертизи във всичките им разновидности, съществуват и се изготвят и експертизи, които се назначават от други органи освен съда, които са идентични със съдебните, но за органа който ги е назначил.
- Експертите или вещиците лица за тези експертизи, не се избират и подбират по ЗСВ, а по други нормативни актове като ЗНО, ЗКИ, ЗПСПК и ДОПК и се използват за нуждите на АВ, НАП, Банките и други.
- Посочените експертизи имат същата стойност за възложилите ги органи, както и съдебните експертизи.
- Експертите или вещиците лица, както при съдебните експертизи, така и при несъдебните, трябва да обръщат сериозно внимание на съмнения или констатации за евентуални измами и злоупотреби и да уведомяват за тях възлагащия орган, без да се превръщат в разследващи.

Ключови думи и изрази:

Независима оценка

КНОБ

Данъчна експертиза

Агенция по приходи

Агенция по вписване

Измами и злоупотреби

Други съдебни експертизи

Контролни въпроси:

1. Какво е независим оценител и какви оценки може да извършва?
2. Какво представлява КНОБ?
3. Кой орган може да възлага независимите експертни оценки, кога и как?
4. Какви експертизи възлага НАП и кога?
5. Данъчните експертизи имат ли доказателствена сила и задължителни ли са за органа, който ги е възложил?
6. Какво представляват измамите и злоупотребите, и къде се проявяват?
7. Експертите могат ли да разследват измами и злоупотреби?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Организацията на съдебната експертиза у нас има много голямо значение като обществено значима дейност, но и за качеството и нивото на издаваните съдебни актове. Всички знаем за забележките към съдебната система, както у нас, така и от Комисиите към ЕС, за чието намаляване до известна степен може да допринесе и добре направената и убедителна съдебна експертиза. Естествено е всеки правораздавателен орган в определени случаи да се нуждае от външна помощ в лицето на изявени специалисти (вещи лица), в областта на икономиката, изкуството, техниката, медицината и др. Затова съдебната експертиза трябва да е на ниво, винаги когато има нужда от нея и да отговаря на определено високите изисквания. Експертизата се явява процесуален способ за изясняване на различни въпроси, в различни области на науката и познанието от признати експерти-специалисти в тях, за подпомагане процеса на разследване и достигане до обективната истина по дела в гражданския, наказателен и административен процес.

Всичко това е предпоставка съдебната експертиза, като институция да е на едно високо ниво у нас. Но дали това е така, в теорията и практиката съществуват множество и при това разнопосочни мнения. Вероятно всеки теоретик или практик има своето защитимо мнение, но вероятно от големият им брой, през последните години експертизата малко или много се пренебрегва и има определен застой. Не се наемам да взимам страна в тази многостранна полемика, но бих си позволил да изразя мнение в тази посока, на база опита който имам в тази област.

- Все по належаща става нуждата от конкретен Закон за съдебната експертиза.
- На следващо място е необходимо осъвременяване на законодателната база, особено в частта на различните действащи Наредби, като за пример може да се посочи Наредба – 1461/1975г., регламентираща съдебно-счетоводната експертиза.
- В тази посока е нужно да се прецизират изискванията и подхода при подбор на вещи лица, да се въведат курсове за опресняване и запознаване със настъпили изменения, квалификация, атестация и др. за повишаване на знанията в съответната област.
- Може би голяма помощ ще окаже действаща съсловна професионална организация от рода на КНОБ, ИДЕС и др.
- Постепенно, но сигурно трябва да се премахне наложилото се „правило“, всеки съдия или състав да работи с определен доверен експерт-вещо лице, за което всички го виждат, но всички мълчат.

- Не на последно място да се въведат може би таблици за оценка на труда, на вещите лица, защото на практика се получава един парадокс – даден орган който няма познания по определен казус и назначава експертиза, същия орган разбира се, в зависимост от някакъв бюджет, определя размера на възнаграждението на вещото лице, което е алогично.

- За съжаление подобно е и положението, когато Агенция по вписване назначава оценители-вещи лица, примерно за оценка на вземане, членове на КНОБ, а определя възнаграждение на вещите лица по нейна преценка.

Вероятно може да се желае още много, но в крайна сметка налице е някакво законодателство, което трябва да се прилага и спазва, за да бъде институцията – съдебна експертиза на висота, и това зависи преди всичко от експертите – вещи лица.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Беленски, Р. (2006) *Криминалистика*, София.
2. Беленски, Р. (2012) *Съдебни експертизи 2 изд.*, София.
3. Бобев, К. (1986) *Криминалистични експертизи*, София.
4. Воденичаров, А., и кол. (2001) *Административно право*, Благоевград.
5. Вакарелски, Ив. (1978) *Криминалистика*, София.
6. Вучков В. (2010) *Съдебни експертизи-норм. уредба, съд. практика*, София
7. Динев, М. (1999) *Контрол в социалното управление*, София.
8. Динев, М. (2006) *Икономически измами*, I и II част, София.
9. Душанов, И. (1999) *Съдебно-счетоводни експертизи*, София.
10. Душанов, И., Цанков, П. (2004) *Съдебно-счетоводни експертизи*, София.
11. Душанов, Ив., Радонов, Д. (2009) *Съдебни експертизи*, София.
12. Дочев, М., Дочев, Х. (2015) *Съдебно-счетоводни експертизи*, Свищов.
13. Коцева, Е. (2012) *Съдебни експертизи*, София.
14. Махлев, А., Дочев, М. (1992) *Съдебно-счетоводни експертизи*, Свищов.
15. Павлов, С. (1979) *НП – НРБ*, София.
16. Цанков, П., и кол. (2014) *Организация на съдебната експертиза*, София.
17. Цанков П. и кол. (2012) *Съдебни експертизи-ВСУ-Варна*
18. Цекон, Ц. (1998) *Криминалистика*, София.
19. АПК – www.justice.government.bg
20. ГПК – www.justice.government.bg
21. ДОПК – www.minfin.bg
22. ЗСВ – www.justice.government.bg
23. ЗТР – www.justice.government.bg
24. ЗНО – www.minfin.bg
25. ЗКИ – www.bnb.bg
26. НПК – www.justice.government.bg
27. Наредби на МП, касаещи съдебните експертизи – www.justice.government.bg

ПРИМЕРЕН ТЕСТ ЗА ПРОВЕРКА НА ЗНАНИЯТА

1. Съдебната експертиза разкрива:
 - а) извършителя на нарушението
 - б) обективната истина в ГП и НП
 - в) виновника за допуснатите грешки
 - г) друго.....

2. Съдебната експертиза в Р. България възниква:
 - а) в дълбока древност
 - б) след освобождението от 1878 г
 - в) в края на XX век
 - г) друго.....

3. Видовете съдебни експертизи са разделени в:
 - а) 10 класа и 31 вида
 - б) в 10 класа
 - в) над 30 вида
 - г) друго.....

4. Правната уредба на съдебната експертиза се регламентира от:
 - а) ГПК
 - б) НПК
 - в) ГПК, НПК, АПК
 - г) ЗСВ, ДОПК и др.

5. Включването в списъците на ВЛ и заплащането им се регламентира от:
 - а) ЗСВ
 - б) Наредба №2/Министерство на правосъдието/2015г
 - в) ГПК
 - г) НПК

6. Вещо лице (ВЛ) е:
 - а) специалист в определена област със специални знания в областта на науката, икономиката или техниката, каквито съда не притежава
 - б) специалист в дадена област със стаж по специалността над 30г
 - в) определен специалист работещ с вещина
 - г) друго.....

7. Вещо лице се назначава:
 - а) писмено, от органа възлагащ експертизата по утвърден списък от ВЛ
 - б) от ответника по делото
 - в) от прокурора
 - г) друго.....

8. Обект на експертизата е:
- а) това, което прецени вещото лице
 - б) това, което е предоставено на ВЛ за изследване, с конкретни задачи с цел установяване на факти от значение по делото
 - в) улики, следи, свидетели
 - г) друго.....
9. Експертизата се извършва:
- а) от ВЛ и негови съмишленици
 - б) еднолично от ВЛ, без чужди изводи и констатации
 - в) от разследващите органи
 - г) друго.....
10. Експертното решение е:
- а) устна консултация
 - б) писмен документ, носител на информация за нуждите на съдебния процес
 - в) одитен доклад
 - г) друго.....
11. Експертното решение е:
- а) задължително за съда
 - б) не е задължително за съда
 - в) оправдателен документ
 - г) друго.....
12. Експертизата се представя на:
- а) органа, който я е назначил
 - б) на медиите
 - в) на прокурора
 - г) друго.....
13. Съдебно-счетоводната експертиза (ССЕ) се базира на:
- а) свидетелски показания
 - б) счетоводни документи и счетоводни стандарти
 - в) нормативни актове
 - г) друго.....
14. Технологията на ССЕ включва:
- а) договорни отношения
 - б) ревизия
 - в) процеса от получаване на задачата за експертиза до изготвянето ѝ
 - г) друго.....
15. Експертизата върху ДМА и банковите операции е:
- а) ССЕ
 - б) съдебно-икономическа експертиза
 - в) съдебно-техническа експертиза
 - г) други.....

16. ССЕ е характерна като:

- а) метод на доказване на истината
- б) способ за събиране и проверка на доказателства
- в) самата тя е доказателство
- г) друго.....

17. Кое е общо между ССЕ и финансовата ревизия?

- а) Главния счетоводител
- б) използването на познания в областта на счетоводната отчетност
- в) счетоводните документи
- г) друго.....

18. Методиката на ССЕ не включва :

- а) контрол върху стопанската дейност на предприятието
- б) проверката на счетоводните документи
- в) дейността на касата и МОЛ
- г) друго.....

19. Редовност и съмнения за вярност на счетоводните документи се подлагат на :

- а) повторен оглед
- б) съдебно-стокова експертиза
- в) съдебно-криминалистическа експертиза
- г) друго.....

20. Измамата и злоупотребата е:

- а) целенасочено отклонение с цел умисъл, за облагодетелстване и създаване на корупционни практики
- б) умишлена кражба
- в) обичайно поведение в бизнеса и икономиката
- г) друго.....

21. Подписаното заключение от ВЛ се представя по гр. дело не по-късно от:

- а) един месец преди съдебното заседание
- б) седем дни преди съдебното заседание
- в) пет дни преди съдебното заседание
- г) друго.....

22. Могат ли страните по делото да задават въпроси по заключението?

- а) да
- б) не
- в) само писмено
- г) друго

23. Длъжен ли е съответния орган да се мотивира, когато не е съгласен със заключението на вещото лице в наказателния процес?

- а) не
- б) по преценка на съдията
- в) да
- г) друго

24. Задължителна ли е писмената форма на експертното заключение?
- а) да
 - б) не
 - в) по преценка на ВЛ
 - г) друго.....
25. Кога органа назначил съдебната експертиза може да назначи повторна такава?
- а) не се назначава
 - б) при възникване на нови обстоятелства
 - в) когато заключението не е обосновано и има съмнения за правилността му
 - г) друго.....
26. Кой определя хонорара на ВЛ за извършената експертиза?
- а) страните по делото
 - б) органа назначил експертизата
 - в) подписалия договора
 - г) друго.....
27. Има ли връзка между съдебно-стоковата експертиза и злоупотребите и измамите?
- а) да
 - б) не
 - в) само при доказване
 - г) друго.....
28. Експертизите за оценка на вземания, вещи, имоти, услуги и др. могат да се назначават от:
- а) НАП
 - б) Агенция по вписванията
 - в) само и единствено от съда
 - г) друго.....
29. Кое не е присъщо на ССЕ?
- а) разпит на свидетели при констатирани нарушения
 - б) проверка на документите
 - в) изследване на счетоводните операции
 - г) друго.....
30. Заключението на ВЛ по данъчна експертиза се предава на:
- а) съда
 - б) НАП като орган назначил експертизата
 - в) на медиите
 - г) друго.....

Важно:

- Всеки отговор „г) друго“ трябва да съдържа отговора, написан с думи, на мястото на многоточието. При липса на такъв отговорът се смята за неверен!
- Съществуват въпроси с повече от един верен отговор!

Отговори: 1-б, 2-б, 3-а, 4-в, 5-а,б, 6-а, 7-а, 8-б, 9-б, 10.-б, 11-б, 12-б, 13-б, 14-в, 15-б, 16-б, 17-б,в, 18-а, 19-а, 20-а, 21-б, 22-а, 23-в, 24-а, 25-в, 26-б, 27-в, 28-б, 29-а, 30-б.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

По-долу е показана извадка от публикувания в ДВ бр. 74/2012г. списък, който Министерът на правосъдието на основание чл. 401, ал. 3 от Закона за съдебната власт обнародва в ДВ:

СПИСЪК

на специалистите, утвърдени за вещи лица от комисията по чл. 401, ал. 1 от Закона за съдебната власт, при Софийския градски съд.

1. Клас „Криминалистични експертизи“

1. Криминалистични експертизи на писмени доказателства

Александър Александров Самохин, специалност: военен авиоинженер по РЕО на летателните апарати, радио- и телевизионна техника, достъп до класифиц. информация.

Александър Димитров Джорев, специалност: химия.

Ангел Янков Биков, специалност: технология на влакната и кожите, експерт по графическо и техническо изследване на документи.

Антон Борисов Бояджиев, специалност: българска филология, удостов. № 995 от 24.09.2008 г. от Софийски адвокатски съвет – адвокат.

Богдан Георгиев Чупетловски, специалност: химия.

Бойко Георгиев Камарски – 06 РУ.....

1. Трасологични експертизи

Александър Александров Самохин, военен авиоинженер по РЕО на летателните апарати, радио-и телевизионна техника, достъп до класифиц. информация.

Бойко Георгиев Камарски – 06 РУ.

Борислав Кирилов Гергов, специалност: противодействие на престъпността и опазване на обществения ред, достъп до класифиц. информация.

Венцислав Янков Йовчев, специалност: социална педагогика, достъп до класифиц. информация.

Владимир Маринов Вълчев – 01 РУ.

Георги Илиев Добрински, специалност: противодействие на престъпността и опазване на обществения ред, достъп до класифиц. информация.....

1. Съдебно-балистични експертизи

Александър Александров Самохин, военен авиоинженер по РЕО на летателните апарати, радио- и телевизионна техника, достъп до класифиц. информация.

Бойко Георгиев Камарски – 06 РУ.

Борислав Кирилов Гергов, специалност: противодействие на престъпността и опазване на обществения ред, достъп до класифиц. информация.

Венцислав Янков Йовчев, специалност: социална педагогика, достъп до класифиц. информация.

Владимир Маринов Вълчев – 01 РУ.

Георги Илиев Добрински, специалност: противодействие на престъпността и опазване на обществения ред, достъп до класифиц. информация.

Георги Илиев Михайлов – 04 РУ, специалност: полиграфия, дактилоскопни, трасологически и технически-документни експертизи.

Георги Тодоров Къндев – 07 РУ.....

1. Биометрични криминалистични експертизи

Веселин Йосифов Петков, дактилоскопия.

Георги Иванов Кючечков, дактилоскопия.

Георги Кирилов Станулов, дактилоскопия.

Емил Димитров Митев, специалност: противодействие на престъпността и опазване на обществения ред, съдебни приложения в борбата с икономическите престъпления и фалшификациите, анализ на пътни документи, достъп до класифиц. информация.

Емил Кирилов Червенияков, дактилоскопия.

Емилия Станева Игнатова, дактилоскопия.

Желязко Петров Желязков, специалност: металургия на черните метали, достъп до класифиц. информация.....

2. Клас „Съдебномедицински експертизи“

2. Съдебномедицинска експертиза на труп

Д-р Александър Евлогиев Александров, специалност: съдебна медицина.

Д-р Александър Миладинов Апостолов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Александър Тодоров Минчев, специалност: съдебна медицина.

Д-р Ангел Николаев Ангелов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Атанас Николов Христов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Василка Христова Нанкова, специалност: съдебна медицина.....

2. Съдебномедицинска експертиза на телесни повреди

Д-р Александър Тодоров Минчев, специалност: съдебна медицина.

Д-р Ангел Николаев Ангелов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Валерий Илиев Стоянов, специалност: медицина, акушерство и гинекология.

Д-р Василка Христова Нанкова, специалност: съдебна медицина.

Доц. д-р Веселина Ценова Съйнова, специалност: патологоанатомия.

Д-р Владимир Иванов Вангелов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Илка Ненчева Миревска, специалност: медицина, очни болести.....

2. Съдебномедицинска експертиза за установяване на родителския произход

Д-р Александър Евлогиев Александров, специалност: съдебна медицина.

Д-р Александър Миладинов Апостолов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Ангел Николаев Ангелов, специалност: съдебна медицина.

Д-р Атанас Николов Христов, специалност: съдебна медицина.
Борис Петров Шахов, специалност: молекулярна биология, микробиология.
Д-р Валерий Илиев Стоянов, специалност: медицина, акушерство и гинекология.....

2. Съдебномедицинска експертиза за идентификация на човека

Д-р Александър Евлогиев Александров, специалност: съдебна медицина.
Д-р Александър Миладинов Апостолов, специалност: съдебна медицина.
Д-р Александър Тодоров Минчев, специалност: съдебна медицина.
Д-р Ангел Николаев Ангелов, специалност: съдебна медицина.
Л-р Анна Стоянова Орозова-Петрова, специалност: ветеринарна медицина.....

2. Съдебномедицинска експертиза по писмени данни

Д-р Александър Тодоров Минчев, специалност: съдебна медицина.
Д-р Александър Миладинов Апостолов, специалност: съдебна медицина.
Д-р Александър Евлогиев Александров, специалност: съдебна медицина.
Д-р Ангел Николаев Ангелов, специалност: съдебна медицина.
Д-р Атанас Николов Христов, специалност: съдебна медицина.....

2. Съдебномедицинска експертиза за телесно здраве

Д-р Александър Тодоров Минчев, специалност: съдебна медицина.
Д-р Аницвете Банкова Ничева, специалност: детски болести.
Д-р Анна Йорданова Попова, специалност: медицина, вътрешни болести.
Д-р Бистра Димитрова Стайкова, специалност: обща медицина, детски болести.
Д-р Бойка Маринова Станева, специалност: нервни болести.
Д-р Боньо Тодоров Бонев, специалност: ортопедия и травматология.
Д-р Валерий Илиев Стоянов, специалност: медицина, акушерство и гинекология.....

3. Клас „Съдебна експертиза на психичното състояние“

3. Съдебно-психиатрична експертиза

Д-р Анна Георгиева Майкова-Петрова, специалност: психиатрия.
Доц. д-р Борис Иванов Църбанов, специалност: медицина, психиатрия, съдебна психиатрия.
Д-р Валентина Василева Маринова, специалност: психиатрия.
Д-р Валери Славчев Първанов, специалност: психиатрия.
Д-р Веселин Борисов Секулов, специалност: психиатрия.
Доц. д-р Владимир Тодоров Велинов, специалност: психиатрия, съдебна психиатрия.
Д-р Георги Благовоев Георгиев, специалност: психиатрия.
Доц. д-р Димитър Петров Кючуков, специалност: психиатрия.....

3. Съдебно-психологична експертиза

Боянка Петрова Корнажева, специалност: психология.
Д-р Валентина Василева Маринова, специалност: психиатрия.
Д-р Ваня Мичева Генковска, специалност: психология, медицинска психология и педагогическа рехабилитация.

Васил Илиев Димитров, специалност: социална и политическа психология.

Васка Димитрова Узунова, специалност: психология, клинична и консултативна психология, достъп до класифиц. информация.....

3. Съдебна психолого-психиатрична експертиза

Д-р Анна Георгиева Майкова-Петрова, специалност: психиатрия.

Доц. д-р Борис Иванов Църбанов, специалност: медицина, психиатрия, съдебна психиатрия.

Боянка Петрова Корнажева, специалност: психология.

Д-р Валери Славчев Първанов, специалност: психиатрия.

Васка Димитрова Узунова, специалност: психология, клинична и консултативна психология, достъп до класифиц. информация.

Д-р Веселин Борисов Секулов, специалност:
психиатрия.....

3. Съдебна експертиза на психичното състояние по писмени данни

Д-р Анна Георгиева Майкова-Петрова, специалност: психиатрия.

Доц. д-р Борис Иванов Църбанов, специалност: медицина, психиатрия, съдебна психиатрия.

Д-р Валери Славчев Първанов, специалност: психиатрия.

Д-р Ваня Мичева Генковска, специалност: психология, медицинска психология и педагогическа рехабилитация.

Доц. д-р Владимир Тодоров Велинов, специалност: психиатрия, съдебна психиатрия.

Д-р Веселин Борисов Секулов, специалност:
психиатрия.....

4. Клас „Съдебно-икономически експертизи“

4. Съдебно-счетоводна експертиза

Адриана Иванова Попова-Кръстева, специалност: финанси, одитор.

Албена Иванова Захова, специалност: счетоводство и контрол.

Александър Евлогиев Николов, специалност: международни икономически отношения, специалност: автоматизация и комплексна механизация на машиностроенето.

Александър Иванов Кюркчиев, специалност: математика, специализация: статистика, начисляване на инфлацията, лихвените проценти и промили върху цени и задължения.

Пламен Кимонов Илиев, специалност: счетоводство и контрол,
право.....

4. Съдебна финансово-икономическа експертиза

Адриана Иванова Попова-Кръстева, специалност: финанси, одитор.

Александър Евлогиев Николов, специалност: международни икономически отношения, специалност: автоматизация и комплексна механизация на машиностроенето.

Александър Иванов Кюркчиев, специалност: математика, специализация: статистика, начисляване на инфлацията, лихвените проценти и промили върху цени и задължения.

Александър Симеонов Александров, специалност: счетоводство и контрол, финанси, оценител на недвижими имоти, земеделски земи, разработване на проекти по програми на ЕС.

Анастасия Тиколова Тодорова, специалност: икономика на промишлеността.

Пламен Кимонов Илиев, специалност: смет. и контрол, право, оценител,

ликвидатор.....

4. Съдебно-стокова експертиза

Александър Иванов Кюркчиев, специалност: математика, специализация: статистика, начисляване на инфлацията, лихвените проценти и промили върху цени и задължения.

Ангелина Тодорова Божилова, специалност: счетоводство и контрол, оценител на машини и съоръжения, активи – движимо имущество, методология, проблеми и аспекти, експерт по счетоводни и финансово-ценови експертизи.

Анета Евгениева Янкова, специалност: управление и планиране на народното стопанство, специализация: организация и технология на държавния финансов контрол, оценка на счетоводни и финансови експертизи.

Анжелика Любенова Ковачева, специалност: финанси, съдебно-счетоводни експертизи.....

5. Клас „Съдебни инженерно-технически експертизи“

5. Съдебна инженерно-техническа експертиза

Аделина Иванова Михайлова, специалност: технология на машиностроенето и металорежещи машини, оценител на недвижими имоти, машини и съоръжения.

Адриана Николаева Джокова, специалност: промишлено и гражданско строителство – технология, оценка на недвижими имоти.

Албена Георгиева Кръстева, специалност: инженерна химия.

Александрета Николаева Върбанчовска, специалност: промишлено и гражданско строителство – конструкции, оценител на недвижими имоти
.....

5. Съдебна авто техническа експертиза

Александър Петров Грозданов, специалност: автомобили и трактори – експлоатация, поддържане и ремонт – машинен техник.

Доц. д-р Ангел Петков Ангелов, специалност: двигатели с вътрешно горене.

Ангел Кирилов Ангелов, специалност: автомобилни войски, транспортна техника и технология, автоконтрольор.....

5. Съдебна инженерно-технологична експертиза

Аделина Иванова Михайлова, специалност: технология на машиностроенето и металорежещи машини, оценител на недвижими имоти, машини и съоръжения.

Албена Георгиева Кръстева, специалност: инженерна химия.

Александър Велков Гоцев, специалност: топлотехника.

Ангел Георгиев Константинов, специалност: технология на машиностроенето.

Анета Георгиева Каменова-Вапорджиева, специалност: промишлено и гражданско строителство, оценител на недвижими имоти.....

5. Съдебна компютърно-техническа експертиза

Асен Любомиров Тошев, специалност: математика, специализация: изкуствен интелект.

Александър Ангелов Ангелов, специалност: комуникационна техника и технологии, специализация: радиокомуникационна техника.

Александър Недялков Кирков, специалност: информационна сигурност, авторски права на софтуерни приложения и в интернет, установяване и сигурност на системи с банкови карти, достъп до класифицирана информация.

Александър Петров Грозданов, специалност: автомобили и трактори – експлоатация,

поддържане и ремонт – машинен техник.

Атанас Богданов Балджийски, специалност: автоматика и системотехника – електрозадвигване и автоматизация на машини.....

5. Съдебна строително-техническа експертиза

Адриана Николаева Джокова, специалност: промишлено и гражданско строителство – технология, оценка на недвижими имоти.

Албена Ненчова Арсова, специалност: промишлено и гражданско строителство, оценка на недвижими имоти.

Александър Василев Пенев, специалност: промишлено и гражданско строителство.

Александър Драганов Шулев, специалност: хидромелиоративно строителство, оценител на земеделски земи и подобренията върху тях.

Александър Николов Танев, специалност: пътно строителство, оценител на недвижими имоти, машини и съоръжения.....

5. Съдебна пожаротехническа експертиза

Атанас Бойчов Милошов, специалност: ел. снабдяване на промишленото предприятие.

Боню Илиев Петков, специалност: противо- пожарна техника и безопасност.

Доц. д-р инж. Веселин Симеонов Симеонов, специалност: противопожарна техника и безопасност.

Димитър Стоянов Димитров, специалност: противопожарна техника и безопасност, водоснабдяване и канализация. експерт по химическа и радиационна защита.

Живко Златков Мартинов, специалност: противопожарна техника и безопасност.....

6. Клас „Съдебно-биологични експертизи“

6. Съдебно-ботаническа експертиза

Валентина Владимировна Йорданова, специалност: биология и химия.

Екатерина Димитрова Цочева, специалност: озеленяване, специалност: строителство и архитектура.

Елена Йорданова Георгиева-Арнаудова, специалност: биология – екология, оценител на земеделски земи, експерт по ЕО и ОВОС със следните елементи по оценката: битови отпадъци, производствени отпадъци, опасни отпадъци.

Снежана Любенова Петрова, специалност:

полеводство.....

6. Съдебно-зоологическа експертиза

Валентина Владимировна Йорданова, специалност: биология и химия.

6. Съдебно-микробиологична експертиза

кбн Мая Иванова Кичева, специалност: молекулярна и функционална биология.

6. Съдебно-ентомологична експертиза

кбн Мая Иванова Кичева, специалност: молекулярна и функционална биология.

Маргрета Тодорова Софрониева, специалност: биология – хидробиология и опазване на водите, търговски маркетинг и мениджмънт, системи за управление на качеството и вътрешни одитори по ISO 9001:2008 и ISO 19011:2002, оценител на недвижими имоти и земеделски земи.

7. Клас „Експертизи на материали, вещества и изделия“

7. Съдебно-химическа експертиза

Адриана Иванова Негрева, специалност:

химия, квалификация: химик – неорганик, оценител на ювелирни изделия от метали и сплави, скъпоценни камъни, нумизматика и антикварни ценности, оценител на културно-историческите ценности в България.

Албена Георгиева Кръстева, специалност: инженерна химия.

Н.с. I ст. д-р Андрей Иванов Мицулов, специалност: химия, кинология.

Ани Методиева Дръндарова, специалност: химия и екология.....

7. Съдебно-физическа експертиза

Виолета Маринова Григорова, специалност:

технология на нефта и газа, достъп до класифицирана информация.

Десислава Николова Гергова, специалност: технология на материалите и материалознание – електрохимия и защита от корозия.

Десислава Севдалинова Григорова, специалност: химични технологии – биотехнологии.

Румяна Тодорова Стоилова, специалност: химия.

Спас Желязков Димитров, специалност: технология на неорганични вещества.

Стоянка Рали Христова-Захаринова, специалност: технология на каучука и пластмасите, експерт по европейско техническо законодателство

7. Съдебна физико-химическа експертиза

Албена Георгиева Кръстева, специалност: инженерна химия.

Десислава Николова Гергова, специалност: технология на материалите и материалознание – електрохимия и защита от корозия.

Доц. д-р инж. Ради Христов Ганев, специалност: АВ боеприпаси.

Смилен Константинов Мерджанов, специалност: технология на неорганичните вещества.....

8. Клас „Съдебни селскостопански експертизи“

8. Съдебна ветеринарномедицинска експертиза

Д-р Димитър Константинов Драгнев, специалност: ветеринарна медицина.

Ст.н.с. Иванка Димитрова Бръчкова, специалност: ветеринарна медицина.

8. Съдебна агротехническа експертиза

Валентин Димитров Пунчев, специалност:

горско стопанство, лицензиран за упражняване на частна лесовъдска практика.

Венцислав Петков Иванов, специалност: полеводство.

Георги Пеев Ламбов, специалност: полеводство, оценител на земеделски земи и подобренията върху тях.

Гурко Райков Лозанов, специалност: растителна защита.

Давидко Георгиев Нешев, специалност: полеводство.....

9. Клас „Съдебно-изкуствоведски експертизи“

Адриана Иванова Негрева, специалност:

химия, квалификация: химик-неорганик, оценител на ювелирни изделия от метали и сплави, скъпоценни камъни, нумизматика и антикварни ценности, оценител на културно-историческите ценности в България.

Доц. д-р Благовеста Иванова Иванова-Цоцова, специалност: история на изкуството.

Велислава Христова Стоянова-Тилева, специалност: изкуствознание, оценител на произведения на изкуството, антиквариат, благородни метали, скъпоценни камъни, българска живопис, скулптура и графика на 19 и 20 век.

Диана-Мария Боянова Райнова, специалност: декоративно-монументална скулптура.

Иван Василев Кавалджиев, специалност: актьорско майсторство.....

10. Клас „Други съдебни експертизи“

Александър Георгиев Костадинов, специалност: право, оценител на недвижими имоти, оценител на финансови активи и финансови институции.

Ваня Лукова Матанова-Колева, специалност: педагогика, проф. по медицинска психология.

Венелина Кирилова Луканска, специалност: социални дейности – социална работа в общински структури.

Виолета Пенева Паскалева, специалност: фармация, квалиф: патентен специалист.....

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Примерна съдебно-счетоводна експертиза

ДО
И.....И
АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД
гр.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

на СЪДЕБНО-СЧЕТОВОДНА
ЕКСПЕРТИЗА

изпълнена от

от гр.

GSM:

e-mail:

По адм. д. № 1234/2016 г. насрочено на2016 г. от
11.00 ч.

ИЩЕЦ: „АБВ“ ЕАД, гр. София

ОТВЕТНИК: ДИРЕКТОР НА ДИРЕКЦИЯ НА

„ОДОП“ – *** ПРИ ЦУ НА НАП

*** СЪСТАВ – СЪДИЯ: *****

I. ЗАДАЧА НА ЕКСПЕРТИЗАТА:

С ОПРЕДЕЛЕНИЕ № *** на Административен съд гр. от ***г. на съдебно-счетоводната експертиза се поставя задача, след като се запознае с материалите по делото и извърши необходимите справки, да даде отговор на въпросите, поставени в писмена молба , а именно:

Какъв е размера на отразения в отчетните регистри и СД-ии по ДДС по посочените фактури, издадени от “АБВ“ ЕАД, „ГД“ЕООД и „ЕЖ“ООД.

II. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО:

Ищецът претендира, че следва да се постанови решение, с което да бъде отменен РА 123456789/31.12.2015 на ТД град ***, офис ***, потвърден с Решение № 123/31.15.2015 на Директора на Дирекция „ОДОП“ – гр. ***, в частта в която не е признато право на приспадане на данъчен кредит в размер на 12345.00 по фактури издадени от продавача – “АБВ“ ЕАД, ЕИК 123456789 и да се измени РА123456789/12.03.2016 на ТД град ***, офис ***, потвърден с Решение № 123/20.05.2016 на Директора на Дирекция „ОДОП“ – гр. ***, в частта по дължимия от ищеца “АБВ“ ЕАД , ДДС за ревизирания период за извършените от него доставки, като сумата бъде намалена с размера на начисления ДДС по фактури с № 1000002013/1308.2019, №1000002014/17.08.2019 и №1000002015/19.08.2019 общо в размер на 12345.00 лв

III. ПРОВЕРЕНИ ДОКУМЕНТИ И КНИЖА:

Експертизата ползва материалите по адм. д. № 1234/2016 г. по описа на Административен съд – гр. и извърши справка по документи в счетоводството на ищеца “АБВ“ ЕАД.

IV. КОНСТАТИВНО – СЪОБРАЗИТЕЛНА ЧАСТ:

През периода 01.08.2009г. – 31.08.2009г. “АБВ“ ЕАД – клон *** ИН по ЗДДС BG123456789 е продало на „ГД“ЕООД, ИН по ЗДДС BG 200 000 000 стоки по фактури със стойност на доставките с

№ 1000002013/13.08.2009 със стойност на доставката 139 800.69 лв.:

начислен ДДС – 27 960.12 лв. и обща стойност с ДДС -167 760.72 лв,

№1000002014/17.08.2009 със стойност на доставката 188 170.88 лв.:

начислен ДДС – 37 634.18 лв. и обща стойност с ДДС – 225805.06 и

№1000002015/19.08.2009 в размер на доставката 159 817.73 лв.;

начислен ДДС – 31 963.55 лв. и обща стойност с ДДС – 191 781.28 лв.

№1000002017/21.08.2009 в размер на доставката 9 730.56 лв.;

начислен ДДС – 1 946.11 лв. и обща стойност с ДДС – 11676.67 лв.

№00000000146/31.08.2009 в размер на доставката 100.00 лв.;
начислен ДДС – 20.00 лв. и обща стойност с ДДС – 120.00 лв.

През периода 01.08.2009г. – 31.08.2009г. “АБВ“ ЕАД – клон *** ИН по ЗДДС BG123456789 е закупило от „ГД“ЕООД, ИН по ЗДДС BG123456789 стоки – вълна по фактури със стойност на доставките с

№ 0000000001/13.08.2009 със стойност на доставката 141 666 лв.:

начислен ДДС – 28 333.20 лв. и обща стойност с ДДС – 169 999.20 лв,

№0000000002/17.08.2009 със стойност на доставката 189 531.19 лв.:

начислен ДДС – 37 906.24 лв. и обща стойност с ДДС – 227 437.43 и

№0000000003/19.08.2009 в размер на доставката 161383.26 лв.;

начислен ДДС – 32 276.65 лв. и обща стойност с ДДС – 191 659.91 лв.

При извършената справка по документи в счетоводството на ищеца на 11.10.2016г. експертизата установи, че:

За данъчни фактури издадени от “АБВ“ ЕАД както следва:

1. Данъчна фактура № 1000002013/13.08.2009 със стойност на доставката 139 800.69 лв.: начислен ДДС – 27 960.12 лв. и обща стойност с ДДС – **167 760.72** лв, е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №2 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „ГД“ ЕООД, ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

2. Данъчна фактура №1000002014/17.08.2009 със стойност на доставката 188 170.88 лв.: начислен ДДС – 37634.18 лв. и обща стойност с ДДС – **225 805.06** е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №6 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „ГД“ЕООД ИН по ЗДДС BG123456789като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

3. Данъчна фактура №1000002015/19.08.2009 в размер на доставката 159 817.73 лв.; начислен ДДС – 31 963.55 лв. и обща стойност с ДДС – **191 781.28** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №8 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „ГД“ ЕООД ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

4. Данъчна фактура №1000002017/21.08.2009 в размер на доставката 9 730.56 лв.; начислен ДДС – 1 946.11 лв. и обща стойност с ДДС – **11 676.67** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №10 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „ГД“ ЕООД ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „гащи“.

5. Данъчна фактура №0000000146/31.08.2009 в размер на доставката 100.00 лв.; начислен ДДС – 20.00 лв. и обща стойност с ДДС – **120.00** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №15 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „ГД“ ЕООД ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „наем 08“.

От представените за проверка копия на СД-ии по ДДС, обратна ведомост за м. 08.2009 г. и аналитична справка за движението на обороти по с/ка 411 „Клиенти“ е видно, че задължението на „АБВ“ ЕАД за м. август 2009 г. „ГД“ ЕООД по гореописаните фактури е в общ размер от 597 143.76 лв. (с включен ДДС) и е осчетоводено по дебита на счетоводна сметка 411 „Клиенти“, аналитична партида „ГД“ ЕООД и по кредита на счетоводна сметка 702 „Приходи от продажба на стоки“ са отразени данъчните основи на фактурите на обща стойност 497519.86 лв, и по кредита на счетоводна сметка 703 „Приходи от услуги“ са отразени данъчната основа на фактура 146/31.08.2009 г. на обща стойност 100.00 лв. и по кредита на счетоводна сметка 4532 „Начислен данък за продажбите“ – е начислен ДДС в размер на 99 526.96 лв.

За данъчни фактури издадени от “АБВ“ ЕАД и получател „ГД“ ЕООД както следва:

1. Данъчна фактура № 0000000001/13.08.2009 със стойност на доставката 141 666 лв.: начислен ДДС – 28 333.20 лв. и обща стойност с ДДС – **169 999.20** лв. е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №67 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като за получател на фактурата е посочено „АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

2. Данъчна фактура №0000000002/17.08.2009 със стойност на доставката 189 531.19 лв.: начислен ДДС – 37 906.24 лв. и обща стойност с ДДС – 227 437.43 лв е описана

в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №68 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

3. Данъчна фактура №0000000003/19.08.2009 в размер на доставката 161383.26 лв.; начислен ДДС – 32 276.65 лв. и обща стойност с ДДС – 191 659.91 лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №69 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

При извършената справка по материалите по дело 1234/2010 представени от ищеца експертизата установи, че:

За данъчни фактури издадени от „АБВ“ ЕАД както следва:

1. Данъчна фактура №1000002013/13.08.2009 със стойност на доставката 139 800.69 лв.: начислен ДДС – 27 960.12 лв. и обща стойност с ДДС – **167 760.72** лв, е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №2 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

2. Данъчна фактура №1000002014/17.08.2009 със стойност на доставката 188 170.88 лв.: начислен ДДС – 37634.18 лв. и обща стойност с ДДС – **225 805.06** е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №6 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

3. Данъчна фактура №1000002015/19.08.2009 в размер на доставката 159 817.73 лв.; начислен ДДС – 31 963.55 лв. и обща стойност с ДДС – **191 781.28** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №8 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „стока“.

4. Данъчна фактура №1000002017/21.08.2009 в размер на доставката 9 730.56 лв.;

начислен ДДС – 1 946.11 лв. и обща стойност с ДДС – **11 676.67** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №10 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „гащи“.

5. Данъчна фактура №00000000146/31.08.2009 в размер на доставката 100.00 лв.; начислен ДДС – 20.00 лв. и обща стойност с ДДС – **120.00** лв. е описана в дневника на продажбите на ищеца за месец август 2009 с пореден №15 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 (12:47:14 часа) и като получател на фактурата е посочено „АБВ“ ЕАД, ИН по BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „наем 08“.

От представените за проверка от счетоводството на жалбоподателя копия на СД-ии по ДДС, оборотна ведомост за м. 08.2009 г. и аналитична справка за движението на обороти по с/ка 411 „Клиенти“ е видно, че задължението на „АБВ“ ЕАД за месец август 2009 към „ГД“ ЕООД по гореописаните фактури е в общ размер от 597 143.76 лв. (с включен ДДС) и е осчетоводено по дебита на счетоводна сметка 411 „Клиенти“, аналитична партида „ГД“ ЕООД и по кредита на счетоводна сметка 702 „Приходи от продажба на стоки“ са отразени данъчните основи на фактурите на обща стойност 497519.86 лв, и по кредита на счетоводна сметка 703 „Приходи от услуги“ са отразени данъчната основа на фактура 146/31.08.2009 на обща стойност 100.00 и по кредита на счетоводна сметка 4532 „Начислен данък за продажбите“ – е начислен ДДС в размер на 99 526.96 лв.

При извършената справка по документи в счетоводството на ищеца на 11.10.2010г. експертизата установи, че:

За данъчни фактури издадени от “АБВ“ ЕАД и получател „ГД“ЕООД както следва:

1. Данъчна фактура № 0000000001/13.08.2009 със стойност на доставката 141 666 лв.: начислен ДДС – 28 333.20 лв. и обща стойност с ДДС – **169 999.20** лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №67 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

2. Данъчна фактура №0000000002/17.08.2009 със стойност на доставката 189 531.19 лв.: начислен ДДС – 37 906.24 лв. и обща стойност с ДДС – 227 437.43 лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №68 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

3. Данъчна фактура №0000000003/19.08.2009 в размер на доставката 161383.26 лв.; начислен ДДС – 32 276.65 лв. и обща стойност с ДДС – 191 659.91 лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №69 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

От представените за проверка от счетоводството на жалбоподателя СД-ии по ДДС ,оборотна ведомост за м. 08.2009 г. и аналитична справка за движението на обороти по с/ка 401 „Доставчици“ е видно, че задължението на “АБВ“ ЕАД за месец август 2009 към „ГД“ ЕООД по гореописаните фактури е в общ размер от 591 096.54 лв. (с включен ДДС) и е осчетоводено по дебита на счетоводна сметка 302 „Материали“, аналитична партида „ГД“ ЕООД и по кредита на счетоводна сметка 401 „Доставчици“ са отразени данъчните основи на фактурите на обща стойност 492 580.45 лв, и по дебита на счетоводна сметка 4531 „Начислен данък върху покупките“ е начислен ДДС в размер на 98 516.09 лв

При извършената справка по материали по дело 1234/2010 представени от ищеца експертизата установи, че:

За данъчни фактури издадени от “АБВ“ ЕАД и получател „ГД“ ЕООД както следва:

1. Данъчна фактура № 0000000001/13.08.2009 със стойност на доставката 141 666 лв.: начислен ДДС – 28 333.20 лв. и обща стойност с ДДС – **169 999.20** лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №67 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG 123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

2. Данъчна фактура №0000000002/17.08.2009 със стойност на доставката 189 531.19 лв.: начислен ДДС – 37 906.24 лв. и обща стойност с ДДС – 227 437.43 лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №68 и е подадена

Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено “АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG 123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

3. Данъчна фактура №0000000003/19.08.2009 в размер на доставката 161383.26 лв.; начислен ДДС – 32 276.65 лв. и обща стойност с ДДС – 191 659.91 лв е описана в дневника на покупките на ищеца за месец август 2009 с пореден №69 и е подадена Справка – декларация по ЗДДС на магнитен носител с Вх.№ 1800-1048954/04.09.2009 /12:47:14 часа/ и като за получател на фактурата е посочено „АБВ“ ЕАД, ИН по ЗДДС BG 123456789 като в колона №8 за описание по вид „стока/услуга“ е посочено „вълна“.

От представените за проверка материали по дело 1903 на жалбоподателя СД-ии по ДДС ,оборотна ведомост за м. 08.2009 г. и аналитична справка за движението на обороти по с/ка 401 „Доставчици“ е видно, че задължението на “АБВ“ ЕАД за месец август 2009 към „ГД“ЕООД по гореописаните фактури е в общ размер от 591 096.54 лв. (с включен ДДС) и е осчетоводено по дебита на счетоводна сметка 302 „Материали", аналитична партида „Русокоса“ ЕООД и по кредита на счетоводна сметка 401 „Доставчици“ са отразени данъчните основи на фактурите на обща стойност 492 580.45 лв, и по дебита на счетоводна сметка 4531 „Начислен данък върху покупките“ е начислен ДДС в размер на 98 516.09 лв.

След като се съобрази с изнесеното в Раздел I V експертизата дава следното

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След извършената проверка по представени документи по дело 1234/2016 г и проверка в счетоводството на жалбоподателя установих, че представените документи са идентични.

Размерът на отразения в отчетните регистри и СД-ии по ДДС е като следва:

Данъчни фактури №

№ 1000002013/13.08.2009 със стойност на доставката 139 800.69 лв.:

начислен ДДС – 27 960.12 лв. и обща стойност с ДДС -167 760.72 лв,

№1000002014/17.08.2009 със стойност на доставката 188 170.88 лв.:

начислен ДДС – 37 634.18 лв. и обща стойност с ДДС – 225 805.06 и

№1000002015/19.08.2009 в размер на доставката 159 817.73 лв.;

начислен ДДС – 31 963.55 лв. и обща стойност с ДДС – 191 781.28 лв.

са вписани в Дневника за продажбите на „Прескок“ ЕАД

Общият размер на ДДС по описаните по-горе фактури е 97 557.85

Процесните Данъчни фактури посочени в уточнение към жалба по адм.дело 1234/2016 при ВАС са както следва:

№ 0000000001/13.08.2009 със стойност на доставката 141 666 лв.:

начислен ДДС – 28 333.20 лв. и обща стойност с ДДС – 169 999.20 лв,

№0000000002/17.08.2009 със стойност на доставката 189 531.19 лв.:

начислен ДДС – 37 906.24 лв. и обща стойност с ДДС – 227 437.43 и

№0000000003/19.08.2009 в размер на доставката 161383.26 лв.;

начислен ДДС – 32 276.65 лв. и обща стойност с ДДС – 191 659.91 лв.

са вписани в Дневника на покупките на “АБВ“ ЕАД

Общият размер на ДДС по извършените сделки е 98 516.09 лв.

11.10.2016 г. Експерт:

гр. /...../